

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for samfunnsvitenskap

Reindrift under det grønne skiftet

En studie om sameksistens mellom reindrift og vindkraft

Preben Sommer

Masteroppgave i Samfunnsplanlegging og kulturforståelse SPL-3900 juni 2020

Forord

Jeg ønsker ved denne anledning og takke alle informantene som stilte opp på intervju og har vært med på å gjøre denne oppgaven mulig. Videre vil jeg takke min veileder Camilla Brattland for dine kritiske kommentarer og gode innspill. Jeg ønsker også å takke hele min familie for støtten gjennom studieløpet uten dere kunne jeg ikke ha klart det og en spesiell takk til min far, som var villig til å lese korrektur på oppgaven.

Oppsummering

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvilke konflikter som finnes mellom reindrift og vindkraftsnæringen. Det har jeg gjort gjennom å intervjuer reineiere i de respektive områdene og en representant fra Fylkeskommunen, for å forstå hvordan reindriftsutøverne opplever planprosessen som er gjort rundt vedtak som påvirker dem. Videre har jeg gjennomført en dokumentanalyse av vedtakene for konsesjon for de respektive vindkraftanleggene ved Vannøya og Kvaløya, for å se på hvilke betraktninger som er gjort i forhold til reindriften. Vi kan tydelig se at reindriftsutøvers oppfatning av hva som er bærekraftig reindrift står i kontrast til statlige oppfatninger, slik som vist av Benjaminsen og kollegaer i «samisk reindrift- norske myter» (Benjaminsen, Tor A., Eira, Inger M.G. & Sara, Mikkel N., 2016)

Oppgaven redegjør for en modell av kollaborativ planlegging som staten kan bruke essensen av for å skape en modell for en mer rettferdig prosess, og dermed dempe eller hindre konflikt. Modellen for kollaborativ planlegging viser til at staten kan gå inn og fungere som stabilisator og katalysator i den debatt som preges av forskjellige virkelighetsoppfatninger, hvor en anerkjenner dimensjonen av makt, men gjør staten til en nøytraliserende faktor mellom aktørene. Oppgaven viser utfordringer ved at en har forenklet komplekse sider ved reindriften. Utfordringer som beskrives er mangelen på forståelse av hva bærekraftig reindrift er, og hvordan reinen vil bli påvirket av vindkraftutbyggingen. Til slutt ser vi en intensjon om endring i statlige avveininger, vist gjennom rammeplan for vindkraft på land i Norge, hvor de går bort fra prinsippet «bedre å be om tilgivelse enn tillatelse» (gjør vedtak på usikkert grunnlag), til «føre var prinsippet», hvor en ikke skal gjøre beslutninger på reinbeiteområdet uten en større sikkerhet om konsekvensene av vedtaket.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
2	Teori.....	3
2.1	To forståelser av bærekraftig reindrift:En diskurs - to sett med øyne.....	3
2.1.1	Bærekraftig utvikling.....	4
2.1.2	Bærekraftig reindrift	7
2.1.3	Bærekraft sett fra reindriftsutøvernes perspektiv	11
2.2	Kollaborativ planlegging	17
3	Metode og metodologi	22
3.1	Prosessanalyse som overordnet perspektiv i den metodiske tilnærmingen.	23
3.2	Intervjuet, en samtale.....	25
3.1.2	Refleksjoner om egne forutsetninger til feltet.	25
3.3	Etiske betraktninger	27
3.4	Maktforskjell – mellom intervjuer og deltaker	27
3.5	Intervjuenes omgivelser	28
3.6	Dokumentanalyse.....	29
3.7	Forskningskvalitet	31
4	Prosessanalyse av vindkraftutbygging på Vannøya og Kvaløya	31
4.1	Vannøya.....	32
4.2	Vindkraft i Norge.....	41
4.2.1	Reindriften på Vannøya og statlige vurderinger.....	41
4.3	NVEs rammeplan for vindkraft på land	45
4.4	Kvaløya: Konesjonsvedtak for Kvitfjell	52
4.5	Kvaløya: Konesjonsvedtak for Raudfjell	54
4.6	Reindriftenas perspektiver	61
4.6.1	Interne forskjeller i distriktet.....	68
5	Hva består konfliktene mellom utbygging av vindkraftanlegg i reinbeiteland av? ..	72

5.1 Hvilke ulike forståelser av bærekraft kommer fram i konflikter mellom vindkraft og reindrift?	74
5.2 Hvordan løse eller dempe konfliktnivået mellom reindrift - og vindkraft	75
6 Avslutning	78
Referanseliste	82
Dokumenter	86
Figurer	86
Vedlegg	87
Intervjuguide	87

Figurer

Figure 1- oversikt Vannøya (Upublisert rapport IndGov).....	33
Figure 2 Sone inndeling- (Colman et al., 2017).....	35
Figure 3- oversikt kvaløya (upublisert rapport IndGov)	62

1 Innledning

Denne oppgaven handler om hvordan reindriftens interesser blir vektet opp mot grønn energi og da hovedsakelig vindmøller. Det hele startet med en artikkel som omhandlet vindkraft, «Vindturbinene kan være et historisk feilgrep» (Smidt, 2018), som vekket min interesse.. Vi står over for en av de virkelig store omstillingene Norge, Europa og verden noen gang har sett. Omstillingen i seg selv startet i 1992 under Rio- konferansen også kjent som «Earth Summit», da Forente nasjoner (FN) samlet sine medlemsland til å diskutere saker som for eksempel alternative energikilder (fornybar energi) for å redusere utslipp fra fossilt brensel, for å forhindre klimaendringer. Hvis vi beveger oss 23 år frem i tid så er det jobbet frem en ny klimaavtale, også kjent som Parisavtalen, og vi diskuterer fremdeles de samme problemstillingene som i 1992. Den lange omstillingsprosessen er langt fra over, og vil nok vare som forventet av Parisavtalen til år 2100.

Omstillingen har allerede startet, og flere plasser har allerede fått opp vindkraftindustri. Hvor man på slutten av 90-tallet roste satsingen på fornybare kilder, har vi i disse dager sett en kjøligere front og en motstand mot naturinngrepene som blir gjort i urørt natur. Det er på bakgrunn av denne motstanden jeg skal se på hvordan offentlige instanser vektlegger verdiene i landskapet opp mot reindriftens syn og verdier på landskapsbruk. Jeg har valgt å forholde meg til Troms fylke, hvor jeg ser på to spesifikke «case». Først skal vi til Karlsøy kommune hvor Vannøya ligger ytterst i havgapet. Her fikk Troms sitt første vindkraftverk, hvor det i 2012 sto ferdig et vindkraftverk på Fakken. Vannøya er Norges 18. største øy (S.Askheim, & G.Thorsnæs, 2019) og hjem til cirka 800 beboere (G.Thorsnæs, 2018), samt omkring 350 rein. Driften av rein på Vannøya er et helårsbeite og har vært tilstede på Vannøya i generasjoner. Ifølge en kartlegging av områder brukt av reindriften, er hele øya foruten fjelltoppene avmerket som beiteområde (se figur 1). Vindmøllene er plassert på Fakken, en av tre plasseringer som var foreslått. Det som kommer frem i intervjuene med reindriftsutøverne fra Várdna reinbeitedistrikt (alle aktørene på Vannøya går under akronymet: RBDV) er at Fakken er det aller viktigste beiteområdet på vinteren, en årstid som er sett på som den mest kritiske tiden for driften, hvor matfatet på øya er redusert, og tilleggsforing vil være med på å fordyre driften.

Det andre «caset» ligger nærmere mitt hjerte og hjemby Tromsø. Vi skal til Kvaløya, Norges 5. største øy, hvor det bor litt over 11 000 innbyggere og er hjemmet til to siidaer som har til

sammen litt over 600 rein. De to siidaene har forskjellige utgangspunkt ettersom en av siidaene ikke blir berørt av inngrepet fra vindindustrien, og jeg har derfor valgt å fokusere på Dorvvošnjárga siida (DS) som blir berørt av inngrepene. Grunnen til at kun en av siidaene blir berørt kommer frem i intervjuet med utøveren, hvor de forklarer naturlige sperringer (tett befolkning, mye trafikk m. m) som noen av årsakene til dette. Det ble i starten av 2000 tallet gitt en konsesjon til å drive utbygging av vindkraft på Raudfjell og Kvitfjell av daværende områdestyre for reindrift. Dette har vært en mye diskutert sak for den nye siidaenheten som blir berørt av inngrepene. Jeg ønsker å se nærmere på planprosessen, vurderinger gjort av de offentlige og hvordan reindriften selv føler at dette inngrepet kan gi utslag for driften, og videre litt om deres egen forhistorie for å drive med rein på Kvaløya.

Denne oppgaven er en del av prosjektet: «Indigenous-industry governance interactions in the Arctic. Environmental impacts and knowledge basis for management» også kjent som «IndGov». Prosjektet er finansiert av FRAM senteret (MIKON Flagskip).

I oppgaven stiller jeg problemstillingen, «*Hvilke virkemidler eller modeller for planlegging kan bidra til å dempe arealkonflikter mellom ulike næringer.*» Jeg fokuserer på en arealkonflikt mellom ulike næringer hvor jeg ser spesielt på konflikt mellom vindkraft og reindrift. Hvor jeg stiller tre grunnleggende forskningsspørsmål. Nummer en er hva konfliktene mellom utbygging av grønn energi i reinbeiteland består av? Nummer to er hvilke ulike forståelser av bærekraft som kommer fram i konflikter mellom vindkraft og reindrift, og nummer tre er hvordan kan man løse eller dempe konfliktnivået mellom reindriften og Vindkraftnæringen? (Jeg har valgt å kalle vindkratindustrien for vinkraftsnæring etter som at industri er definert slik: «industri er en generell betegnelse på næringsvirksomhet, som består i bearbeidelse av råstoff eller råvarer (Gram & Isaksen 2020)»

Disse tre forskningsspørsmålene besvares gjennom teori, intervju, prosess og dokumentanalyse. En mer implisitt utfordring som kommer tydelig frem er statlige føringer, og som styrer mye av utviklingen i kommunene der arealkonflikter som dette pågår.

Oppgaven viser videre en del av de utfordringer kommunene har med å skulle bli lavutslippssamfunn. Utfordringer som beskrives er mangel på kompetanse i kommunene, og at de lokale forutsetningene for å følge statlige forventinger til bærekraftig utvikling ikke er tilstede. Videre at planleggere og kommunene opplever krysspress fra ulike interessenter i deres arbeid med klima- og miljørelaterte spørsmål.

Opgaven viser også at hvis kommuner i større grad skal kunne bidra med omstilling til lavutslippssamfunn, så må kompleksiteten i planleggingsarbeid tas mer på alvor. Min ambisjon med oppgaven er å belyse kompleksiteten rundt dette når to næringer møtes, som i tilfellet med reindrift og vindkraft på Fakken og Kvaløya.

2 Teori

2.1 To forståelser av bærekraftig reindrift: En diskurs - to sett med øyne.

Det komplekse og noe forvirrende begrepet «bærekraftig» vokste frem etter Brundtland kommisjonen slapp rapporten «Our common future», eller på norsk Vår felles fremtid i 1987. Begrepet hadde som mål å skape en bro mellom to debatter; debatten om miljøutfordringene og debatten om økonomisk utvikling i u-land (Benjaminsen, T.A., Eira, I.M.G. & Sara, M.N., 2016). Begrepet i seg selv er ekstremt komplekst, hvor en skal ta i betraktning alt fra arealbruk til næringsbetraktninger og språk, bare for å nevne noe. Dette prøver staten ifølge James Scott (1998) å forenkle og gjøre «lesbart» gjennom styringsbegreper slik som bærekraft. En kan jo tenke seg til at dette kan føre til en mindre nyansert diskurs, fordi en forenkler veldig komplekse temaer.

Et veldig godt eksempel på dette er måten den norske stat forvalter samisk reindrift i Norge, hvor forvaltningens målsetninger styres ut ifra begrepet «bærekraftig reindrift». Hva ligger så bak denne påstanden? Det skal jeg se nærmere på i dette kapittelet. Videre skal jeg se på hva som er bakgrunnen til begrepet, hvordan det defineres, og hvordan dette måles(målindikatorer).

Kjernen av statens styringsbegrep bærekraftig reindrift består av tre pilarer eller delmål som omhandler økologisk-, økonomisk- og kulturell bærekraft. Disse kommer til uttrykk i reindriftsloven (Reindriftsloven, 2007: Meld.St. 9 (2011-2012); Landbruksdirektoratet, 2014). Bak de forskjellige delmålene ligger det forskjellige forventninger. Delmålet om økologisk reindrift gir en forventning om balanse mellom beiteressurser og det totale antallet rein i flokken. For eksempel, om en tenker seg til at antallet rein er for høyt i forhold til landskapets bæreevne må en redusere antall rein for å oppnå økologisk bærekraft. Delmålet for økonomisk bærekraft baserer seg på hvor lønnsom virksomheten er, En går her ut ifra at målene om

økologisk bærekraft er oppfylt og deretter utleder indikatorer som sier noe om lønnsomheten. Det siste delmålet er kulturell bærekraft, som tar i betraktning reindriftens betydning for å bevare samisk kultur (Benjaminsen et al., 2016). Det er et viktig poeng at den kulturelle bærekraften ikke handler om å ivareta samisk reindrift etter reindriftsutøvernes tradisjoner, men handler mer om det at næringen omstiller seg slik at driften kan oppfylle målene om økonomisk- og økologisk bærekraft. Etter som begrepet ikke er definert alene, men utfra de andre delmålene, har begrepet et uklart innhold. Troms fylke har i regi av arbeidet med regional plan for reindriftsatt ned en prosjektgruppe for å definere kulturell bærekraft og hvilken betydning reindriften spiller i henhold til samisk kulturarv. Dette ble blant annet diskutert på «samekonferansen» 25-26. nov 2019, holdt av fylkeskommunen i Troms i Tromsø. Styringsregimet utarbeidet av offentlig forvaltning forespeiler at bærekraftig reindrift er en årsakskjede: «Økonomisk bærekraft forutsetter at delmålet om økologisk bærekraft er oppfylt, og der kulturell bærekraft forutsetter at begge de to andre er oppfylt» (Benjaminsen et al., 2016, s.27-28)

Før vi ser på hva bærekraftig reindrift er, ønsker jeg å presentere grunnlaget for hvordan grunnbegrepet bærekraftig utvikling kan tolkes. Håpet er at leser får en større forståelse av hva begrepene inneholder og hvordan de kan tolkes i bruk.

2.1.1 Bærekraftig utvikling

I min forklaring under har jeg gjennom Langhelle tolket begrepet bærekraftig utvikling.

Vi har siden starten av 1990 sett en utvikling av begrepet bærekraftig utvikling og de aller fleste har en eller annen mening om hva begrepet innebærer. Men hva er egentlig bærekraftig utvikling? Vi ser i dagens politikk at det er en bred tilslutning rundt begrepet som en politisk målsetning, men vi ser likevel store forskjeller på tolkningen av begrepet. Begrepet kan oppleves som upresist og lite egnet til å si noe som helst om miljø og utvikling (Oluf Langhelle, 2002). Shanugaratnam (Langhelle, 2002) beskriver bærekraftig utvikling som «et forsøk på å fange opp og føre sammen to ulike debatter, utviklingsdebatten og miljødebatten.» (Langhelle, 2002). Vi skal prøve å redegjøre i lys av O. Langhelle (2002) hvilke betydninger begrepet bærekraft har, og hvordan man kan se dette sammen med begrepet utvikling.

Begrepet bærekraftig utvikling er et så komplekst begrep at for å kunne forstå det bedre har jeg valgt å splitte det opp. Dette gjøres fordi det er forskjell på «bærekraftig» og «bærekraftig utvikling». For at vi skal klare å nøste opp i begrepet og kunne klargjøre hva bærekraftig

utvikling innebærer, må vi først se nærmere på de forskjellige betydningene innenfor «bærekraft». Begrepet kommer fra det engelske ordet «sustainable» som kommer fra det latinske ordet *sustenerere*. Ordet i seg selv betyr å opprettholde, og dermed kan vi bruke begrepet bærekraftig om at man har et ønske om å opprettholde noe uten at dette nødvendigvis trenger å være miljøvennlig, eller ha noe med «bærekraftig utvikling» og gjøre som O. Langhelle sier.

Man kan allerede her gjøre oss en oppfatning om hvorfor begrepet forvirrer, men vi skal se nærmere på hvorfor. I lys av Dixon og Fallon (1989) identifiserer O.Langhelle tre ulike måter å bruke begrepet «bærekraftig» (Langhelle, 2002).

Den første måten å bruke «bærekraftig» er som et rent fysisk konsept. F.eks.: «skog som er en fornybar ressurs, er utnyttelsen av skogen bærekraftig hvis en ikke tar ut mer enn tilveksten» (Langhelle, 2002, s.). Vi forstår den første måten, som enkelt og greit medfører at man utnytter ressursen uten at den fysiske beholdningen minskes, slik at vi teoretisk kan utnytte ressursen i all fremtid.

Den andre måten å bruke begrepet på forstår vi som et fysisk konsept for en gruppe ressurser eller økosystem. Vi kan se likheter mellom den første måten bruken av begrepet blir fremstilt, men har en mye mer kompleks forståelse. Tankegangen er lik, men det er samtidig mer problematisk å forklare hva en bærekraftig utnyttelse innebærer. Dette fordi kompleksiteten og interaksjonen mellom de forskjellige delene i økosystemene ikke sier noe om hvordan de påvirker systemet i sin helhet (Langhelle, 2002). Vi kan i denne forståelsen bruke et eksempel om fauna og flora, dersom vi fjerner en type plante fra et landskap, vil dette være med på å endre det biologiske mangfoldet i dyre -og plantearter.

Vi kan i den siste forståelsen av «bærekraft» se nærmere på hva Langhelle (2002) beskriver som et sosialt-fysisk- økonomisk konsept. I denne siste måten å forstå og bruke bærekraft som begrep skal vi se på hvordan det omfatter den sosiale konteksten (Langhelle, 2002). Denne betydningen har sin framvekst fra verdenskommissjonens rapport. «Det å dekke menneskelige behov i nåtid og framtid» (Langhelle 2002). Brundtland-rapporten innførte denne forståelse; «Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.» (Langhelle 2002, s.229)

Vi har nå sett på og kort redegjort for hvordan begrepet «bærekraftig» kan brukes på tre forskjellige måter. Videre skal vi se på hvordan ulike betydninger begrepet utvikling har, for å kunne forstå hva bærekraftig utvikling er.

Vi forsetter å se begrepet i lys av O. Langhelle (2002), hvor begrepet utvikling kan bli betegnet som både en endringsprosess generelt, og sosiale målsettinger for samfunnsendringer som Svarstad sier (O. Langhelle 2002). Vi forstår at utvikling først og fremst er knyttet til menneskelige behov, hvilket i dette tilfellet betyr at bærekraft er begrenset. For som O. Langhelle (2002) påpeker så retter begrensningene seg mot alt som truer, eller kan true menneskelig behovstilfredsstillelse. Vi ser at Brundtlands rapport identifiserer disse truslene mot utvikling som politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle.

O. Langhelle poengterer også at en bærekraftig utvikling innebærer derfor ikke at en virksomhet eller politikk med negative miljøkonsekvenser nødvendigvis er i strid med en bærekraftig utvikling. Brundtland gir oss også et lignende syn:

«Mange ganger har jeg sett det argumentet at en eller annen virksomhet ikke kan være bærekraftig fordi den medfører miljøproblemer ... nesten all virksomhet medfører en eller annen form for miljøproblemer. Derfor vil alltid spørsmålet om noe bidrar til bærekraftig utvikling eller ikke, måtte besvares relativt.» (Langhelle, 2002, s.231)

Vi kan forstå den siste måten å tolke utvikling rundt begrepet bærekraft, som de klart «ikke – bærekraftige» aktivitetene som alene kan virke å ha veldig negative påvirkninger for miljøet, men representerer i sammenheng med en større prosess en bærekraftig utvikling. Et eksempel på dette kommer fra rapporten Vår Felles framtid:

«Det er ikke i seg selv noe galt i å rydde skogområder for jordbruksdrift, forutsatt at jorden egner seg for nydyrking, og at den kan livnære dem som er blitt oppmuntret til å slå seg ned der, og at områdene ikke allerede har en enda viktigere funksjon, som for eksempel å trygge nedbørfeltet(VFF:100)» (Langhelle 2002, s.232).

Denne siste forståelsen er det som gjør det mulig å snakke om utnyttelse av ikke-fornybare ressurser som f.eks. olje og gass. Jeg ønsket å ta en grundig gjennomgang av begrepet «bærekraftig utvikling» fordi vi har sett siden starten av 1990 tallet hvordan denne måten å

tenke bærekraftig utvikling på, fremmer økonomisk vekst og nødvendigvis ikke er et økologisk eller sosialt betinget fenomen.

Et eksempel på dette har vi fra Kvaløya, hvor beboere i området har reagert. «Regjeringens vindkraftplan får blandet mottakelse» (Kramviken 2012), hvor beboerdiskursen får støtte av Naturvernforbundet som beskylder staten og utbyggeren for å ikke tenke på konsekvenser for naturen, og at det slår et slag for hvordan vi skal definere bærekraft, ettersom det kun er de som var økonomisk (økonomisk bærekraftig) interessert som er vinnere ved å få vindmøllene opp på Rødfjell og Kvitfjell (Kvaløya).

2.1.2 Bærekraftig reindrift

Så hvor kommer reindriften inn i bildet? Reindriften er ansett som næring og kulturbærer for samisk kultur. Det er lovfestet i reindrifts lovens formålsparagraf at:

§ 1.Lovens formål

For det samiske reinbeiteområdet skal loven legge til rette for en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift med basis i samisk kultur, tradisjon og sedvane til gagn for reindriftsbefolkningen selv og samfunnet for øvrig. For å nå disse mål skal loven gi grunnlag for en hensiktsmessig organisering og forvaltning av reindriften. Reindriften skal bevares som et viktig grunnlag for samisk kultur og samfunnsliv. (Reindriftsloven, 2007, § 1.Lovens formål)

Det er to faktorer her som jeg ønsker å løfte frem. Det første er at reindriften på lik linje med resten av samfunnet har som mål å drive en bærekraftig næring, og det andre er at reindriften fungerer som en kulturbærer og er ansett som viktig for samisk kultur og samfunnsliv. Så hvordan kan en forstå bærekraftig reindrift ut fra bærekraftig utvikling?

Begrepet benyttes ofte i snakk om jorden og det globale storsamfunn, videre kan vi se det samme tankesettet bli overført til forvaltningen av avgrensede områder, næringer og mer. Det er her bærekraftig reindrift finner seg til rette, sammen med andre næringer som for eksempel, bærekraftig reiseliv, bærekraftig havbruk og bærekraftig gruvedrift. Bærekraftig reindrift og bærekraftig utvikling er i dag dominert av en type spesifiseringer som er førende i politikken og forvaltningen, det finnes likevel alternative forståelser av begrepene. For å skape klarhet i de dominerende og alternative forståelsene av begrepene skal jeg først presentere de dominerende forståelsene, deretter presentere de alternative forståelsene.

Bærekraftig utviklings dominerende forståelse er «økonomisk vekst med noe hensyn til miljø og sosiale forhold», og bærekraftig reindrift kan forstås som «en statlig målstyring der kulturell bærekraft forstås som et resultat av spesifiserte forvaltningsinngrep ut fra forestillinger om økologisk og økonomisk bærekraft.» (Benjaminsen, et al., 2016, s.30)

Den alternative forståelsen av bærekraftig utvikling er: «Sosiale målsetninger er overordnet og med fokus på menneskers grunnbehov i dag og i fremtiden» (op.cit). Benjaminsens alternative tolkning i forhold til reindrift er: «En forvaltning forankret i reindriftens tradisjonelle kunnskap anses som en forutsetning for spesifisering av reell bærekraft både innen miljø, økonomi og samisk kultur» (Benjaminsen, et al., 2016, s.30)

Begrepet bærekraftig reindrift har trekk som kan minne om den dominerende forståelsen av bærekraftig utvikling, likevel er den noe annerledes. Begge tilfeller bygger på forutsetninger til tre delmål, hvor det økonomiske delmålet virker å bli vektlagt tyngst. Den store forskjellen mellom bærekraftig utvikling og bærekraftig reindrift kommer når vi ser på begrepene kulturell bærekraft og sosial bærekraft. Her avviker bærekraftig reindrift fra den tradisjonelle modellen om økonomisk, økologisk og sosial bærekraft, hvor en bytter ut det sosiale med en kulturell dimensjon. Den kulturelle dimensjonen skal hjelpe å bevare og opprettholde samisk kultur, hvor den sosiale dimensjonen i større grad tar for seg sosial fordeling.

Et alternativ til begrepet «kulturell bærekraft» foreslått av Tor A. Benjaminsen og kollegaer (2016) er at en skal gi den tradisjonsbaserte kunnskapen om samisk reindrift en sentral rolle, hvor den statlige forvaltningen skal ta utgangspunkt i dette når en skal legge forutsetningene for bærekraftig reindrift. For paradokset sier Benjaminsen, er at styringsregimet forvaltningen bruker i dag gjør det vanskelig for de samiske reindriftsutøverne å opprettholde en tradisjonsbasert næring som ville fungert som en kulturell bærebjelke.

Hvorfor er det slik og hva er bakgrunnen for at myndighetene har et slikt målstyringsregime for «bærekraftig reindrift». Det ligger litt i begrepet selv, målstyring hvor en må utarbeide indikatorer for å måle effekten av noe, i dette tilfellet en næring. Hvor bærekraftig er næringen og kan den opprettholdes på lang sikt, eller trenger den noen justeringer? «Indikatorene for bærekraftighet skal for eksempel fortelle oss hvorvidt samfunnsutviklingen på de ulike områdene er bærekraftig» (Brunvoll, F., Homstvedt, S. & Kolshus, K.E, 2012).

Vi kan spore dagens målstyring for bærekraftig reindrift helt tilbake til målformuleringer i lover og avtaler som ble gjort på 70-tallet. Målsetningene i reindriftsloven av 1978 er et

eksempel på dette, hvor utnyttelse av reinbeiteressursene skulle skje på en samfunnsgagnlig måte, slik at de som hadde reindrift som yrke, skulle få trygge økonomiske og sosiale kår, samtidig som en prøvde å bevare samisk kultur (Ot.prp.nr 9 (1976-77) i Benjaminsen,., et al., 2016). Det var ikke før på 90-tallet at norske myndigheter startet å ta i bruk benevnelsen bærekraftig reindrift om selve reindriften. Dette er naturlig ettersom at begrepet bærekraftig utvikling ikke ble tatt i bruk før 1987 som følge av Brundtland rapporten «Vår felles fremtid». Samtidig på dette tidspunktet var det vekst også i selve reintallet som flere anså som problematisk og som naturlig ble knyttet til teorier om overutnyttelse av ressursgrunnet.

Den første rapporten som introduserte bærekrafts begrepet «bærekraftig utvikling» var en rapport utarbeidet av NIBR i henhold til reindriftsforvaltningene i 1989 (Karlstad, S., Hansen, K. & Torvinen, O. 1990) der bærekraft ble definert slik:

«Utnytte begrensede naturgitte beiteressurser slik at reindriften kan sikres en høyest mulig bærekraftig utvikling over tid (bevare naturgrunnet på et nivå som gir høyest mulig langsiktig utbytte).» (Karlstad et al., 1990:9)

Senest 2016-17 ble det sluppet en reindriftsmelding som tar for seg problematikken rundt begrepet bærekraftig utvikling som økologisk bærekraftig drift hvor produksjonen står sentralt i reindriftpolitikken. Videre drøftes det strategier som skal legge til rette for at næringen skal i større grad klare å utnytte sitt potensiale i en markedsorientert retning (Landbruks og matdepartementet, 2016, Meld. St. 32 (2016–2017))

Endringen til at reindriften skulle ha en økologisk bærekraftig utnyttelse av beiteressursene kom ikke på banen før revideringen av reindriftsloven av 1996, hvor en gikk bort fra at den skulle være samfunnsgagnlig, til at det skulle skje en økologisk bærekraftig utnyttelse av reinbeiteressursene. Senere ved reindriftsloven av 2007 skiller man i formålsparagrafen på ikke-samisk og samisk reindrift, hvor det som er felles for begge er at loven skal legge til rette for økologisk og økonomisk bærekraftig reindrift. Den største forskjellen er at samisk reindrift også skal legge til rette for en kulturelt bærekraftig reindrift.

Sametinget kom med en uttalelse i 2012 som peker på hvordan forståelsen av bærekraftbegrepene nærmest er hierarkiske og deterministiske i fremstillingen hos Landbruks- og matdepartementet (LMD) (Sametinget, 2012).

Økologisk bærekraft blir definert av LMD på følgende måte:

«I en økologisk bærekraftig reindrift anser man at beitebruken ikke forringer beitekvaliteten, eller mangfoldet av dyr og planter i de ulike årstidbeitene. Det er også en målsetting at beitebruken skal gi god dyrevelferd og tilgang på slaktedyr av god kvalitet.» (LMD,2008)

Her er beitebruken innen samisk reindrift ansett som en trussel for det biologiske mangfoldet, mens Sametinget mener at nettopp reinsdyrenes beiting bidrar til å opprettholde det biologiske mangfoldet (Sametinget, 2012). Som en konsekvens av dette ble det av LMD utarbeidet indikatorer som skulle måle den økologiske bærekraften etter som at departementet anser dette som grunnleggende for å oppnå en bærekraftig reindrift. Disse indikatorene skulle si noe om hvilket reintall som var økologisk bærekraftig. Denne modellen skal vise sammenheng mellom produksjon pr. livdyr og pr. areal, med et økende beitetrykk (Tor A. Benjaminsen, Inger M.G Eira, Mikkel N. Sara, 2016). Det at indikatorene er utformet på en slik måte, gjør at de er enkelt anvendelig, objektive og kontrollerbare. Dette gjør at en legger mindre vekt på kvalitative mål og reindrifutøvernes erfaringsbaserte kunnskap og vurderinger.

Økonomisk bærekraft tar et utgangspunkt i hva grunnlaget for den økologiske bærekraften for området er og er på den måte avhengig av den. Hvordan den er avhengig er et helt annet spørsmål. LMD gjør en vurdering av økonomien i reindriften på totalregnskapet levert av Landbruksdirektoratet. I regnskapet blir inntektene målt gjennom å beregne kjøttinntektene. Dette har ført til at når Riksrevisjonen har gjort undersøkelser av hvor bærekraftig reindriften er har en kunne konkludert med at tilstanden forverres ettersom at tallene for kjøttinntekt stadig blir mindre som en følge av mindre slaktevekt fordi dyrene, og at dette ikke står til å dekke utgiftene en reindrifutøver har. Indikatorene som brukes til å måle om reindrift er økonomisk bærekraftig eller ikke er slaktevekt, slaktepriser, kostnader til driften (Riksrevisjonen, 2012).

Reindriftenes komplekse sammensetning og problemkompleksitet blir av noen få variabler forenklet til en forestilling om at høye produksjonstall av rein (gjennomsnittlig slaktevekt) automatisk skal ansees som økonomisk bærekraftig, noe som har ført til et jag på kalveslakt og en økning i simler i flokken. Da utelater man å ta med seg de økologiske og produksjonsmessige konsekvensene av at den biologiske sammensetningen av flokken endres.

Kulturell bærekraft har en noe spesiell rolle ettersom at hva begrepet skal ha å si for reindriften, Det jobbes med en ny definisjon av et nytt fagutvalg satt ned av LMD (dette kom frem under konferansen: Samekonferansen 25-26 nov.2019 holdt av Troms Fylkeskommune). Dette skal skje i løpet av sommeren 2020, men kan se ut til å bli utsatt ettersom at nasjonen ble truffet av pandemien Covid-19. Enn så lenge skal jeg lene meg på LMD tolkning av begrepet og hvilke verdier de legger i det.

Begrepet fremstår i Reindriftsloven (2007) som et av de tre sentrale målene for en bærekraftig reindrift. Bakgrunnen for begrepet er at reindriften rolle i samisk kultur er avgjørende for utviklingen og bevarelsen av samisk kultur, dette synet har ikke endret seg fra myndighetenes side og reindriften ansees som en viktig eksponent for samisk kultur, for bevaring av språk og en arena for håndverk og naturkunnskaper (Meld. St. 9 (2011-2012)).

Kulturell bærekraft oppfattes i den forstand at den hviler på forutsetningene til økologisk og økonomisk bærekraft. At reindriften skal fungere som en rekrutteringsplattform innenfor det samiske samfunn virker å være i konflikt med andre mål, etter som det framstilles som problematisk med et økende antall utøvere som trussel overfor det økologiske grunnlaget, som igjen påvirker det økonomiske. For å måle den kulturelle bærekraften har Riksrevisjonen (2012) belyst forskjellige statistikker rundt sysselsetting, kjønns sammensetningen i næringen, antall reindriftsutøvere og arbeids tidsforbruk.

2.1.3 Bærekraft sett fra reindriftsutøvernes perspektiv

Hva vil så alternativet til LMDs bærekraftige reindrift være?

Tidligere forklarte jeg at det finnes en alternativ forståelse av bærekraftig reindrift, denne er i forskjell fra LMD forankret i praksiskunnskapen til samiske reindriftsutøvere. Det jeg presenterte over viser hvordan staten har forenklet (jf. Scott 1998) reindriften som er en kompleks næring til ikke så mye mer enn reintall og kjøttproduksjon. Reindriften er imidlertid så mye mer enn bare tall og statistikk, hvor den komplekse næringen er basert på en allsidig utnyttelse av ressurser i løpet av årstidene. Vi kan spore røttene for reindrift flere hundre år tilbake i det cirkumpolare området, hvor nomadisk reindrift har eksistert sammen med forskjellige nasjonale samfunn. Tatt i betraktninger forenklingen gjort av LMD passer det å løfte frem ønsket fra tidligere leder av «World Reinere Herders Association», Johan Mathis Turi:

«Mitt budskap er at det viktigste for tamreindriftens og reindriftsfolkenes fremtid er at man makter å se næringen i et større perspektiv. Næringen vil være best tjent med at den tas for det den er; nemlig en genuin forvaltningsmodell for en bærekraftig utnyttelse av de arktiske fastlandsområder- en modell som har vist seg fullt ut dugelig over det cirkumpolare området.»(Turi,1998 i Benjaminsen et al., 2016, s.35)

Bærekraftig reindrift og bærekraftig utvikling er sett historisk som relativt nye begreper, men i reindriften er ikke tanken bak disse begrepene noe nytt. Reindriften i nordområdene har fungert som bærekraftige i forvaltningen av naturressursene som har vært tilgjengelig og et tegn på dette er jo hvor lenge næringen har eksistert. Det er praksis kunnskapene som har gjort reindriften bærekraftig, og vi nå skal se nærmere på hvilke elementer som er tilstede for at den skal være bærekraftig.

Det er flere viktige faktorer i samisk reindrift som gjennom generasjoner er blitt gjort praksis av, og det er at reinen er den avgjørende faktoren for hvordan driftsmønsteret skal være. Alt fra døgnrytme til bevegelses mønster i landskapet lener seg på reinens naturlige bruk av beite ressursene.

Reindriften blir ofte hengt ut i avisene (Jåma, 2019) og andre medier med forestillinger om at næringen driver med tamme dyr etter det mye misvisende begrepet tamrein, dette gjenspeiler ikke samspillet mellom rein og reindriftsutøver på noen som helst måte. På samme måte som at det finnes trehundre ord for snø på nordsamisk, finnes det også begreper for å forklare forholdet mellom rein og utøver.

Samisk reindrift brukerbegrepet *Boazu* (Benjaminsen et al., 2016) som er nordsamisk og som innebærer at reingjeterne bare følger reinen og beskytter den fra ytre trusler, samtidig som en i minst mulig grad prøver å forstyrre dyrene (Magga, O.H., Oskal, N. & Sara, M.N. 2001). Det at forholdet mellom menneske og reinen er *Boazu*,gjør at reinen lever som villrein. De er selvsagt under menneskelig forvaltning, men bare når dette er nødvendig. Det gjør at reinen i større grad kan følge sine egne instinkter og vaner. *Boazu* beskriver forholdet mellom den samiske reindriftsutøveren og reinsdyret, samtidig som den viser til den nomadiske reindriften. Begrepet sier ellers fint lite om tamhetsgraden til dyrene. Dette er også et fint eksempel å bruke når jeg nå skal vise den alternative modellen til Benjaminsen og kollegaer (Benjaminsen et al., 2016) ettersom at en kan begynne å forstå hvor kompleks reindriften er, og hvordan praksiskunnskapen legger gode rammer for å skape en alternativ forståelse.

Den alternative forståelsen som presentert i Benjaminsen et al 2016 er basert på en kunnskapsprosess som har hentet inn reindriftsutøvere for å være representanter for reindriften i sin store helhet, rein som eget individ, nærings tilpasning, reineier, hushold og siida. Den alternative forståelsen av bærekraftig reindrift er fordelt på 8 pilarer som er forankret i praksiskunnskapen til reindriftsutøveren. Det består av Mennesker (Vuodđoolbmot), kunnskapsgrunnlag (Máhttovuodđu), forståelsesgrunnlag (Vuodđoipmárdus), husholdsgrunnlag (Báikevuodđu), merkegrunnlag (Mearkavuodđo), reinflokkgrunnlag (Eallovuodđu), sidagrunnlag (Siidavuodđu), Ressursgrunnlag (Birgenvuodđu) og rettsgrunnlag (Vuoigatvuohtavuodđu).

Begrepet mennesker viser til siidakontinuiteten og overtakelser, opprettholdelse og vedlikehold av siidaen. Det er tradisjonskunnskapen som skal overføres til en ny generasjon, reindriftsutøver til reindriftsutøver og kjernen av en siida er mennesker. Siidaen består av mange nedarvede og inngiftede tradisjoner, etter som at giftemål mellom siidaer var normalt. Siidaens navn som mennesket bringer med seg har en tradisjon og er ofte beskrevet med navnet til utøveren eller en sentral del av landskapet (Benjaminsen et al., 2016)

Kunnskapsgrunnlaget som begrep representerer kunnskapen som overføres fra en generasjon til neste. Måten denne kunnskapsoverføringen skjer er ved at yngre generasjoner deltar på ulike arbeidsoppgaver innenfor forskjellige felt. Arenaene som finnes i reindriften er på forskjellige nivåer, disse nivåene er familie og hushold, siidaer, siidaer seg imellom og møtet med samfunnet. Det skal skje en utveksling av kunnskap som gjør overtakende reindriftsutøver klar over egeninteresse, den kollektive forvaltningen av kunnskap innenfor familien og siidaen. Det er også viktig å peke på at gjennom samisk reindrift har formidlingen av reinsdyr kunnskap skjedd gjennom samisk språkbruk. Det samiske fagspråket for reindrift er spesialisert til å beskrive alt fra beitemark, barmark, snødekt mark til reinsens utseende, adferd, økologi. Alt som kan tenkes om reindriften finnes i dette språket å mer. (Benjaminsen et al., 2016). Et eksempel på hvor rikt det samiske språk er, kan vi se til Inger Marie Gaup Eira doktorgradsavhandling fra 2012 om samiske snøtermer og dens anvendelse i reindriften i Vest-Finnmark, for i Kautokeino brukes minst 318 begreper til å beskrive snø i reindriftsammenhenger.

Forståelsesgrunnlag viser til reindriftsamenes forståelse av samisk reindrift. Det tradisjonelle tankesettet om «Boazu» som reindriftsamer skal ta med, de skal forstå hvordan dyrene skal kunne leve i størst mulig grad fritt i sine naturlige omgivelser. I dette begrepet retter vi fokus

mot hvordan reinens adferd er og tilpasningsdyktigheten og hvilke kompromisser mennesker må gjøre for å beholde flokken samlet. Begrepet boazulihkku «forståelse av hva det vil si å være menneske og hva et verdigliv er.» (Oskal, 1995, s.126), legger til rette for en reindriftsforståelse som går utover statens rasjonalisering av reindriften. Det handler om dyrevelferd, det handler om en trives, om en lykkes og får gode resultater og om en klarer å leve i samspill med omgivelsene (Benjaminsen et al., 2016).

Husholdningsgrunnlag som begrep i denne sammenhengen har kanskje blitt mest underkommunisert i reindriften etter som at hele husholdningen i en reindriftsfamilie ofte bidrar og hjelper til med driften. Det sies at reindriften er et familieforetak med todelt ledelse mellom mann og kvinne. Det ligger i tradisjonene at ulike familiemedlemmer har forskjellig arbeidsoppgaven. En av hovedfunksjonene til husholdningen er opplæring av den nye generasjonen reindriftssamer og evt. nye familiemedlemmer.

Merkegrunnlag eller merking av rein er en gammel samisk tradisjon og som har en praktisk funksjon. Merkingen av rein skjedde historisk ved et snitt i øret, og dette markerer eierforholdet reinen følger gjennom livet. Øremerkingen er så kompleks at det faktisk skal veldig mye kunnskap for å lese av disse merkene. I senere tid har det derimot kommet alternative måte på å merke dyrene ved bruk av id chip. Denne form for merking har ikke fått ordentlig fotfeste selv om at reineier er pålagt av staten å merke dyrene, det er kanskje fordi tradisjonene og det tradisjonelle tankesettet står sterkt i samisk reindrift hvor en ikke ønsker å gjøre dyr om til et tall på en skanner, men ønsker å ivareta båndet mellom flokken og reineier, hvor mye av informasjonen ved avgjørelser om for eksempel slakting gjøres visuelt og ikke med id chipen som betraktning. (Benjaminsen et al., 2016).

Reinflokk grunnlag handler først og fremst om å kunne fortelle noe om kontinuiteten i flokken og hvordan den har endret seg over tid fra generasjon til generasjon. Begrepet Eallu, beskriver nettopp disse overgangene fra generasjoner, eierskiftet til flokken og stedstilhørighet. For det andre er reinflokkens grunnlag gjort i takt med at reindriften skal være bærekraftig både for siidaen men også for husholdningen. Det ligger mye historie bak reinflokkens grunnlag, og det har tradisjonelt ikke vært vanlig å forholde seg til eksakte tall når det gjelder reinflokken fordi den variere så mye fra sesong til sesong. Likevel ser vi at staten opererer med målstyring av reindriften i form av antall og en kvantifisering av flokkene.

«Siida grunnlag» som begrep stammer fra det opprinnelige selvstyret i samiske lokalsamfunn og beskriver hvordan folk har flyttet seg etter ressurser i sammenheng med sesongendringene og hvordan flokken har beveget seg. Siidaen eller Siidavuodđu ligger forankret i den nomadiske, pastorale livsformen, hvor steder, beitearealer og øvrige ressurser ligger tilgjengelig. Betydningen kan oversettes til «bruk av land», man bruker av beitearealer for å tilfredsstille flokken, og ivareta dens velferd innenfor et område samtidig som dette gir et beslag av et område for den bestemte siidaen som gruppe. Kunnskap om landskap, hvilket avtrykk flokken setter på området, flytting av flokken og flokkens sammensetning er bare noen av beslutningene og vurderingene siidaen må ta hvor en ikke har fått anerkjent den erfaringskunnskapen man har om forvaltning, i utførelser av siida oppgaver, her har staten vært fokusert på å få fast satt reintall for distriktene og siida andelene (Benjaminsen et al., 2016).

Ressursgrunnlag innebefatter reindriftens utnyttelse av ressursgrunnlaget som er tilgjengelig og det skjer på et bredt spekter av ressurser, hvor husholdningen spiller en større rolle. Utnyttelsen av ressursene for rein men også reinen selv står sentralt. Samisk husholdning kan vise til en større utnyttelse av reinen enn bare kjøttproduksjonen. Dette henger i stor grad igjen fra den tradisjonelle reindriften, hvor en måtte ofte klare seg selv under skjøre kår. Ofte blir begrepet «birgejupmi» som betyr «Form for og grad av selvberging» (sml. Nielsen, 1979 I,S.179) brukt, her ligger det til grunn et forståelse av hvordan man skal ha en allsidig utnyttelse av reinen, alt fra klesproduksjon og mat til turist aktiviteter for å øke det økonomisk bidraget til husholdningen. Dette er viktig kunnskap for samiske reindriftshusholdninger. «Birgenvuodđu er nærtknyttet til báikevuodđu eller husholds sammenslutningen som en enhet for subsistensøkonomiske aktiviteter (Utsi,2010, s.7) og som rettighetsbærer i utnyttelsen av øvrige utmarksressurser tilknyttet reindriften (Sara, 2001)» (Benjaminsen et al., 2016, s. 44).

Rettsgrunnlag for samisk reindrift er også viktig når en snakker om bærekraftig reindrift og reindriftsamisk rettsforståelse. Det mest sentrale elementer er arv og overføring av reinsdyrflokken generasjon til generasjon.

«Tradisjonelt har dette dreid seg om noe som kan framstilles som et tosidig forhold, nemlig et kunnskap- og ferdighetsgrunnlag for å kunne utføre generelle og kjønns spesifikke oppgaver i hushold og siida og et materielt grunnlag for å etablere næringsutøvelse eller levevei. Det er et gjensidig forhold mellom disse verdiene, der opprettholdelsen av det ene betinger det andre.» (Benjaminsen et al., 2016, s.44).

Det handler om det å ha en rett til å tilegne seg kunnskaper og ferdigheter, retten til å forbli medlem av siidaen, eller retten om å tilknytte seg en annen siida. Det er også en rett for at alle medlemmer skal få sin boazolihkku (rein) og få prøve seg på hva reindriften innebefatter av beslutninger, individuelt eierskap, og hva som innebefatter husholdning og siida. Det er også en intern rett som siidaen har til å bestemme årsbeiter og flytteruter. Denne retten har vært respektert og opprettholdes av siidaene seg imellom. *«rettsforståelsen og rettsgrunnlaget har vært opprettholdt i et autonomt fungerende system i den samiske reindriften.»* (Benjaminsen et al., 2016, s.45).

Dette er et internt rettssystem som fungerer innad i samisk reindrift hvor myndighetene har styring av reindriften gjennom reindriftsloven og folkerettslige regler som ligger til grunn. Hvor retten for samer til å drive med reindrift, knyttes opp mot «det samiske folks rett til å utøve reindrift, via bestemte gruppers rett til beiteland, til enkeltindividets rett til å drive reindrift som næring og kulturutøvelse, og endelig rett til å eie rein.» (Ravna, 2009, s.35). Reindriftsforvaltningen fører dermed en forvaltning som ikke tar hensyn til reindriften rettsforståelse og sedvane (Strøm Bull, 1997). Det som menes med dette er at norske myndigheter driver forvaltningen på bakgrunn av distrikter og driftsenheter (siida), videre føring av en driftsenhet står sterkere i norsk lovverk en reindriften egen rettsgrunnlag og internstyring. Hvor siidaen som driftsenhet blir gitt rett av norske myndigheter til å drive næring, blir det i kontrast hos reindriftnæringen basert på internrett til drift, overføring av kunnskap og materiallære på tradisjonelt vis fra generasjon til generasjon. Siidaen har ut fra myndighetens bruk en instrumentell funksjon i målet om å oppnå en bærekraftig reindrift, hvor Tor A. Benjaminsen, Inger M.G Eira, Mikkel N. Sara mener at «denne styringsformen – og forvaltningspraksisen står imidlertid i kontrast til reindriftssamenes egen rettsforståelse og tradisjonelle kunnskap. Dermed svekkes mulighetene for en bærekraftig reindrift.» (Benjaminsen et al., 2016, s.45).

Denne komplekse forståelsen av bærekraftig reindrift er Tor A. Benjaminsen, Inger M.G Eira, Mikkel N. Sara (2016) sitt forsøk på å gi begrepet bærekraftig reindrift den kompleksiteten som tilhører begrepet, ettersom at de oppfatter statens versjon av bærekraftig reindrift som veldig forenklet.

Hvor målet er å erstatte økologisk, økonomisk og kulturell bærekraft som begreper og introdusere reindriftsamers eget kunnskapsgrunnlag i forståelsen og utforming av hva bærekraftig reindrift er. De hevder videre at de originale målene har vært med på å ødelegge

forståelsen av hva som er bærekraftig reindrift innenfor nettopp disse målene og gått glipp av kunnskap for hva reelt er bærekraftig reindrift. Det argumenteres for at det er behov for en ny tilnærming til forvaltningen av reindriften og med denne alternative modellen klarer man å fange opp kompleksiteten ved reindriften som fanger alt fra det store helhetsbildet ned til de menneskelige og urfolks dimensjonene som man finner innenfor reindriften. Det er videre viktig at en husker på at reindriften er kompleks og at ikke alle situasjoner er direkte «lesbar» for et utrent øye (Benjaminsen et al., 2016)

2.2 Kollaborativ planlegging

Tradisjonene innenfor planlegging er noe interessant, en mix oppbygget av evengalismen, formelle institusjonelle praksiser, vitenskapelig kunnskap og akademisk utvikling. Det representerer et endeløst forsøk på å skape intern forståelse av de kvaliteter som den sosiale dynamikken av «steder», med forestillingen om at den sosiale prosessen er med på å forme steder gjennom språk og implementering av politikk (Healey, 1997). Planlegging som verktøy for å oppnå den utvikling man ønsker i samfunnet er intet nytt, og det har gjennom de siste tiårene utviklet seg nye planverktøy som vi finner brukt i flere sammenhenger, hvor et eksempel på dette er i den Nasjonale rammeplan for Vindkraft på land i Norge.

Jeg har valgt kollaborativ planlegging som planteori og verktøy i denne oppgaven som et alternativ til løsning på konflikten mellom vindkraftutbygging og reindriften. Hva er så kollaborativ planlegging og hvor kommer det fra? Kollaborativ planleggingspraksis tar et utgangspunkt i at teorien ikke er blitt drevet fram av teori, men heller innbyggere og deltakers arbeidspraksiser og erfaringer, hvor målet nå er at akademikere skal ta igjen og lære fra denne praksisen (Innes & Booher, 2010, s.15). Prosessen rundt kollaborativ planlegging handler om diskusjon og kommunikasjon og er først kollaborativ rasjonell når alle berørte parter i en sak har et ansikt til ansikt dialog, hvor de får mulighet til å fremme sine ulike perspektiver og snakke i lag om de problemer som de felles står over for. For at prosessen skal være gyldig må alle aktører ha tilgang til all informasjon og muligheten til å uttrykke sine synspunkter og blir hørt. Under prosessen skal det være teknikker som fanger opp hva som blir sagt, og at alle de berørte partene forstår innholdet av det som blir kommunisert. Det som er hovedformålet med denne planleggingsformen er å søke konsensus, dette er et prinsipp man jobber for gjennom hele prosessen. Det er viktig å gjøre det klart at en ikke alltid vil klare å innfri prinsippene om kollaborativ planlegging. Et eksempel på dette kan være at det ikke lar seg gjøre å samle alle aktørene, men hvor aktører som kan virke som

representanter for de forskjellige interessentgruppene er tilstede, kan dette være en løsning på dette problemet. Det er ikke alltid en oppnår total konsensus. Løsningen på dette er at dersom majoriteten ser seg fornøyd og enig, og at en har prøvd kreativt å finne løsninger for at alle skal bli fornøyd, kan man kalle prosessen kollaborativ rasjonell (Innes & Booher, 2010, s.6)

Kollaborativ planlegging kan sammenlignes med et puslespill hvor deltakerne gjennom sine problemer prøver å pusle sammen et bilde som beskriver hvordan de ønsker at fremtiden skal se ut og hvilke strategier man skal bruke for å oppnå det. Ofte blir kollaborativ planlegging ansett som en trussel for byråkratiet og dens ide om å finne den rette politikken, og derfor kan kollaborativ planlegging oppfattes som en trussel for politikere og deres makt (Innes og Booher, 2010, s.9)

Kunnskap er et sentralt tema i kollaborativ planlegging, på lik linje med andre teorier. Forskjellen ligger ved at kollaborativ planlegging ønsker flere typer kunnskap og at denne kunnskapen blir håndtert på en annen måte enn i mer konvensjonelle teorier (Innes og Booher, 2010, s.17). Som forklart tidligere handler det om kunnskaps og informasjonsdeling under prosessen og det er derfor viktig at de forskjellige typene kunnskap kommer frem. På denne måten er teorien innbydende for flere typer kunnskap. Den kollaborative prosessen er ikke bare med på å hente inn kunnskap, men også skape ny kunnskap som blir grunnlag for nye politikk og uventede praksiser. Resultatene av dette kan være at verdisynet og målsettingene endres, og skaper forståelse aktørene seg imellom. Slike endringer og økning av forståelse for hverandre vil være med på å styre enkelt individets kapasitet gjennom at en lytter og anerkjenner synspunktene til hverandre, men det kan også fungere for gruppen som en døråpner til en annen verden, hvor ting ikke er like «A4» som en kanskje hadde forestilt seg. Det gjør at prosessen i sin helhet er med på å flytte gruppen over til en alternativ forståelse og dermed bevege seg i en annen retning en først tiltenkt (Innes og Booher, 2010, s.34)

Ved å bruke et planleggingsverktøy som åpner opp for dialog og mangfold, vil vi kunne komme frem til mer rettferdige og gode løsninger som tar hensyn til flere næringer. Ved å skape en arena hvor ulike aktører kan komme og snakke om forskjellige utfordringer, løsninger og hva som vil funke for deres næring. Kollaborativ planlegging som verktøy kan være med på å belyse diskursen rundt vindkraftutbygging og reindrift, og hvordan næringene sammen med offentlige myndighet kan komme frem til gode løsninger som passer for begge parter.

2.2.1 DIAD-modellen (Diversity, Interdependance, authentic dialouge- theory of collaborative rationality)

Fordi NVE og OED som er statlige organer for utvikling av energisektoren i Norge ønsker jeg å bruke modellen til Innes og Booher (2010), hvor de har utviklet en teoretisk modell for å se hva kollaborativ politikktutforming kan oppnå, og under hvilke forhold. Teorien er både deskriptiv og normativ. Det deskriptive med modellen er at den er beskrivende for vellykkede kollaborative prosesser og den er normativ ved at den tilbyr en modell for implementering av de forskjellige kollaborative prosessene som kan være med på å gi et signifikant utfall. Det finnes tre kriterier en må oppfylle før en kan anse en kollaborativ prosess som kollaborativ rasjonell. Disse er mangfold, gjensidig avhengighet og autentisk dialog (Innes og Booher, 2010, s.35).

Mangfold

Kravet om mangfold ligger til grunne for en kollaborativ rasjonalitet, hvor en ønsker å inkludere alle aktører og ikke bare de med makt, Innes og Booher (2010) omtaler disse som «deal makers» og «deal breakers», disse betegnelsene omhandler også aktører som sitter på informasjon som er utslagsgivende for utfallet av prosessen. Med mangfold som mål i kollaborativ planlegging ønsker man å styrke prosessen ved at en får testet så mange ideer som mulig, med ulike kunnskapsgrunnlag for å finne en løsning som er tilfredsstillende. Samfunnet som et sosialt system trenger et mangfold på samme måte som naturen trenger et bio-mangfold. Vi bruker mangfoldet til å skape muligheter og utforske ideer, vi skaper nye hybrider av ideene om at de originale ikke er tilstrekkelig nok, og muligens finner vi muligheter i dialogene mellom de forskjellige aktørene som er mulig å utforske. I praksis kan det oppstå en maktforskjell mellom aktørene hvor de aktørene som sitter og er «deal maker or breaker» ekskluderer perspektiver og synspunkter fra berørte interessenter. Selv om de har fått deltatt på planleggingen, og noen vil kalle dette en kollaborativ prosess, er den ikke kollaborativ rasjonell. Ved ekskludering av perspektiver og berørte parter så vil ikke en dialog være til stede, noen aktører vil være uinformerte mens andre sitter på viktig informasjon. (Innes og Booher, 2010).

Gjensidig avhengig

Begrepet beskriver egentlig hva vi skal snakke om her, kriteriene for gjensidig avhengighet er at to aktører eller flere er avhengige av hverandre til en vesentlig grad. De forskjellige partene har noe den andre ønsker eller vil ha, dette kriteriet skal sikre at alle aktører tar interesse nok

gjennom hele prosessen og at alle har insentiver for å oppnå konsensus. Gruppen i sin helhet vil kunne nå mål som aktørene alene ikke kan, og at dette er med på å oppfylle enkeltindividers mål uten å gå på bekostning av hva andre aktørers mål er, slik at gruppen klarer å holde motivasjonen oppe for å nå riktige løsninger (Innes og Booher 2010:36)

Autentisk dialog

Autentisk dialog har likhetstrekk med Habermas sine betingelser for den ideelle samtale. Hvor deltakerne trenger å engasjere seg rundt en felles sak og diskutere gitte sak. Likheten mellom Habermas ideelle samtale og Innes og Boohers (2010) forståelse av autentisk dialog, er at diskusjonene skal være preget av engasjement mellom deltakerne, og på bakgrunn av deres engasjement være forsikret om at andre aktører og deres egne påstander er legitime, oppriktig og overkommelige (Innes og Booher, 2010, s.36). Dialogen kan videre ikke bli dominert av makt fra ytre krefter og alle skal ha tilgang til samme informasjon og at alle skal kunne ha like muligheter for å bli hørt. I den autentiske dialogen har alle aktører mulighet til å utfordre påstander og utsagn, hvor ingenting skal bli tatt for gitt og alle kortene skal få ligge på bordet. Den autentiske dialogen er basert på et fenomenologisk syn, hvor deltakerne kan ta i bruk erfaringsbasert kunnskap og ikke bare vitenskapligkunnskap, i et slikt felleskap som skapes kunnskap gjennom interaksjoner hvor felles læring oppstår (Innes og Booher 2010, s.37)

Det hender at prosesser blir kalt kollaborativ, men hvor man ikke har klart å overholde kriteriene for autentisk dialog, og hvor ytre krefter har fått være med å legge føringer diskursen. Et eksempel på dette er media som fokuserer oppmerksomhet på et tema, heller en å se på det større bildet. Det kan også forekomme at det oppstår en byttehandel av ønsker, hvor den ideelle samtale ikke finner sted. Dette vil forekomme om deltakerne ikke vet hvordan de skal gjennomføre dialogen (Innes og Booher 2010, s.37)

2.2.2 Ønsket effekt av DIAD modellen

Om man klarer å oppnå de tre kritiske kravene som er beskrevet over, oppstår det fire nøkkelresultater., Det første resultatet vil være at aktørene ikke lengre konkurrerer, men ser at deres egne interesser kan bli oppfylt ved å jobbe med andres interesser. Videre kan de starte å utforske hvilke interesser som kan oppfylles ved å jobbe med felles tilnærminger. De forskjellige aktørene oppfatter at deres mål ikke kan bli nådd uten at en oppfyller andres mål, og når aktørene jobber i lag søker man også å oppnå gjensidig og felles fordeler for gruppen (Innes og Booher, 2010, s.37).

Det andre resultatet av modellen er at aktører bygger relasjoner som vil vare selv etter at utfallet av den kollaborative prosessen er over. Aktørene kan ha vært i kontakt før prosessen men da har relasjonen vært bygget på konflikt. Den autentiske dialogen gjør at konflikt snus til konsensus fordi en opparbeider seg forståelse for hverandre. Hvor en anerkjenner problemene og bekymringene alle aktørene deler, noe som åpner for muligheten til å bygge et profesjonelt forhold (Innes og Booher, 2010, s.37)

Det tredje resultatet er at aktørene opplever at samarbeidet mellom aktørene gjør at de kan oppdage andre måter på å oppnå sine mål og interesser, og kanskje de endrer sine mål og interesser etter å ha lært fra hverandre om hvordan de kan nå sitt mål (Innes og Booher, 2010, s.37-38)

Helt til slutt så forteller DIAD-modellen at kollaborativ rasjonalitet har potensialet til å skape felles meninger for aktørene. Dette skjer når aktørene løfter sitt fokus fra en sak hvor man blir veldig strømlinjeformet i oppfatningen, til at man zoomer ut og ser at bildet er mer kompleks en først tiltenkt og bruker denne nye informasjonen til å løse problemene eller kommer frem til nye løsninger. Det at man gjennom prosessen utvikler en felles forståelse og felles interesse gjør at alle interessene klarer å holde seg aktive og involverte i arbeidet (Innes og Booher 2010, s.38). Ved at alle faktorene er oppfylt for kollaborativ rasjonalitet vil det åpne muligheter for at fremtidige møter mellom aktørene forbigår den kollaborative prosessen (Innes og Booher, 2010, s.38). Som jeg skal viser er et av de største problemene rundt vindkraft utbyggingen og reindriften i Troms mangelen på forståelse, og hvordan en jobber for å løse problemer. Om aktørene hadde hatt en åpen dialog ville dette kunne gitt rom for større forståelse og mindre problemer før, under og etter byggeprosessene.

2.2.3 Kritikk av kollaborativ planlegging

Kollaborativ (eller kommunikativ) planleggings teori blir ofte kritisert for sitt fokus på at den ideelle samtale (Habermas teori om kommunikativ handling), og at teorien har en for utopisk og idealistisk innstilling (Bäcklund og Mäntysalo, 2010, s.340). I kritikken til kollaborativ planlegging løftes frem Michel Foucaults maktanalyse, hvor dimensjonen av makt ikke kan bli tatt fra mennesket, verken kulturelt eller sosialt, for at det skal passe et aspekt i planleggingsprosessen. Makt er med på å definere sosiale betingelser for hvor mennesker finner sine roller i sosiale prosesser. (Bäcklund og Mäntysalo, 2010, s.340-341). Bäcklund og

Mäntysalo (2010) tolkning av Chantal Mouffe viser til en kritikk av Habermas ide om kommunikativ handling fordi ideen fjerner maktprinsippet hos mennesket for å oppnå en rasjonell argumentasjon. Bäcklund og Mäntysalo (2010) går videre i sin tolkning av Mouffe og poengterer at argumentasjon alltid handler om å overtale motparten, noe som gjør argumentasjon sårbart for makt. Derfor vil oppnåelsen av konsensus, handle i større grad om en midlertidig balansering eller stabilisering av maktforholdet. Ideen om kommunikativ handling skal være fri for prinsippene om makt, er vanskelige å oppfylle om ikke umulig hvis Mouffes argumentasjon om maktbalanse for konsensusoppnåelse er gjeldene (Bäcklund og Mäntysalo, 2010, s.341-342).

Bäcklund og Mäntysalo tolker Jürgen Habermas teori om kommunikativ handling som ensidig i virkelighetsoppfatningen, hvor aktørene som skal kunne delta i søken for konsensus må ha samme virkelighetsoppfatning og en universell identitet som rasjonelle aktører. På denne måten kan aktørene anerkjenne problemene til hverandre. Hvis virkelighetsoppfatningene er motstridene vil ikke noen av partene anerkjenne argumentene til motparten som gyldige (Bäcklund og Mäntysalo, 2010, s.341).

3 Metode og metodologi

I dette kapittelet skal jeg ta for meg de forskjellige innfallsvinklene til valget av metoder og hvordan dette har vært med på å skape kunnskap. Metodene jeg har benyttet meg av er dokumentanalyse og intervju med enkelt aktører. Intervjuene ble gjennomført i den orden at jeg reiste til de forskjellige reindriftsutøverne og kontaktet offentlig forvaltning. Jeg vil ytterligere begrunne valgene av informanter og hvilke etiske betraktninger som er gjort rundt dette.

Dokumentene jeg har valgt å analysere er offentlige dokumenter, som omhandler blant annet nasjonale rammer for vindkraft, og plandokumenter fra NVE i utbyggingsområdene jeg skal belyse. Jeg ønsker å se hvordan reindriftens behov og innspill artikuleres i dokumentene og om disse dokumentene står til samsvar med hva næringen selv sier om utbyggingene og erfaringene.

Denne oppgaven er en studie av to forskjellige områder i Troms som begge innvirker på reindriften i områdene, henholdsvis utbyggingen av vindmøller på Kvaløya og Vannøya. Det jeg ønsker å oppnå med sammenligningen er se hvordan reindriftens behov, innspill og kunnskap blir løftet inn i planprosessene, eller om dette ikke er tilfellet. Finnes det noen

likheter mellom disse to utbyggingene, og hvordan er avveiningene gjort? Hva tenker reindrifts utøvere selv om disse utbyggingene? Videre er det naturlig å se på hvordan den lokale og regionale offentlige forvaltningen stiller seg til dette, og hvilke metoder som kan være egnet for å klare å komme til en felles løsning på utfordringene.

3.1 Prosessanalyse som overordnet perspektiv i den metodiske tilnærmingen.

Ottar Brox (1995) beskrev prosessanalytisk tenkemåte så enkelt som «hva har hendt?» Det handler om at en kjenner utfallet, også kan en «gjette seg frem til en prosess som kan ha resultert i dette utfallet.» (Brox, 1995) Brox viser til Agatha Christies karakter Poirot og resonnement og empiriske undersøkelser som han mener tegner en utmerket måte den prosessanalytiske tenkemåten fungerer. Et eksempel på denne tenke måten i god gammel Poirot stil, må vi se for oss at mester detektiven har ankommet Tromsø og møter opp på rådhuset hvor han møter de ansvarlige for planleggingen for reindrift i kommunen, senere på dagen når Poirot oppholder seg på lunsjrommet hører han et hyl og stormer til kontoret, der finner han planleggeren død, stukket med en kniv. Den prosess analytiske metoden fungerer slik at, på et visst tidspunkt har noen stukket kniven i planleggeren, hvor Poirot så bruker «sin fantasi, og sine teorier om mennesker og deres motiver, forestillinger og innbyrdes forhold, til å konstruere hypoteser om forløpet som kan ha ført til den fatale hendelsen» (Brox,1995, s.66). Etter dette ville han startet å avlede konsekvenser av konklusjon og om den skulle stemme ville han ha funnet en sigarett sneip på kontoret til planleggeren, hvor morderen har stått dette er steg to, det tredje steget er å finkjemme det bestemte området, finner han ikke en sneip inne på kontoret vil hendelsen være falsifisert og en må starte på nytt og gå gjennom trinnene på nytt for å bekrefte eller avkrefte en ny hypotese. Om hypotese A stemmer kan en gå videre og fokusere på dette. (Brox, 1995)

«legg merke til at prosessanalysen både innebærer å finne slike forklaringer og evaluere dem systematisk, dvs. forkaste dem som ikke holder ved nærmere prøving, slik at den beste overlever. Det er altså ikke nok å finne en forklaring som er logisk konsistent med utfallet. Men husk at prosessanalyse innebærer at vår nysgjerrighet og operasjonelle oppfinnsomhet retter seg mot aktørnivået, dvs at de aggregerte utslag av prosessen bare reiser problemstillingen og i neste instans utnyttes i arbeidet med å sortere ut og forkaste(falsifisere) hypoteser.»(Brox, 1995, s.68)

Det forenklete eksemplet jeg har brukt i denne oppgaven, gjør at jeg må peke på at prosessanalysen heller ikke trenger å handle om fortiden nødvendigvis, slik som dette eksemplet gjør. Poirot kunne ikke i eksemplet observere mordet, men prosessanalyse betyr likevel ikke at forklaringene ligger i fortiden. Et eksempel på dette er sekvensen for at regn skal dannes. Vanndamp stiger fra hav og planter, fortettes i atmosfæren og faller ned. Det samme kan sies om familiens utviklingsprosesser; først blir man født og er et barn før man blir voksen og forelder før en kanskje blir besteforelder. Samtidig foregår alle prosessene samtidig i et samfunn (Brox, 1995).

Derfor er en prosessanalytisk måte ikke nødvendigvis en måte å forklare og beskrive nåtiden på med fortiden. «Det er også derfor vi kan bruke den til anvendte formål, altså finne handlingsmuligheter» (Brox, 1995, s.68)

En samfunnsvitenskapelig prosessanalyse starter alltid med å finne aktører eller handlende enheter. Brox (1995) forteller om tiden når han studerte sosiologi og stilte et spørsmål om hvem er lokalsamfunnet til Fredrik Barth. Barth svarte at han ikke hadde trua på generalisering av at «samfunnet» gjør ting. Barths oppfatning av et hvis en så ordentlig etter, viser det seg at det er folk som gjør ting. Derfor er det alltid viktig å identifisere de handlende enhetene (Brox, 1995)

Det som er praktisk med en prosessanalytisk tilnærming er ifølge Brox (1995) den korte veien mellom teori og observasjon. Vi beskriver situasjonen gjennom begrepene verdi, situasjon, erkjennelse «vi har nå de viktigste begrepene som vi trenger for å avdekke den enkle situasjonslogikken som er grunnlaget for prosessanalyse. Dette gjelder kort sagt rasjonaliteten i de enkelt avgjørelsene som aggregerer seg opp til den ofte problematiske helheten som er utgangspunkt for vår forskning» (Brox, 1995, s.72)

3.1.1 Fra kulturkomplekser til forståelige hendelser

Brox bruker ofte eksempler fra egen forskning når han skal forklare hendelser eller demonstrere potensiale til modeller, intet unntak er prosessanalyse. Han ønsker å vise potensialet prosessanalyse har til å gjøre det «litt «mystiske» og vanskelige til noe oversiktlig, forståelig og håndterbart» (Brox 1995, s.75). I det mine øyne sveiper denne opprømsingen så tenker jeg hva annet enn «mystisk» og litt uhåndterlig virker ikke reindriften for Ola Nordmann. Brox (1995) bruker eksempel fra Finnmark i etterkrigs tiden og den inngrodde forestillingen at folk ikke kunne spare og investere, for å tjene penger ved å yngle seg med

firmaer og voksende entrepriser (Brox, 1995, s.75). Videre forteller Brox (1995) at «statsstøtte ment som stimulans blir spist opp eller blir uten effekt, slik at behovet for statsstøtte blir permanent. Finnmarksfiskere som hjelpes til større båter, mister dem (og konsesjonen til å fiske på regulerte bestander) til dyktigere folk lengre sør» (Brox, 1995, s.75). Hvor høyt stående embetsmenn og forretningsmenn har forklart fenomenet ved å skyldes på en «finnmarkskultur», denne skal være på motsatt skala av «sunnmørskulturen» (Brox, 1995). Det er en ting som er viktig å notere seg her og det er hvor uløselig et problem blir når en bruker regionale kultursyndromer til å beskrive og ansvarsfraskrive seg selv, som forvalterne gjør i dette tilfellet (Brox, 1995). Dette kan sammenlignes med oppfattelsen Benjaminsen og kollegaer (Benjaminsen et al., 2016) har av at begrepet bærekraftig reindrift blir forenklet av statens embedsmenn.

3.2 Intervjuet, en samtale.

En av metodene jeg har anvendt er intervju, og denne metodiske tilnærmingen utgjør den største andel av empiri som er tilegnet gjennom studiet. Jeg betrakter også metoden som hensiktsmessig for å belyse problemstillingen, og forskningsspørsmålene som er tilknyttet hvordan reindrift føler seg møtt i planprosesser til vindkraftutbygging i Norge.

Valget av intervju som metodisk vinkling er et strategisk valg for å skaffe kunnskap som ellers ikke ville sett dagens lys. Ifølge Tanggaard og Brinkmann, brukes intervjuet for å tilegne seg aktørers meninger, opplevelser, kunnskap, holdninger og livssituasjoner (Brinkman og Tangaard, 2012). Intervjuene skal være med på å belyse hvordan utøverne selv anser situasjonen de står i, men også belyse hva offentlig forvaltning tenker om situasjonen og hvordan prosessene ble utført.

Valget av aktører er ifølge Tangaard og Brinkmann) en mulighet til å fokusere på spesifikke personer eller et spesifikt område, hvor det kommer til uttrykk hvordan aktørene selv, oppfatter enkelte begivenheter, situasjoner eller fenomener i deres liv Denne oppgaven prøver å belyse reindrifutøvernes syn på utbyggingen sammen med offentlig og regional forvaltning. Derfor falt valget på reindrifutøvere i fylket Troms som blir eller er berørt av utbygning av vindkraft. Den offentlige forvaltningen må også være fokusert innenfor samme region.

3.1.2 Refleksjoner om egne forutsetninger til feltet.

Reindrift og vindkraft er to felt jeg har opplevd som til dels ugripelige. Media, organisasjoner og grupperinger har til dels skylden for dette. Det finnes en overflom av artikler hos diverse mediehus og medier, og mye av dette er også «fake news» eller falske nyheter. Det er dette som gjør temaet vanskelig å sette seg inn i. Min personlige erfaring er at mennesker jeg har møtt anser samer eller reindriftsutøvere som en festbrems for samfunnsutviklingen, spesielt i utviklingen av fornybar energi, hvor de siterer forskjellige medier og bruker disse som sitt «sannhetsvitne». Jeg har derfor prøvd å være nøytral som aktør, selv om min rolle som forsker skal være upåvirkelig, så vil og påvirkningen fra samfunnet være umulig å unngå helt. Min innstilling har uansett vært å imøtekomme både vindkraftnæringen og reindriftnæringen med så åpent syn som mulig.

For at jeg skal kunne stille som en verdig samtalepartner har det vært viktig å lese seg opp på temaet, slik at jeg unngår å stille med fordomsfull og om mulig være misinformert rundt temaet. Jeg leste meg opp på artikler, studier og offentlige dokumenter for å skape et riktig bakteppe, noe som igjen hjalp meg å stille de riktige og viktige spørsmålene. Jeg ønsker også at denne oppgaven skal kunne være et bidrag som hjelper allmennheten i å forstå den komplekse situasjonen mellom reindrift og vindkraft.

Denne oppgaven er som nevnt en del av prosjektet: «Indigenous-industry governance interactions in the Arctic. Environmental impacts and knowledge basis for management» også kjent som «IndGov». Alle intervjuene er gjennomført sammen med en eller flere medlemmer fra prosjektgruppen til IndGov-prosjektet. Prosjektet baserer seg på prinsipper fra urfolksmetodologi og ønsker dermed å gi større stemme til urfolks perspektiver, samtidig som forskningen ikke skal bidra til stereotypisering (Brattland, Kramvig og Verran 2019). Dette har påvirket vinklingen på oppgaven med et større fokus på reindrift enn på vindkraft, og kan ha spilt en rolle for hvilken informasjon vi har fått fra de forskjellige aktørene som har stilt til intervju.

Intervjuene er gjennomført på en semi-strukturert måte, ved at spørsmål settingen var tematisk basert og at intervjuene skjedde ved at vi var flere intervjuere i gruppen ved flere av intervjuene. Dette er nok noe intervjuene bærer preg av. Jeg gjennomførte alle fire intervjuene separat med aktørene. Disse ble gjort sammen med aktører fra IndGov. Dette forskningsprosjektet ble også meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD) og er blitt godkjent.

3.3 Etiske betraktninger

Det å studere hvilken innvirkning utbygging av grønn energi har på urfolksnæringen har vært spesielt vanskelig, ettersom de er en veldig utsatt gruppe med mennesker som også lett kan bli gjenkjent. I kvalitative intervjuer som i denne oppgaven er det viktig å ivareta integriteten til de personene som intervjues, både under selve intervjuet og i etterkant, samt når resultatene skal presenteres og fortolkes. Forskningens troverdighet er helt avhengig av at forskerne følger de etiske prinsippene for forskning. Jeg har vært bevisst på dette i mitt møte med de deltakende aktørene og hentet inn skriftlig samtykke til intervjuet, hvor jeg også har poengtert at de kan bli gjenkjent i sin rolle ettersom de er så få aktører. Det ble sendt ut et informasjonskriv til aktørene på E-post, og de fikk også en kopi av dette under intervjuet, hvor det ble gitt informasjon om hva jeg skulle forske på, og en mer generell informasjon om rettigheter, ved valg om å trekke seg og hva som skjer med opptakene. Ved ett tilfelle ble utdrag fra oppgaven tilsendt til aktøren for kommentarer og utkastet ble kommentert og diskutert sammen med aktøren. Forskningens troverdighet er avhengig av at intervjuobjektene kan stole på oss. Derfor er etikk i forskningen for en grunnpilar å regne, og av største viktighet. Alt innsamlet data vil kun bli beholdt til prosjektet er avsluttet, og deretter slettet for deltakernes egen sikkerhet. Det at intervjuene skjer ved hjelp av lydopptak og senere transkribering vil spille en rolle når data materialet skal presenteres, hvor jeg som intervjuer, forsker og skribent har vært oppmerksom på å fange følelser, ironi, stemning i rommet og overført dette til papir.

3.4 Maktforskjell – mellom intervjuer og deltaker

Maktforskjellen mellom aktørene i intervjuet er ikke proporsjonale, de kan faktisk oppfattes som veldig uproporsjonale etter som at det er forskeren som i ettertid skal sitte og redigere og velge hvordan materialet presenteres. Forholdet vil aldri bli helt likt, men det ble gjort tiltak for hvordan en kan minske forskjellen, for å prøve å skape en plattform hvor vi kunne ha gode samtaler. Det første var å møte flere av aktørene på deres premisser, med dette mener jeg valg av møteplass. Om det var på fjellet, i stuen eller på kontoret spiller en stor rolle for hvordan aktøren ønsker å utfolde seg. Spesielt med tanke på at vi som intervjuet ofte var flere aktører. Det andre som ble gjort var å strukturere intervjuet slik at aktørene fikk mulighet til å fortelle litt selv, noe jeg opplevde som fint for dialogen, etter som at det da kom frem informasjon vi kanskje heller ikke ville ha etterspurt. Det siste jeg har gjort er å sende ut sitater og utsnitt av oppgaven til gjeldende aktører for å få en bekreftelse på at de synes det er greit å bli sitert slik og da kan komme med korrigeringer eller velge å trekke seg fra forskningen. Det er disse på

tre forskjellige måtene jeg har prøvd å holde maktforholdet mellom forsker og deltakerne så jevnt som mulig.

3.5 Intervjuenes omgivelser

Jeg har tidligere i dette kapittelet gitt uttrykk for at aktørene selv skulle få bestemme hvor intervjuene skulle ta plass. Dette for å gi deltakerne litt kontroll over intervjusituasjonen og skape mer balanse i maktforholdet mellom aktørene. Vi (Camilla Brattland, Vera Hausner og Preben Sommer) kom selvsagt med forslag om hvor vi kunne være, men det var viktig at de deltakende aktørene fikk velge selv. Et av intervjuene skjedde ved universitetet i Tromsø, det var nok en så grå dag i form av vær og vi gikk for å hente deltaker 1 også etter dette kjent som «reindriftsutøver 1» ved et busstopp. Fra busstoppet fikk vi litt tid til å snakke med aktøren om litt hverdagslige temaer, noe som kan ha vært med å påvirke hvor komfortabel vedkommende var under intervjuet som foregikk på universitetet. Det å ha intervjuet på universitetet kan på mange måter sammenlignes med å spille hjemmekamp, hvor reindriftsutøver 1 er bortelaget. Det er alltid vanskeligere å være i et ukjent territorium. Vi prøvde å legge til rette for at intervjuet skulle føles mer ut som en samtale over en kopp kaffe, enn et intervju. Hele intervjuet ble tatt opp på lydteknikk for at en skulle kunne ha bedre flyt i samtalen. Tidligere har jeg forklart at intervjuene var semi-strukturerte dette gjelder så klart for alle intervjuene, så for at intervjuene ikke kun skulle bli «kaffesnakk» hadde jeg med meg en intervjuguide som var tematisk strukturert for å gi samtalen god flyt. Intervjuet tok om lag to timer.

Intervju to, var ved reindriftsutøver 2. dette intervjuet tok plass på Vannøya utfor Tromsø. Vi (IndGov) ønsket å komme utover å oppleve vindmølleparken og reinbeitedistriktet på nært hold. Se hvordan landskapet beveger seg for å få en større forståelse over hva det er RBDV går gjennom. Det var en relativt fin dag, hvor solen skinner utover havet når vi ankommer Hansnes for å ta ferga til Vannøy. Vi ankommer Vannøya og kjører av ferga, det er ingen vindmøller i sikte og jeg tenker for meg selv at det har vært mye snakk om at de er så synlige i terrenget. Dette skulle jeg fort oppleve som sant, for ikke lenge etter vi hadde kommet oss ut på hovedveien dukket disse store hvite tårnene av noen vindmøller opp, og synet var nesten litt overveldende. Vi hadde avtalt å møte reindriftsutøver 2 ved inngangen til vindmølleparken for å få en omvisning og få litt informasjon om hvordan terrenget tidligere har blitt brukt av reinen, og hvordan dagens situasjon ser ut. Etter dette tok vi oss ned fra fjelltoppen for å fortsette intervjuet hjemme hos reindriftsutøver 2. Det var et middelstort hus vi kom til, og intervjuet ble gjennomført i stuen til vedkommende. Vi var tre forskere tilstede under

intervjuet, noe som kan ha vært litt overveldende for deltakeren, selv om at han var hjemme hos seg selv. Det kunne til tider føles ut som at dette gjorde aktøren litt usikker på seg selv. Dette kan ha gitt utslag i svarene vi fikk og det kunne dermed vært mer fruktbart å holde intervjuet alene.

Reindriftsutøver 3 som er den siste utøveren vi ønsket å snakke med fra Troms valgte å møte oss på sitt kontor etter som at hun hadde glemt av vår avtale om å komme ut til selve reindriftsområdet slik vi gjorde med reindriftsutøver 2. Det gjorde ingenting at vi ved første intervju ikke fikk oppleve området, fordi vi ble invitert opp på fjellet ved en senere anledning noe som gjorde underverker i forståelse av hva vi fikk høre under intervjuet. Under selve intervjuet var vi (Brattland, Hausner og Sommer) nok en gang i flertall når det gjelder informanten. Det virket ikke å påvirke reindriftsutøver 3 i like stor grad som utøver nummer to. Vi kunne omtrent føle det på kroppen hvor påvirket vedkommende var av utbyggingen og hvor mye de brant for dyrene sine i den berørte siidaen. Dette intervjuet kunne også oppleves som en samtale over en kopp kaffe, og man følte et veldig avslappet forhold til vedkommende, og det følte ut som reindriftsutøver 3 hadde en tilsvarende opplevelse. Intervjuet tok ca. en time.

Intervjuet med representant for offentlig forvaltning foregikk på kontoret til vedkommende. Dette var et veldig informativt møte, hvor vi fikk diskutert fordeler, problemer for reindriften samt hva vindkraftanlegget kan bidra med til kommunen. Stemningen var god og vedkommende virket ikke å bære preg av å bli intervjuet av flere personer.

Alle intervjuene ble tatt opp med lydopptaker og transkribert i etterkant. Disse vil også inngå som materiale til rapport fra prosjektet IndGov.

Oppsummert er dette slik intervjuene ble gjennomført og i hvilke settinger, noe som beskriver omgivelsene og stemningen, slik at de er mulig å gjenskape om noen vil etterprøve dette.

3.6 Dokumentanalyse

Hva er det vi egentlig analyserer når vi utfører en dokumentanalyse? Ifølge Brinkmann og Tanggaard (2012) ser vi på et dokument som noe en kan definere som et språk fiksert i tekst og tid. Vi skiller ofte mellom hvilke typer dokument det er vi skal analysere alt etter hvor nært det berører temaet vi ønsker å belyse. Ofte deler vi det inn i tre faktorer, primær, sekundære og tertiære dokumenter (Brinkman og Tangaard, 2012). Hvilken kategori er

dokumentene som tas i bruk i oppgaven? For å klargjøre dette vil jeg gi en kort forklaring, hva som ligger i de forskjellige grupperingene.

Primærdokumenter kan være dokumenter som kun sirkuleres innenfor en avgrenset gruppe aktører i øyeblikkelig nærhet til tiltaket, prosessen eller begivenheten dokumentet refererer til. Det kan være f.eks. møtereferater, personlige brev, forhandlings avtaler, m.m. som ikke er rettet mot et større publikum, disse dokumentene er også vanskeligere tilgjengelig for offentligheten på grunn av reguleringer som skal ivare ta sikkerheten til firmaer, personfølsom opplysning og nasjonal sikkerhet (Brinkman og Tangaard, 2012)

Sekundære dokument er et dokument som kan oppfattes som tilgjengelig for alle som måtte ønske innsyn i dokumentet. Dette kan være lovttekster, regjeringsrapporter, offentlige planprosesser, avisartikler, m.m. Sekundærdokumenter har ofte ikke offentligheten som målgruppe, men skal være tilgjengelig for offentligheten (Brinkman og Tangaard, 2012)

Hva er så tertiære dokumenter. Kort sagt er et tertiært dokument produsert i ettertid av en spesifikk begivenhet som den henviser til. Disse skal også være lett tilgjengelig for offentligheten om de måtte ønske det. Eksempler på dette er: akademiske bøker, memoarer og bakgrunns og avis artikler. Alle disse har en ting tilfelles, det er at teksten er analytisk bearbeidet i tidsrommet hendelsene eller begivenhetene fant ste. (Brinkman og Tangaard, 2012)

Hvilke typer dokumenter er det som blir tatt i bruk for å sette liv i oppgaven? I denne oppgaven er det ingen primære dokumenter som blir tatt i bruk, fokuset ligger i hovedårsak på sekundære- og tertiære dokumenter. Fordelene ved å gjøre dokument analyse ved bakenforliggende dokumenter er at vi klarer å sette oss inn i situasjonen på en overordnet måte, noe som i ettertid har vært til hjelp når intervjuguiden og valg av informanter skulle skje. Dokumentene vil i denne oppgaven utgjøre hvordan staten har vektet avgjørelsene rundt utbyggingen av vindmølleindustri i reinbeite distrikt. De vil også utgjøre en betydelig del av datagrunnlaget som skal drøftes senere i oppgaven.

Jeg har foretatt en dokumentanalyse på den forkastede planen Nasjonale rammer for vindkraft utbygging i Norge (NVE 2018), regional plan for reindrift til Troms fylke, og NVEs vedtatte planer for utbygging av vindkraftverkene på Kvaløya og Vannøya. I tillegg har jeg studert Tromsø kommunes klima, miljø og energi plan for å se hva kommunen sier om utbyggingen og eventuelt ytterligere utbygginger.

Kriteriene for valg av dokumenter var at de måtte være en plan som berørte fokus områdene mine i Troms. Alle de forskjellige dokumentene jeg har valgt ligger tilgjengelig på internett. Planene omhandler lokale og nasjonale tiltak, dette ønsker jeg å gjøre for å se om ordlyden er den samme i de forskjellige dokumentene og hva de benytter seg av informasjon for å ta avgjørelser. Dette skal så sees i sammenheng med hvilken informasjon jeg har fått hos de forskjellige reindriftsutøverne og den offentlige forvaltning gjennom intervju.

3.7 Forskningskvalitet

Vi bruker indikatorer for å måle forskningens kvalitet, om den er pålitelig (reliabilitet), gyldigheten (validitet) og generaliserbarheten bak arbeidet. Det finnes to tilleggsfaktorer som kan si noe om kvaliteten på forskningen, disse faktorene er transparens og refleksivitet. En måte å gi forskningen pålitelighet er å utrede relasjonen man har til informantene og temaet det forskes på. Gyldighet kan vi lese gjennom forskerens evne til å vise en sammenheng mellom studiets forskningsspørsmål og utformingen av oppgaven. Da kan vi se om det er en sammenheng mellom forskningsspørsmålene man ønsket besvart og selve svarene som ble gitt (Tjora, 2012). For at jeg skal være sikker på at jeg besvarer på problemstillingen min, oppsummeres de forskjellige forskningsspørsmålene hver for seg. Tjora (2012) forteller oss videre at generaliserbarheten går ut på hvorvidt en kan generalisere resultatene gjennom casene i studien. Hvor transparent studiet er kan bli målt av valgene i hvordan forskningen blir presentert og diskutert, og hvor refleksiviteten kommer til uttrykk i diskusjon om forskerens betraktninger i egen forskning (Tjora, 2012). Kvale og Brinkmann viser til flere stadier for å oppnå validitet og gyldigheten forskningen burde inneha, disse er tematisering, planlegging, struktur i intervju, transkribering, analysering, validering og rapportering (Kvale og Brinkman 2009).

4 Prosessanalyse av vindkraftutbygging på Vannøya og Kvaløya

Med en prosessanalytisk fremgangsmetode spør vi oss «hva har skjedd». I dette kapitlet ønsker jeg å belyse hva som har skjedd og hvilke vurderinger som er gjort. Hva konfliktene mellom utbygging av grønn energi i reinbeiteland består av, hvilke ulike forståelser av bærekraft som kommer fram i konflikter mellom vindkraft og reindrift på Kvaløya og Vannøya og hvordan kan man løse eller dempe konfliktnivået mellom reindriften og Vindkraftnæringen? Vi skal gå gjennom dokumentene fra vedtakene for konsesjon ved

Fakken vindkraftanlegg, Kvitfjell vindkraftanlegg og Raudfjell vindkraftanlegg, vi skal se hva som er skrevet i betraktninger og avveininger opp mot reindriften, Vi skal se hvordan reindriftseierne har opplevd prosessen med NVE (Norges vassdrag og energidirektorat) og OED (Olje og energidepartementet) samtidig hvordan utbyggingen har påvirket reindriften på de respektive øyene. Se vedlegg for oversikts kart med stedsnavn.

4.1 Vannøya

Fakken vindkraftverk ble utbygd i perioden mellom 2010 til 2012. I forbindelse med prosjektet ble det utført en studie av sameksistensen mellom vindkraft og reindrift, i et eget prosjekt som var finansiert av flere aktører, som strakte seg over nesten ti år. Dette prosjektet ble utført på et naturvitenskapelig grunnlag av Colman og kolleger (Colman, Eftestøl, Flydal Røthe, Rapp & Tsegaye, 2017). Det kommer også frem at reinbeitedistriktet var i rettsak med utbygger, på grunn av tapt beiteland (se figur 1.) dette kommer jeg til å omtale i løpet av oppgaven.

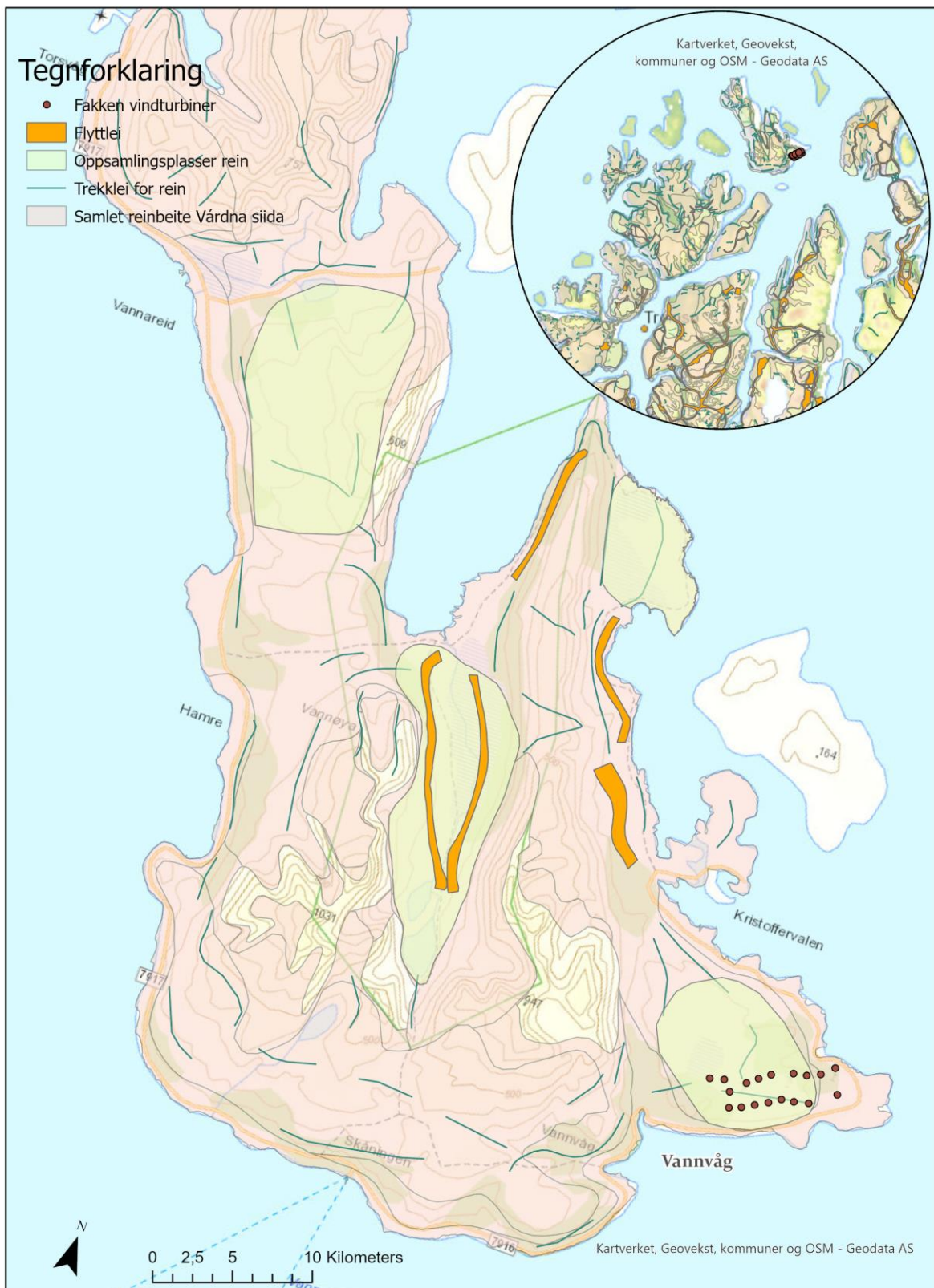

Figure 1- oversikt Vannøya (Upublisert rapport IndGov)

Artikkelen «Reindeer spatial use before, during and after construction of a wind farm» (Colman et al., 2017) var del av rapporten fra det større prosjektet ledet av Colman og kolleger. Rapporten fra prosjektet «VindRein» er blitt del av kunnskapsgrunnlaget for reindrift-vindmølle debatten og ble også brukt i NVEs prosess rundt utvikling av en nasjonal rammeplan for vindkraft.

Colman-rapporten hadde som oppgave å undersøke sammenhengen mellom vindmølleutbygging og reindrift, før, under og etter fasen av utbyggingen. De hadde en hypotese om at det ville være negative effekter av vindkraftanlegget, veier og kraftledninger i landskap som reinsdyrene tok i bruk. De gjorde lokale og regionale tester av området Vannøy, og predikerte før prosjektet startet en redusert bruk av landskapet reinen vanligvis beveger seg i på grunn av økt menneskelig aktivitet knyttet til vedlikehold og drift, i tillegg til at turbinene selv ville gi utslag.

De konkluderer med at Vannøya som studiested har vist at det er muligheter for sameksistens mellom vindkraft og reindriften. Fra dette studiet finner Colman og kolleger ingen målbar effekt av vindmøllenes påvirkning av reinens handlemønster i områdene utbyggingen har skjedd. Det var imidlertid en liten effekt under selve byggeperioden som Colman (Colman et al., 2017) Det konkluderes også med at resultatene er ikke overførbare til effekter hvor rein er mindre vant til menneskelig aktivitet, og de foreslår dermed at nye vindmølleutbygginger skjer nært eksisterende infrastruktur, og at dette studiet ikke skal gå på bekostning av å utføre før og etterkontroll av påvirkningsgraden i fremtidig vindmølleutbygging (Colman et al., 2017)

Siden dette studiet har vist seg å være grunnleggende i forhold til flere debatter (Samuelsen, G. & Vik, S.,2012), og ved flere anledninger har blitt løftet frem når det snakkes om vindmøllenes påvirkning, oppfatter jeg det som nødvendig og fruktbart å løfte frem forskjellige deler av selve rapporten.

Studiet gikk ut på å studere reindriften og utøvernes bruk av Vannøya, og om denne endret seg under og etter bygging av vindmølleparken. Studiet studerte frittgående semi-tamrein før og etter byggestart. Metoden som ble brukt i studiet ble gjort ved direkte observasjon og GPS-sporing av rein, de direkte observasjonene ble gjort i perioden januar 2007- februar 2014. observasjonen var gjennomført av den samme personen hver gang foruten Mars 2008 hvor de gikk to i lag.

Her er det flere spørsmål å stille, det mest åpenbare er hvorfor ikke gjennomføre disse observasjonene sammen med reindriftsutøverne som kjenner landskapet og som kan si noe om hvordan reinen fungerer. Her kunne det tenkes at en kollaborativ prosess kan være en løsning for et bedre resultat. Det andre spørsmålet omhandler at det lå en beskrivelse av hvordan observasjonene av dyrene er gjennomført, ettersom at det kommer frem av reindriftutøvernes spørsmål til hvordan tellingen er gjort. Det ble i perioden mellom 2010 og 2012 bygget 18 vindmøller på Vannøya. Det som er spesielt med Vannøya er at det her er et helårsbeite hvor reinen har begrenset med mobilitet og ikke så lett kan unngå vindmøllene. Studiet i Colman rapporten strekker seg over 9 år. Dette skulle tilsi at det finnes rikelig med data rundt reinens bruk av arealene og hvordan det kan variere mellom sesongene. Men under denne perioden ble det kun satt til side to og et halvt år med GPS- sporing av utvalgte rein.

Studiet har en hypotese om negative effekter ved vindmølleutbyggingen for reinens arealbruk, de testet dette ut ved to sone inndelinger som vist i figur 1. Hvor forventningene om at det skulle være sterke negative effekter i byggeperioden og at bruken av arealene ville være redusert når vindmøllene først kom i drift.

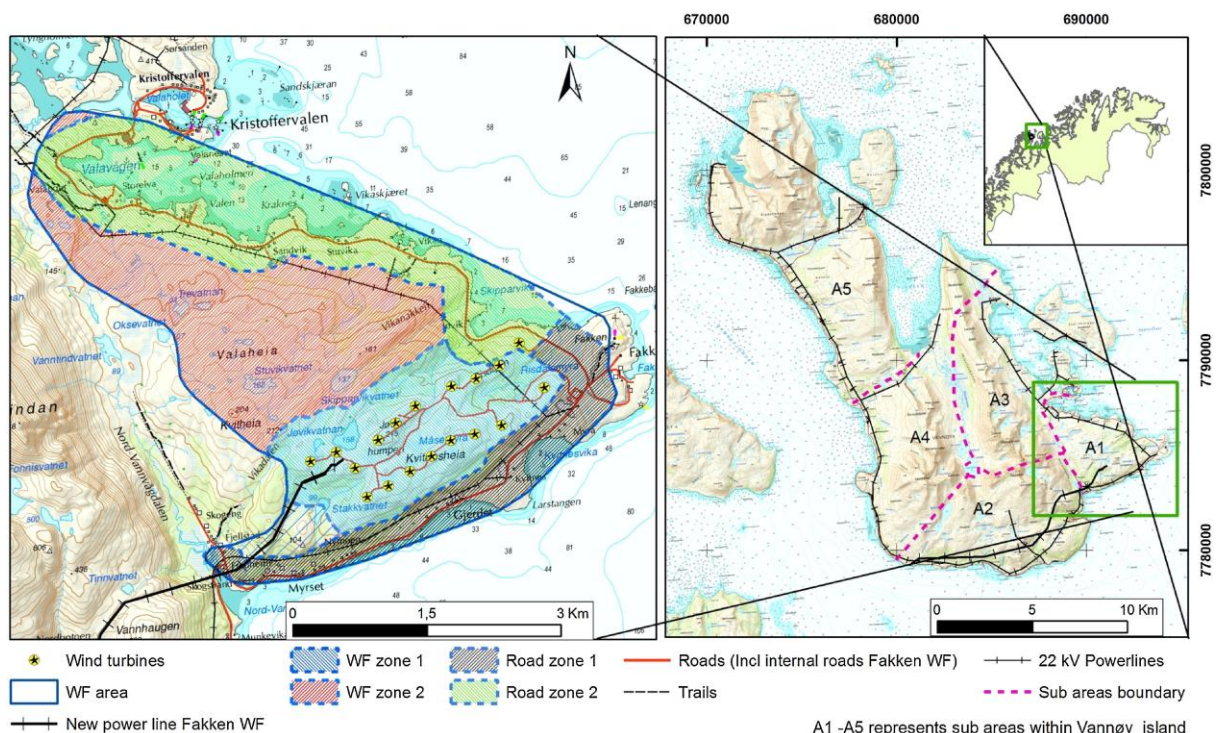

Figure 2 Sone inndeling- (Colman et al., 2017)

I studiet blir det gjort en populasjonstelling av reinsdyrflokken ved vinterbeite, hvor det ble telt 366 individer i 2007 (før perioden) til 305 i 2011 (under bygging) og 387 reinsdyr i 2015

(etter perioden). Disse tallene er viktige for å forstå hvordan flokken ser ut ved Vannøya og den var på omkring 350 dyr i 2019 (opplysninger fra Várdna reinbeitedistrikt). En kunne tenkes at dette var sesong basert endring i reindriften, som det samiske ordtaket sier ” Jahki ii leat jagi viellja”. Oversatt til norsk: ” Det ene året er ikke det andre årets bror”. Det skulle vise seg under intervjuet med reindriftsutøverene fra Vannøya at de mistenkte påkjøringer: «Det som var den verste perioden var når utbyggerne hentet stein til å bygge veien og vi fikk det året de kjørte lastebiler at jeg tror det var en plass mellom 40 og 50 rein som ble påkjørt.». Og om en ser antallet før byggestart sammenlignet med tallet under så har de totalt tapt 61 dyr, noe som kan stemme overens med uttalelsene fra reindriftseieren.

Som tidligere nevnt fortalte jeg at det oppsto en rettsak mellom reinbeitedistriktet og reineier, dette kommer fram i intervjuene med reinbeitedistriktet Vannøya. Rettsaken gikk ut på at reineier ønsket å bevare sitt vinterbeite, Sagt med reineiers egne ord; «Det var for å berge matfatet til dyrene». Det ble en lang kamp i retten, og det ble gitt en erstatning på to millioner kroner til distriktet (fra Utbygger) som kompensasjon for tap av beiteland. På spørsmål om hvordan dette hjelper de i den daglige driften fikk vi til svar at;

«Da måtte jeg jo si at erstatning er vi ikke ute etter, det er jo matfatet til dyrene man kjemper for. Jeg kan ikke gå med en femtilapp til en rein å si at du får ete for femti kroner i dag og en hundrelapp til den andre og si at du får et for hundre kr i dag. Det er jo ikke slik det fungerer også kommer det kanskje en liten kalv og skal jeg da gi den tjue kroner. Det handler jo ikke om penger.» (RBDV)

Reineieren på Vannøya var fortvilt over at de «tapte» saken, hvor retten hadde fastslått at en form for økonomisk kompensasjon var nok til at driften kunne gå som normalt, og at utbygger dermed kunne starte byggeprosessen. Reineierne opplevde at de ikke hadde fått delta i prosessen, og forsto ikke hvorfor andre lokalisasjoner ikke var vurdert, eller kunne tenkes som alternativ når det gikk slik utover reindriften. De var ute etter å finne løsninger og hevdet selv at forslaget om å endre plassering på selve Vannøya ble løftet frem. Slik at utbygger hadde sluppet å gi økonomisk kompensasjon for tap av viktig vinter beite. Reindriften på Vannøya mente at Kvalkjeften, et sted hvor Telenor har bygget sin telemast, kunne være et brukbart område, selv om at de vet det er veldig bratt. Det kommer frem at de også mener et annet alternativ kunne vært Torstinden, noe som kunne vært til hjelp når de skulle prøve å få reinen i gjerdet mot høsten.

Videre fikk jeg høre at midlene som ble gitt i kompensasjon er «spist opp» ettersom at pengebruken til reindriftsutøveren ved Vannøya har økt som følge av vindkraftanlegget, ettersom de blant annet har et stort behov for å bruke helikopter. Dette er en direkte følge at reinen er vanskeligere å få til samlingsområde for slakt. Utgiftene er nå så store at utøveren selv mener inntektene går til å dekke helikopteret.

I et spørsmål om hvordan de kunne tenke seg hvordan driften i fremtiden ville se ut med vindmøllene tilstede var svaret:

«Ser at det blir større samlinger rein som gjør at det blir vanskeligere å drive etter som at det blir å kreve en større arbeidsinnsats i å flytte flokken. Man har måtte øke bruk av helikopter de siste årene på grunn av denne ansamlingen noe som koster penger, 90 000 kr om de er grei. Året før, 120 000 kr så et gjennom snitt på 100 000 kr i økning i året bare for å flytte flokken. Man bare flytter reinen i slaktegjerdet for å betale helikopterregningen for å si det slik, så det blir ikke noe overskudd av dette.»(RBDV)

Det er åpenbart en utfordring hvordan dette kan være bærekraftig økonomisk og kulturelt for reindriftsnæringen, men det virker som at kjærligheten for dyrene og tradisjoner står sterkere enn penger i dette tilfelle.

En faktor for at vindmøllene skulle bygges var også overvåking av trafikk i henhold til utbyggingen, hvor det skulle overvåkes både rein, menneskelig aktivitet og påkjørsler. Under utbyggingen ble det meldt inn en økning av dyr drept under konstruksjonen av kraftanlegget (Colman et al., 2017). Det ble derimot ikke bekreftet av det var selve utbyggingen som var ansvarlig for denne økningen, etter som at utbyggeren kunne melde at de sto uten noen bekreftede påkjørsler.

Reinbeitedistriktet hadde sine egne erfaringer med dette:

RBDV: Det som var den verste perioden var når utbyggerne hentet stein til å bygge veien og vi fikk det året de kjørte lastebiler at jeg trur det var en plass mellom 40 og 50 rein som ble påkjørt. Det var de med lastebil som hadde truffet de, folk som hadde kjørt etter på ga beskjed at det lå dau rein i veien.

P: Fikk du full erstatning for disse?

RBDV: Neida, for reinen lå jo der og vi kunne ikke bevise at det var de som hadde kjørt på. Men mistanken datt jo på dem, fordi vi har aldri hatt så høye tall av påkjørsler verken før eller etter konstruksjon. Og når man plukker opp over 40 kadaver så sir det jo noe at det kan kobles til dem.

Dette er et eksempel på hvordan reineiers ord står i kontrast mot utbygger. For å unngå spekulasjon rundt hva som kan ha ført til denne økte mengden kadaver, ønsker jeg å se nærmere på hva som kunne vært gjort for at deres påstander ikke bare blir ord mot ord. Kunne man ha utviklet bedre metoder for å spore påkjørslene og kunne det vært hentet inn en veterinær eller fagperson som kunne gitt et objektivt syn på saken. Dette hadde kanskje ført til at det ville kommet frem at det har skjedd uhell under konstruksjonsperioden. Dette kunne vært en metode for å gi mer legitimitet til utsagnene til reindriftsutøverne. Det hadde vært ønskelig om selve rapporten også presenterte metoder for å mulig fange opp slike mørketall.

Det kommer frem at i tillegg til en direkte observasjon, så ble det brukt GPS- sporing på simler, hvor deres posisjon ble ført ned hver tredje time fra september 2009 til februar 2012. Det framkommer at et totalt antall på 14 rein ble GPS- merket, men gruppen dyr som ble overvåket ble minsket på grunn av batteriene i GPS-utstyret sviktet, og noen dødsfall som var urelaterte til studiet. Det løftes også frem at simler og spesielt sammen med kalver er ekstra sensitive til all aktivitet, gitt at det er menneskelig eller infrastrukturen som står for bevegelses mønster (Colman et al., 2017)

Ut fra informasjonen som er blitt gitt åpner det opp for ytterligere nye spørsmål til fremgangsmåten til Colman og forskningsteamet som har studert mønstrene til dyrene. Er et utvalg på 14 rein av 350 (oppgitt av reineier), stort nok til å si noe om flokkens bevegelses mønster, og at det heller ikke står noe om utvalgets fordeling mellom okser, simler og kalv. I følge RBDV kom det frem at reinen som ble merket var tilfeldig utvalg av flokken, og flere av dyrene trakk mot Vannareid som ligger nord vest på øya. Vi lurte jo på om det var gjort en feil ved valg av rein, og fikk til opplysning at det var satt GPS-sporing på tilfeldige rein ved samling. Etter min forståelse kommer det frem at reinflokken har såkalt stamrein som trekker til sine respektive områder, og at flokken derfor består av to stammer. En som holder til på Fakken/Lanesøra, og en stamme som trekker ut mot Vannareid. Dette burde også kommet frem i rapporten til Coleman & co ettersom at det vil ha betydning for sporingen. Ett annet funn er at det kommer frem under datainnsamlingen er reinbeitedistriktet kun var kjent med et mindre antall GPS sporede dyr enn hva som bli oppgitt i «VindRein» rapporten.

Videre kommer det frem at GPS-Sporingen kun var i bruk frem til 2012 og etter dette er alle observasjoner gjort ved direkte observasjon. Jeg skal ikke her ta et dypt dykk ned i tallene rundt sporingen. Det som kan løftes frem av denne informasjonen er at 2012 er året vindmøllene sto ferdige klare til bruk, og de har etter dette ikke fulgt opp med sporing av dyrene. Tallene om at det er bruk av området kan tenkes å være av flere grunner. Reinen er et dyr som trekker i samme mønster og ruter år inn og år ut. Dette kan være en av grunnen til at GPS-sporingen ikke kunne fange opp noen uregelmessigheter. Det har derimot ved senere anledning vist seg at reinen trekker bort fra området, og at det nærmest er umulig å få reinen til å trekke gjennom området hvor vindmøllene står. Reindriftsutøver RBDV sier følgene om unnvikelsen:

«Det er vindmøllene som presser reinen bort ikke menneskene, kom en gjeng med folk i fjor mot flokken og de beveget seg ikke fra flekken. Det er mye vanskeligere å få dyttet reinen gjennom vindmølle området, fordi da sprang bare reinen i sirkel og tilbake igjen, selv om vi brukte helikopter.» (RBDV)

Videre under intervjuet med aktørene fra RBDV forteller de oss at tallene som ble oppgitt ved observasjon av rein i vindkraftområdet ikke stemte med deres oppfatning. Hvor i prosjektet «VindRein» ble det brukt metode for direkte observasjon for å anslå hvordan reinsdyret tok i bruk vindkraftsområdet og tidligere vinterbeite etter at vindmøllene var etablert.

RBDV forteller så at etter å ha reagert på tallene, bestemte seg for å observere tellingen i skjul ved neste tilfellet. Etter å ha observert tellingen, og selv gjorde en observasjon av rein i området, var de spent på resultatet ved neste rapport. I følge RBDV var dette 3 til 4 ganger større enn tallet de selv hadde kommet fram til.

Det som er interessant her er hvorfor man ikke i større grad har hatt et samarbeid med reindrifts utøvere ettersom at de er spesialister på sitt felt, nemlig å gjete rein hvor man må klare å se forskjell på dyrene og fange de opp i terrenget. Det står heller ingenting om hvilken bakgrunn observatøren hadde for å kunne gjøre disse observasjonene. Skal man tro RBDV så var det en fra Utbyggeren. Hvilken erfaring har denne vedkommende til å telle rein eller gjøre observasjoner? Kan mangel på erfaring ha påvirket resultatene? Det burde også vært rettet fokus mot hvor begrenset rom på øya og dermed større sannsynlighet for at reinen vil trekke mot områder som vindparken etter som at dette er et av de eneste områdene der er vinterbeite.

På Vannøya fant Colman og kolleger ikke noen sterke effekter rundt utbyggingen av kraftanlegget, før, under og etter byggeprosessen. De slår fast at en sameksistens mellom reindrift og Vindenergi innenfor et begrenset område er mulig i denne størrelses orden (Colman et al., 2017) Altså 18 vindmøller.

Colman og kollegaer (Colman et al., 2017) peker også på at Vannøya som reinbeite distrikt avviker fra hva som er ansett som vanlig reindrift med nomadiske flyt mønstre på kryss av Sápmi. Etter som at det er helårsbeite og reinen er låst innenfor et geografisk område. Dette skaper en situasjon hvor dyrene ikke har mulighet til å migrere til andre områder slik som de fleste Siidaene har mulighet til å gjøre i Norge.

Selv om studiet har konkludert med at det ikke er negative effekter på bruk av området Fakken hvor vindmøllene er blitt bygget, har studiet noen begrensninger. Etter kommunikasjon med Colman og Efterstøl (blant annet i forbindelse med en workshop arrangert av prosjektet IndGov i Tromsø høsten 2019), ble det opplyst at studiet ikke kunne si noe om hvor oppspilt dyrene blir av å være i området og hvilke kumulative effekter som spiller inn i form av økt menneskelig aktivitet, rovdyr osv. De foreslo derfor at fremtidige studier burde fokusere på reinsdyrs bruksunngåelse av området, men også om frykt og flykt oppførsel, samt hvordan beitemønstrene til dyrene er. Dette fordi unnvikelse av områdene kan skyldes naturlige svingninger.

Men som det kommer frem av dataene presentert i mitt arbeid, er muligens ikke hypotesen til Colman-rapporten så langt unna det som kan kalles virkeligheten. Jeg betviler ikke at man ville fattet samme konklusjon om man hadde fulgt de samme metodiske betraktningene som er gjort i studiet, men det at ved å bruke en annen metodisk inngang til spørsmålet dukker opp funn som samsvarer med deres opprinnelige hypotese, oppfatter jeg som interessant.

Det er i senere tid gjort flere studier med GPS sporing, da i vårt naboland Sverige, hvor de ser at vindmøllene sammen med de kumulative effektene fra storsamfunnet gjør at reindriften blir påvirket i større grad av en slik utbygging (Skarin,A., Nellemann,C., Rönnegård,L., Sandström,P., & Lundqvist,H., 2015)

Artikkelen fra Colman og kollegaer (Colman et al., 2017) kom ikke før i 2017 og ville ikke kunne hatt en innvirkning på beslutningsprosessen hos NVE angående Fakken vindpark, men kunne kanskje vært med på å vippe hastedispensasjonen for å starte byggingen av Kvitfjell og Raufjell vindkraftanlegg. I neste kapittelet skal vi se nærmere på hvordan reindriften er blitt

vurdert i planprosessene på de forskjellige vindkraftanleggene, samt sammenligne dette opp mot egen empiri. Videre skal vi også se på den nasjonale rammeplanen for vindkraftutbygging som ble forkastet i 2019 og om vi kan se noen endringer i vurderingene som er tatt rundt reindrift, og hvilke fordeler det er å ha en slik plan.

4.2 Vindkraft i Norge

I konsesjonstiltak for Fakken vindpark fra 2006 (Dokument 1) kommer NVEs tanker om vindkraft i Norge fram. Det blir malt et bilde om at vindkraft er i «vinden», og det er stor interesse for å planlegge for vindkraftverk i Norge. Det blir oppgitt at frem til 2006 er det gitt 21 konsesjoner. Dette skulle gi strøm til ca. 47 000 husstander, gitt et årlig forbruk på 20 000 kWh (Dokument1). Om alle 21 anleggene realiseres vil de potensielt kunne dekke forbruket til 150 000 husstander gitt at det er tilsvarende strømforbruk som forespeilet tidligere (Dokument 1). Tallene som er blitt oppgitt angående effekt fra vindturbinene baserer seg på en forventning om at de har en effekt på 2-3 MW men at størrelsen er økt og det finnes turbiner som produserer helt opp til 5 MW tilgjengelig for nye parker (Dokument 1). Dette kan enten gjøre at det blir færre vindmøller i utbyggingsområdet eller at økt effekt er mulig.

Ved at Norge har forpliktet seg til å redusere klimagass utslippet FNs klimakonvensjon og Kyoto-protokollen (dokument1), anser derfor NVE vindkraftproduksjon som ønskelig. Dette viser de også gjennom uttalelser som «I tillegg til vannkraft, er vindkraft etter NVEs vurdering, den mest aktuelle fornybare energikilden for elektrisitetsproduksjon per i dag.» (Dokument1).

Det poengteres også at det i Europa satses stort på vindkraftproduksjon for å redusere utslipp primært fra elproduksjon som skapes av ikke fornybare energikilder som olje, gass eller kull. Det som kunne vært interessant i en annen studie hadde vært å sett på hvor mange av vindkraftverkene som har eiere fra Europa. Etter som at vi vet en av hovedaksjonærene i vindmølleparken på Kvaløya er et tysk pensjonsfond. (Karlstrøm, T., 2020b). Vindturbinene på Vannøya er dog driftet av norske aksjonærer og det er Tromskraft som er ansvarlig for driften av vindturbinene.

4.2.1 Reindriften på Vannøya og statlige vurderinger

Det som er interessant er at NVE virktr å være innforstått med konsekvensene utbyggingen av vindparken kan ha i teorien, med tanke på at denne rapporten er skrevet før man kunne se selve virkningen, eller legge Colman- rapporten til grunne for utbyggingen.

«NVE mener at konsekvensene for reindriften, kan bli så store at avbøtende tiltak bør settes i en eventuell konsesjon. For nærmere vurdering av dette, se kapittel 11. NVE konstaterer at et vindkraftverk på Fakken kan få vesentlig negativ konsekvens for reindrifta på Vannøya.» (Dokument 1).

Konsekvensvurderingen som ble gjort før utbyggingen, var gjort av reindriftsagronomen Rundhaug.¹

I utredningene forut for konsesjonsbehandlingen ble konfliktemaet reindrift utført av Reindriftsadministrasjonen ved Harald Rundhaug og gitt karakteren C på en skala fra A-ingen konflikt til E- svært stor konflikt. Det som er interessant i denne sammenhengen, er at fagutredningen fra Rundhaug konkluderte med at etableringen av vindkraftverket på Vannøya ville få betydelige konsekvenser for reindrifta. Ettersom det er helårsdrift på øya ville tiltaket imidlertid ikke få regionale eller nasjonale konsekvenser. Konsekvenser i lys av folkerettslige forpliktelser overfor reindrifta som en urfolksnæring ble ikke vurdert. I fagutredningen ble det pekt på at beiteland kan gå tapt, men at de direkte beitetapene vil være beskjedne.

“Indirekte virkninger kan imidlertid være at reinen trekker ut av et område på grunn av forstyrrelser, og beite- og eller kalvings områder vil kunne gå ut av bruk. En annen indirekte konsekvens er at forstyrrelselementer gjør at dyrene blir mer stresset og derfor bruker mer tid på flukt/fryktadferd og ikke får beitet like effektivt som de ellers ville gjort. Forstyrrelser kan også gjøre det vanskeligere å samle og drive dyrene. Beitevirkninger i forhold til trekk- og flyttleier kan påvirke reinen og dens arealbruk negativt” (Dokument 1, side 39).

Fagutredningen mente da at etablering av et vindkraftverk ville føre til betydelig reduksjon av tilgjengelige vinterbeiter, og vil kreve fullføring i et annet område for at opprettholde drifta. “Ifølge de lokale utøverne vil fullføring koste så mye tid og penger, at det vil være fornuftig å slutte med reindrift”. Det vises videre til at reinen imidlertid vil tilpasse seg, og fagutredningen anslo at dette ville kunne ta 5 til 10 år. Utredningen anslo at anlegget ville ha en effekt på indirekte beitetap i en radius på 2 – 4 km fra anlegget (ca. 12 kvadratkilometer).

¹ I et utkast til rapport fra IndGov (Brattland, C og V. Hausner (red.) (upublisert) har en prøvd å oppsummere konsekvensvurderingene. Deler av teksten i dette delkapitlet er hentet fra dette utkastet til rapport.

Colmans teamkonkluderte imidlertid etter dette med at det ikke var noen nevneverdig påvirkning i driftsfasen, og at parken er et eksempel på at det er mulig med sameksistens mellom vindkraft og reindrift. Resultatene fra forskningen ble gjort tilgjengelig for utbygger underveis i prosessen og også i forbindelse med rettssaken. Basert på deres funn betød dette at de indirekte virkningene som Rundhaug forventet i sin rapport ikke så ut til å inntreffe.

RBDV ble intervjuet av teamet til Colman i forkant av utbyggingen, der en av utøverne deltok i å sette GPS på reinen, men ikke i forskningen utover å bli intervjuet. Ifølge Colman skar samarbeidet seg når familien kom i konflikt med Troms Kraft og det ble en rettssak (pers. komm.)

Det kommer tydelig frem i konklusjonen til NVE i «Bakgrunn for vedtak at de er klar over at et vindkraftverk kan ha innvirkninger på reindriften, nøyaktig hva dette er skal vi se litt nærmere på for å kunne forstå hvorfor de har gitt konsesjon. NVE snakker både om direkte og indirekte virkninger ved at det gjøres tekniske inngrep i landskapet reindriften og reinen bruker.

De direkte virkningene som er åpenbare er jo at de tekniske installasjonene utgjør fysiske sperrer og beslaglegger et areal, det kreves utbygging av oppstilling, fundament, veier og transformatorstasjoner. Her legges det til grunn at dette kun utgjør noen få prosent av arealet i vindkraftverkets område, det tenkes derfor at beitetapet vil være noe beskjedent.

De indirekte virkningene er av en helt annen proporsjon, ta eksemplet ved at vindmøllene bare beslaglegger en liten prosent andel av hele vinterbeite, dette skal i utgangspunktet gjøre det mulig å ha sameksistens mellom vindkraft og reindriften. Bortsett fra at de legger selv til grunn at de negative indirekte effektene er at reinen slutter å bruke området helt, på grunn av forstyrrelser fra «enten fra turbiner eller menneskelig aktivitet i området. Dersom dette skjer vil beite- og/eller kalvings områder kunne gå ut av bruk» (begrunnelse for vedtak Vannøya).

Dette er jo kanskje de mest underkommuniserte effektene av utbygging i beiteland hvor en ikke helt klarer å løfte frem hvor ille tap av beiteland kan være, i dette tilfellet hoved vinterbeite for reindriften på Vannøya. Vinteren er ansett som den mest kritiske perioden ettersom at beiteressursene er få.

En annen indirekte konsekvens er at disse forstyrrelselementene øker stresset hos flokken som da fører til at dyrene er mer på flukt/ viser Fluktadferd, slik at beitene ikke blir brukt så

effektivt som ønsket (Dokument1). Disse forstyrelsene kan også tenkes å gjøre det vanskeligere å samle og drive/trekke dyrene. Installasjonene kan på denne måten virke barriereskapende i trekk og flyttleier og vil derfor virke negativt på reinens trekk -og flyttleier (Dokument 1)

I datasamlet inn fra reindriftnæringen på Vannøya var spørsmålet om mulighet for påvirkning inne i bildet og om de hadde en mulighet for å komme med innspill til planen. De kom med innspill til planen i form av alternative plasseringer, men gikk imot Fakken vindkraftverk. For å sitere en av utøverne: «Ja, vi kom jo med innspill og vi gikk jo imot og som jeg sa jeg driter jo oppi møllene for jeg kjemper jo for maten til dyrene det er jo det som er viktig.» (RDBV)

Det er i disse situasjoner at kunnskap om reindrift og samisk kultur ofte ikke kommer godt nok til uttrykk fra utøverne selv. Hvor en eventuell utbygger vil undres hvorfor en ikke kan drive med «Farming» og kommer med utsagn som (fortalt av reindrifts utøvere selv og ikke utbygger) å sette opp et foringsgjerdesom avbøtende tiltak, eller for å bruke reindriftsutøvernes uttrykk, et musegjerde.

I forklaring fra reindriftsutøveren ble et «musegjerde» forklart slik: «et gjerde som er lite, jeg kaller nu det for musegjerde. Også skal du starte å gjerde og ha 300 rein og mate i et gjerde også skal reinen gå inni det der og ete sin egen avføring, og du skal mate de i den. Hva i all verden skal det bli av det?»

Og dette er et av de tiltakene som av intervjuene kommer frem som avbøtende tiltak fra utbyggers side. For utøveren selv var litt frustrert over at de ikke forsto at en måtte ha flere gjerder og ofte spredd over et større område, etter som at dyrene ikke kunne «gå oppi sin egen avføring» ettersom reindrift ikke kan sammenlignes med produksjon av laks i merder.

Vi var jo spent på om dette ble noe av, og det ble det ikke fordi reindriftsutøver anså det som uaktuelt. Ved spørsmål om annen kompensasjon fra utbyggere kommer det frem at konflikt nivået mellom de to aktørene (reindrift og utbyggere) var på et slikt nivå at saken gikk til rettsak, fordi reindriftnæringen anså at det var nødvendig for at de skulle få noen som helst kompensasjon fra utbyggene. Ifølge reindriftsutøverne på Vannøya prøvde de å få gjennom budskapet at alt kan ikke kjøpes, og penger er ikke løsningen på alt. De kjempet for at dyrene skulle få beholde matfatet sitt.

Det kom frem i retten at de skulle få en økonomisk kompensasjon og at dette var deres første inngrep i driften sin. De undres fortsatt over hvorfor en ikke kunne bygge vindmøllene på en annen øy som ikke hadde dyreliv på samme skala som Vannøya, for eksempel Karlsøya eller Helgøy.

Man kan også stille seg spørsmålet om hvorfor «føre var prinsippet» ikke er fulgt, da dette er et prinsipp som innebærer at man ikke skal gjennomføre en aktivitet dersom det er betydelig vitenskapelig usikkerhet, eller uvitenhet knyttet til konsekvensene av aktivitetene, og disse anses som alvorlige. Videre skulle man her ut fra en erkjennelse om at det var mangelfull kunnskap om en rekke effekter av utbyggingen, lagt til grunn en praksis som tilgodeser reindriften i tvilstilfeller som vindkraftutbyggingen. Poenget mitt er, at dersom det som her er mangel på vitenskapelig sikkerhet om hva som vil bli konsekvensene av vindkraftutbyggingen, så skulle tiltak vært iverksatt. I dette ligger et prinsipp om at det skulle foreligge bevis for at vindkraftutbyggingen ikke medførte skade før tillatelse blir gitt. Ettersom Colman i forbindelse med Fakken-utbyggingen konkluderte med at det var mulig med sameksistens mellom vindkraft og reindrift på øya, var det imidlertid liten grunn til å stille spørsmål til påfølgende utbygginger i reinbeiteland, slik som planene om utbygging på Kvaløya. Dette skulle imidlertid endre seg nesten ti år senere, da NVEs rammeplan for vindkraft på land skapte mer oppmerksomhet om de negative konsekvensene av utbygging av grønn energi enn av de positive.

4.3 NVEs rammeplan for vindkraft på land

I 2017 sendte Olje og energidepartementet (OED) et brev til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) et oppdrag i å utarbeide et forslag på en nasjonal ramme for vindkraft utbygging på land. Forslaget skulle gjøre rede for de mest egnede landbaserte områdene for vindkraft, samt inneholde et oppdatert kunnskapsgrunnlag.

Forslaget er delt inn i to deler, kunnskapsgrunnlag er den første delen. Den andre delen er tretten områder hvor det blir foreslått utbygging av vindkraft i Norge. Kunnskapsgrunnlaget som er den første delen av forslaget inneholder hele 21 temarapporter med et oppdatert kunnskapsgrunnlag. Dette har gitt forslaget et mangfoldig dekke av interessenter som blir påvirket av vindkraftutbygging. Temarapportene baserer seg på norske og internasjonale forskningsartikler, sammen med tidligere erfaringer fra planprosesser angående vindkraft og driftsfasen av vindkraftverkene.

En av de tjueen temarapportene som fikk et oppdatert kunnskapsgrunnlag var rapporten om reindrift. Rapporten har fått det enkle navnet «Temarapport om reindrift og annen samisk utmarksbruk». Denne rapporten legger til grunne åtte forskningsprosjekter som ser på hvordan reindrift blir påvirket av vindkraft og kraftledninger. Her finner vi blant annet rapporten «Vindrein» (Colman et al., 2017) fra Fakken, som jeg tidligere i oppgaven har utredet. De resterende rapportene var fra Vikna, Nygårdsfjellet, Kjøllefjord, Storliden og jøkkmokksliden, Stor-Rotliden og Rákkočearro. Rapporten lener seg ikke bare på vitenskapelig kunnskap alene men tar også med erfaringsbasert kunnskap fra reindriften.

Det har de siste årene blitt bygget vindkraftverk i flere forskjellige reindriftsområder. Erfaringene fra de forskjellige utøverne blir i rapporten ansett som et viktig tilskudd i tillegg til forskningen som er gjennomført. I forbindelse med utarbeidelse av de nasjonale rammene ble det invitert tre reindriftsutøvere til å jobbe med rapporten om reindrift og annen samisk bruk av utmark, og det ble også satt ned en egen gruppe der alle fylkesmennene i områder med reinbeiteland deltok, deriblant også fylkesmannen i Troms.

Vi skal nå først se kort tilbakemeldingene fra distriktene de har vært i dialog med. Dette blir å vise hvordan utfordringer andre plasser er og om dette oppleves likt. Finnes det likheter i opplevelser og hvilken betydning har dette for NVEs konklusjon.

Det første reinbeitedistriktet som blir presentert er reinbeitedistrikt 9, Čorgas/Oarje Deatnu som har sommerbeite på dyfjordhalvøya hvor Kjøllefjord Vindkraftverk ble satt i drift i 2006. Det hevdes fra reieneierne at beitelandet er redusert i verdi etter utbyggingen av vindkraftverket, sammen med tilhørende infrastruktur. Ifølge distriktet har det vært en markant reduksjon i reinens bruk av beitelandet på halvøya. Tallene oppgitt av reinbeitedistriktet er at reduksjonen på rein i området har minsket fra en flokk på 800-1400 rein samtidig til rundt 100-200 rein i området under samling. Hva dette fører med av konsekvenser er redusert verdi av beiteland men også en økt belastning på andre beitearealer i distriktet.

Det andre distriktet vi skal besøke er reinbeitedistrikt 7, Rákkonjårga. Her står vindmøllene plassert i Rákkočearro, som er et barmarks beite. Vindmøllene sto ferdig montert høsten 2014 og har ifølge reinbeitedistriktet ført til at reinen unngår bruk av områdene hvor vindkraftverket er synlig, etter som at de reagerer på vindturbinenes bevegelse. Dette fenomenet fikk jeg presentert under en workshop holdt ved Framsenteret høsten 2019(i regi

av IndGov- prosjektet), av en reindriftseier (som deltok på workshopen), som mener at dyrene reagerte på bevegelsen på vindturbinene, hvor han sammenlignet dette med når de samlet reinen og sto og viftet med store svarte søppelsekker for å styre reinen inn i et samlingsgjerde. Det er derfor veldig interessant å se at denne problematikken finnes flere plasser i landet. Det blir også gitt bekymringer rundt belastning på andre beiteområder av reinbeitedistrikt 7, videre kommer det frem at reinen har en urolig adferd når de er i området Rákkončearroplataet hvor vindkraftanlegget er bygget, her under at simler og kalv snur tidligere og trekker tidligere mot høst beite en tidligere, noe som medfører merarbeid for reindriftsutøverne. De melder også at det naturlige trekket gjennom Rákkončearro er brutt, hvor reien før brukte å trekke til kalvings område på små stier. Dette er ikke lengre tilfellet.

Ved Vannøya reinbeitedistrikt har de opplevd større konsekvenser for reindriften i form av at reinen ikke lengre oppholder seg i området ved Fakken Vindkraftverk Det er blitt en mer krevende arbeidsprosess rundt det å flytte reinflokken, og de årlige helikopter utgiftene har økt betraktelig. Dette har økt de økonomiske kostnadene til 100 000 kr i året bare for å flytte flokken noe som fører til at en bare betaler helikopter regningene med slaktegevinsten (RBDV). Tapet av Fakken som beiteland har vært problematisk, ettersom at reinen trekker inn i området Lanesøra. En avfordelene med Fakken-området er at det åpnet for tidligere vårbeite noe som reduserer presset på både beiteressursene og de økonomiske ressursene, ettersom at en ikke trenger å tilleggsføre lengre nødvendig.

Det tredje og siste området som vi får et lite innblikk i er Byrkije reinbeitedistrikt og Gabrielsberget vindkraftverk i Sverige, hvor vindkraftverket er bygget i et sentralt vinterbeiteområde. Ifølge reinbeitedistriktet har etableringen av vindkraftanlegget ført til at beiteområdet er blitt så fragmentert at dyrene skal ha mistet flokkfølelsen. Denne fragmenteringen fører også til at det skjer en forringing av beitekvaliteten, noe som er kritisk etter som at det ikke finnes alternative beiteområdet på vinteren. Videre kommer det frem at reinen reagerer sterk på støy fra møllene og at dette kombinert med vindturbinenes bevegelse gjør at dyrene ikke finner beitero. Dette er dessverre ikke eneste problemet med vindmøllene, både lysmerking av turbinene samt iskast, er bare noen av flere problemer som følge av utbyggingen reineierne nå står overfor. De opplever også skyggekast som et problem fordi de mener reinen reagerer på dette. Det er blitt gjort forsøk på å tilpasse driften til vindkraftverket, med virkemidler som tilleggsføring, og å trekke flokken inn i andre området. Disse tiltakene har reindriften selv prøvd på uten å lykkes, og de oppgir at reinflokkens naturlige trekk blir

brutt opp som følge av vindkraftanlegget, noe som igjen fører til merarbeid for reindriftsutøverne.

Det er interessant at de opplever perioden etter etablering av nye vindkraftverk som problematisk, og dette er noe som stemmer med min oppfatning av tilbakemeldingene fra reindriftsutøverne på Fakken. Der kom det også frem at de ble utsatt for en større økonomisk belastning. Det var også lignende tilfeller ved at reinen trekker bort fra området.

NVE er kjent med at andre reinbeitedistrikter også er berørt av samme problematikk med vindkraftverk som er presentert over, hvor de har fått beskrevet at det har skjedd endringer i driftsmønster, og at beitearealer blir overbelastet ettersom at de mest egnede sesongbeiteområdene har fått en fysisk barriere.

NVE tilkjenner også reinbeitedistriktenes erfaringskunnskap om driftsmønster, før og etter situasjon av etablering av vindkraftverk som er viktig, og at denne kunnskapen ikke alltid er i samsvar med forskningsresultatene som kommer fra de samme områdene. Det legges fram en påstand om at fagfelleverdert forskning skal veie tyngst mellom de to typene kunnskap, men fordi det er et større sprang mellom hva forskningen og den erfarings baserte kunnskapen sier, bør det forskes mere på vindkraft og reindrift. Dette ettersom det er grunn til usikkerhet i de reelle virkningene rundt sameksistensen mellom næringene. Reineierne besitter også en viktig kunnskap i flere sammenhenger etter NVEs vurderinger. De har god innsikt i beite- og snøforhold, noe som gir dem evnen til å vurdere og forklare reinens bruk av et område fra år til år. Denne lokalkunnskapen vil kunne være med på å fylle ut for eksempel GPS- baserte studier, slik som den vi har sett gjennomført ved Fakken vindkraftverk.

NVEs konklusjon rundt den samlede belastningen på området har gjort det klart at en ikke kan se på den enkle utbyggingens belastning men man må ta i betraktning den kumulative virkningen av eksisterende og planlagte inngrep for å kunne vurdere hvilken virkning dette vil ha på reindriften. Dette blir heldigvis tatt inn i betraktning og NVE viser til Naturmangfoldsloven § 10 som har satt et fokus på den samlede belastning i både natur- og reindriftsforvaltning. Dette følges opp med å sette strengere og mer spesifikke krav til den kumulative belastningen av naturmangfoldet og reindriften.

Her under blir reindriftenes tålegrense for inngrep et sentralt og gjennomgående tema i konsesjonsmyndighetenes konsultasjoner gjort med reinbeitedistriktene og Sametinget. Dette skjer fordi de Sametinget og Fylkesmannens reindriftsavdelinger har pekt på hull i

kunnskapsgrunnlaget om de samlede belastningene for reindriften som mangelfull og at vindkraftutbygging må sees i sammenheng med nåværende og fremtidige planlagte inngrep.

Flere av konsesjonsvedtakene i forslaget har nettopp blitt avgjort på bakgrunn av den kumulative belastningen av alle inngrep som er gjort i arealer tatt i bruk av reindriften og som kan bidra samlet til å være til hinder for at reindriften kan opprettholdes i den skala det drives i dag.

Sametingets innspill til forslaget om nasjonal ramme for vindkraft, viser til at de områder som anses for egnede til utbygging av vindkraft må det utvikles og utarbeides dokumentasjon på den totale inngrepsstatusen for å skape et mer oversiktlig bilde av arealsituasjonen, med vekt på reindriftens situasjon og da gjerne som et inngrepskart (dokument 2).

NVE sier seg enig med dette innspillet og mener at det er behov for kartdata som viser både eksisterende tiltak og de fremtidig planlagte anleggene som blir fremmet i områder i saksbehandling som angår energianlegg, herunder vindkraftverk og kraftledninger. Det løftes likevel frem at det som er utfordrende for en nasjonalramme er at den ikke er prosjektspesifikk, samtidig som de nasjonale rammene skal plukke ut de mest egnede områdene for vindkraft utbygging på land. Likevel mener NVE at det kan være aktuelt å vurdere den samlede belastningen i berørte reinbeitedistrikter i arbeidet med å velge de beste alternativene for vindkraftutbygging på land i Norge.

NVEs vurderinger av vindkraft og kraftledningers virkninger for reindriften viser til at det er en rekke ulike hensyn som må tas ved planlegging og lokalisering av et vindkraftverk. Samisk reindrift har ifølge NVEs vurderinger behov for sammenhengende området med lite annen aktivitet. Andre samfunnsinteresser som ønsker å utnytte de samme arealene som reindriften må regnes som en press faktor. For å kunne vurdere disse interessene kreves det gode og kunnskapsbaserte avveininger av de forskjellige interessentene.

Rundt inngrep i beiteland er ordlyden noe slikt «Alle inngrep i beiteområder kan potensielt være negative for rein og eventuelt føre til tap av beite eller stress- og atferdsendringer.» (Dokument 2:42). Hvilke mekanismer som kan forklare hvorfor reinsdyrene unngår vindturbinene er forskerne usikre på. NVE oppgir at det nesten er et like stort antall i tilfeller hvor det er målbar negativ effekt etter etablering av et vindkraftverk som det ikke er noe effekt i driftsfasen. Studiene har skjedd i forskjellige reinbeitedistrikt, med forskjellige landskap og drift. Videre er det brukt forskjellige metoder på de forskjellige

forskningsprosjektene. Flere av studiene har ifølge NVE svakheter ved at det ikke er gjort forskning på utbyggingsområde før prosjektet er satt i gang.

Denne begrensingen i kunnskapsgrunnlaget har ført til at NVE i flere vedtak har måtte gi vurderinger på et noe usikkert grunnlag. Det er fortsatt for stor uenighet mellom forskere om hvordan dataen skal tolkes. På bakgrunn av dette er det nødvendig at det produseres mer forskning rundt temaet vindkrafts virkning på reindrift. (Dokument 2).

Hva ønsker NVE av fremtidig forskning og hvordan står det i samsvar med egne forventninger til feltet? Det anbefales av NVE at fremtidige studier av vindkraftverks virkninger for reindriften, får et studiedesign som prøver å unngå de begrensninger de tidligere studiene har hatt. Her bør det ligge til grunn for-undersøkelser av området og driften, studiene burde også foregå over et lengre tidsspenn for bedre å kunne skille de naturlige variasjonene (sesong variasjoner som forekommer) fra de reelle effektene et vindkraftverk vil kunne ha på reinsdyrenes arealbruk.

Man ønsker et økt fokus på beitesesongene og kalvings land. Studiene burde bli designet slik at de kan ha en overførings verdi til andre studier. NVE vurderer GPS-overvåking av reinsdyr som et godt verktøy til å vurdere påvirkninger i reinens arealbruk (Dokument 2)

Jeg er til dels enig i NVEs ønske om å øke forskningen, men det burde likevel stilles spørsmål om GPS- overvåking er et godt nok verktøy til å si noe om reinens arealbruk etter som den ikke kan si noe om selve beitesituasjonen, hvordan sesongen i sin helhet er. Det burde vært stilt et større krav til blandings studier, hvor en bruker flere metoder, da en kombinasjon mellom kvalitativ- og kvantitativ metode og større involvering av reindriftsutøverne selv. Det at vedtak er gjort på noe usikkert grunnlag har vi sett både ved konsesjonen på Vannøya og vi skal se over mot Kvaløya og hvordan disse vurderingene er gjort og hva det har å si for selve reindriften på Kvaløya. Det snakkes også i forskningen alt for lite om den samlede effekten på alle inngrep i landskapet og hvilken betydning dette vil ha for reindriften. Det er derfor gledelig at en går bort fra prinsippet om at usikkerheten skal falle i utbyggers favør og at en heller skal gjøre vurderinger ut fra et forsiktighets og føre-var prinsipp når det ikke er godt nok kunnskapsgrunnlag for å ta en god avgjørelse.

I samtaler med Fylkesmannen i Troms fikk jeg informasjon om at de hadde vært i kontakt med Reinbeitedistrikter på Vannøya om reinsdyrenes adferd i vindkraftsområdet, og at de hadde fått opplysninger om at reinen ikke tok i bruk området lengre og at dette hadde skapt en

økt økonomisk- og arbeidsbelastning. Det stoppet ikke bare der, ved videre diskusjon kom det fram at Gielas reinbeite distrikt på grensen mellom Nordland og Troms også hadde opplevd like effekter av vindmøllene. Dette ble også bekreftet under konferansen «Samekonferansen» i regi av Troms fylkeskommune av reindriftsutøverer selv.

«På Gielas hadde man problemer med å få reinen til å bruke de beste vinter områdene, de trakk heller mot Bjerkvik, og startet å bruke sekundære beiteområder.» (samtale med Reindriftsutøver fra Gielas). Det samme ble beskrevet om forholdene på Fakken, også der har reinen trukket nordover fordi de ikke har de samme forholdene de hadde før.» (RBDV)

Faggruppen som jobbet på oppdrag for NVE med å innhente informasjon fra berørte reinbeitedistrikter bestod av mennesker med reindriftsfaglig kompetanse og representanter fra reindriften slik som NRL (Norske Reindriftssamers Landsforbund):

“(...) det var også andre reindriftsrepresentanter inne i fag gruppen. Fordi vi samarbeider jo tett med de andre fylkesmennene om rapportene vi la inn. Vi la jo heller ikke inn kart og rapporten før vi hadde fått tilbake melding fra distriktene og tok inn de endringene reindriften hadde sagt. Så vil si at jeg var mektig imponert i måten NVE og sekretariatet jobbet på, for de gikk veldig langt i å lage en fagrapport uten bare å støtte seg på fagrapporter og forskning, men å invitere næringa inn i det”
(Aktør, Fylkesmannen)

I Intervjuet med Fylkesmannen diskuterte vi selve rammeplanen for vindkraft i Norge og utbyggingene av Fakken vindkraftverk, samt Kvitfjell og Raudfjell vindkraftverk. Om vi så på resultatet av planen som ble presentert ga denne ifølge fylkesmannen en forutsigbarhet en tidligere ikke har hatt rundt utbygginger av vindkraft i Norge, det ble lagt opp til at det var mulighetsområder for vindkraft utbygging i Trøndelag, Nordland, men ingen i Troms eller Finnmark. Så hovedtyngden for utvikling av vindkraft skulle skje sør for Trondheim, fordi samisk reindrift ble ansett som et viktig element i beslutningen. Hos fylkesmannen er det derimot usikkerhet omkring hva som vil skje nå som planen er lagt på is, og hva dette vil åpne dørene for om en skal lage en ny plan.

Etter å ha blitt gjort oppmerksom på at planen var ønsket i Troms, undret jeg over hvorfor dette hadde blitt underkommunisert gjennom media, og rettet da et spørsmål angående dette hvor en fikk vite at det ikke hadde blitt kommunisert ettersom at Troms ikke var et alternativt

område for utbygging i planen. Representanten fra fylkesmannen mente at planen, som ville innført et nytt konsesjonssystem, ville komme reindriften og andre næringer til gode etter som at dagens system tillater at alle kunne søke hvor som helst om konsesjon. «Nei systemet som er i dag har jo åpnet for at de som har lyst kunne søke hvor som helst, men nå er usikkerheten større enn hva den var før, vi vet jo ikke hvordan det nye regimet blir og hvilke prioriteringer som blir gjort»

Et eksempel på hvor usikkert systemet er i dag fikk vi presentert et eksempel fra Tana hvor de fikk inn en søknad om å få sette opp et vindkraftverk. «Da hadde de sett på reindriftskartene og funnet et område de tilsynelatende kunne bygge på, en hvit flekk på kartet». Denne hvite flekken representerer et område hvor reindriften ikke har merket at rein ferdes. Ifølge fylkesmannen kan en ikke stole på disse kartene etter som at de bygger på et veldig utdatert grunnlag og at en ennå ikke er ferdig med å oppdatere kartgrunnlaget i Finnmark.

Dette ledet videre til hvordan kartgrunnlaget i Troms var. Slik jeg forsto det ut fra intervjuet, så hadde Troms vært tidlig ute og digitaliserte det gamle materialet, og at oppdateringen har skjedd i samspill med distriktene. Her tok de utgangspunkt i de gamle kartene som var i papir utgave og sendte ut de digitale versjonene til distriktene for å få tilbakemeldinger på hva som måtte justeres. Det er likevel viktig å poengtere at fylkesmannen ikke gir frislipp på områdene, og kartene som blir redigert og justert skjer ut fra de gamle bruksmønstrene. Tanken var at distriktene selv skulle være ansvarlige for å drifte kartgrunnlaget.

Her kan vi løfte frem at dette er en form for kollaborativ planlegging og at makten blir fordelt slik at det er balanse mellom aktørene. Ved at en gir reineierne makt i at eierskapet, og ansvaret for kartgrunnlaget ligger hos reindriftsutøverne, og at aktørene som er med på prosessen klarer å ha en tilnærmet «autentisk dialog» og mangfoldet for problematikken er representert, legger man opp til at aktørene oppnår kollaborativ rasjonalitet noe som videre fører til at aktørene forblir interessert og klarer å vedlikeholde kartgrunnlaget. På denne måten får reindriften beskyttet områdebruk og fylkeskommune og fylkesmann har alltid oppdatert kart grunnlag.

4.4 Kvaløya: Konsesjonsvedtak for Kvitfjell

Den 15.02.01 godkjente NVE konsesjonsvedtak for vindkraftverk ved Kvitfjell i Tromsø kommune. Utfra en helhetsvurdering ga NVE Norsk miljøkraft Tromsø AS konsesjon i medhold av energiloven for å bygge vindkraftanlegget på Kvitfjell, dette anlegget skal kunne

ha en total effekt på inntil 80,25 MW (Dokument 3). NVE ga grunn i sin konsesjonsgodkjenning i at det var svært gode vindressurser, moderate produksjonskostnader og at konsekvensene på kulturmiljø og landskap av akseptable, samt at det var moderate miljøvirkninger og at anlegget var lokalisert akseptabelt i forhold til infrastruktur(Dokument 3)

Reindriftsagronomen uttalte i et brev fra 11.12.00 at han ikke kunne ta stilling til konsesjonssøknaden etter som at det ikke fantes registrerte utredninger på hvordan reinen ville reagere på vindturbinene. Denne uttalelsen ble tatt til etterretning av NVE. Det kommer også frem at reindriftsagronomen stilte spørsmål til hvilken faglig vurdering som lå bak konklusjonene som ble trukket vedrørende reindriften. Dette påstår reindriftsagronomen ikke kan være fagutredninger som er utført for reindriften. Spørsmålene om hvordan reindriften vil tilvenne seg vindkraftanlegget er uavklart og at en burde utrede nærmere på hvordan reinen reagerer på vindturbiner (Dokument 3).

Reindriftsforvaltningen mener utredningen til konsesjonsvedtaket likevel oppfyller de krav som er stilt. Det eneste som blir etterlys er en vurdering av hvordan reinen vil reagere på vindturbiner og ønsket at en slik utredning skulle bli gjort. Dette ble dessverre ikke gjort ettersom at NVE viser til fagrapporten til Hans Prestbakmo (reindriftsagronom på dette tidspunkt). Det ligger til grunn at det kan tenkes at reinen vil venne seg til støyen fra vindturbinene og dette kunne komme til å variere avhengig av dyrenes tamhetsgrad og værforhold (Dokument 3). Det ville i denne perioden avsluttes et forskningsarbeid om virkninger på rein fra kraftledninger og vindmøller som NVE, Direktoratet for naturforvaltning og Statnett hadde tatt initiativ til.

Utredningskravet har i utredningsprogrammet kartlegging som omfatter beitetap og en vurdering av hvordan anlegget kan påvirke reindriften bruk av området. Her konstaterer NVE at de har beskrevet så langt de kunne hvordan reinen ville bli påvirket av vindkraftanlegget, dette skjer uten at det er gjort noe ny forskning på feltet. De legger også til grunn at en konsekvensutredning ikke skal gjøre forskningspreget arbeid. En er derfor nødt til å basere seg på erfaringer fra reinens reaksjon på tekniske inngrep. Med dette som bakgrunn anser NVE i godkjenningen av konsesjonsvedtaket at kravet for utredning er oppfylt (Dokument 3).

Det blir i vedtaket beskrevet at veger og vindturbiner ikke vil utgjøre mer enn 4 % av det totale arealet av vindkraftanlegget, det er derimot en større usikkerhet av de indirekte beitetapene som kan oppstå enn de som er forespeilet i vedtaket. Fagrapportene som blir brukt forteller om et tap av beite land på 14 km², og det er dette som lå til grunn når NVE godkjente vedtaket. For å tegne et bilde av hvor stort område det er snakk om kan vi tenke på en fotballbane og gange dette med to, et massivt område med beite ressurser kan gå helt tapt og dette gjelder kun for Kvitfjell og ikke Raudfjell. Fra NVEs vurderinger tenkes det likevel at reinen kan venne seg til lyden og bevegelsen fra vindturbinene. Videre vurderes det at dyrenes biologiske forskjeller (kjønn) vil spille en rolle og at en unnvikelse vil føre til økt trykk på beiteområder i omegn. Det konstateres likevel at det er vanskelig å si noe sikkert om hvordan reinen vil reagere på vindturbinene, og da hvilke konsekvenser dette vil ha for reindriften (Dokument 3). NVE tenker at reinen i anleggsfasen vil trekke bort, og i starten sky området på grunn av støy, men de mener det også kan tenkes at reinen etter anleggsperioden vender seg til vindmøllene og fortsetter å benytte området som vanlig. I vedtaket kommer det til slutt frem at om reinen skulle sky området etter etableringen av vindmøllene kan ikke dette bli tillagt avgjørende vekt i NVEs vurdering om det skal bli gitt konsesjon. De mener i saken om vedtak ved Kvitfjell at det vil være et avvik i anleggsperioden, men reinen kommer til å bruke området som før etter anleggsarbeidet er fullført.

Det kom i løpet av perioden opp mot konsesjonsvedtaket 35 merknader til konsekvensutredninger, konsesjonssøknaden og tilleggsutredninger. På bakgrunn av hva jeg har for klart tidligere i dette kapittelet anså NVE sin utredningsplikt i henhold til plan og bygningsloven oppfylt (dokument3).

4. 5 Kvaløya: Konsesjonsvedtak for Raudfjell

Det ble ved konsesjonshøring gitt innspill fra Reindriftsforvaltningen i Troms (områdestyret). Denne uttalelsen ble gitt i 2008 og det ble fattet et enstemmig vedtak om følgende: «områdestyret vil gå mot at det gis konsesjon for etablering av Raudfjell vindkraftverk på Kvaløya. En vindkraftutbygging vil innebære ytterligere inngrep i et distrikt som fra tidligere er meget belastet av utbygginger.» (Områdestyret, dokument 4)

I vurderingen rundt vedtak om konsesjonsrett ved Raudfjell, blir det lagt til grunn uttalelser gitt av reindriftsagronomen om at konsekvensene for reindriften er tilstrekkelig utredet ut fra

den kunnskapen som var tilgjengelig på gitt tidspunkt, men det påpekes at det fortsatt er knyttet usikkerhet til forholdene mellom vindturbiner og reinen ageringsmønster.

Selv om Områdestyret stilte seg mot utbyggingen av Raudfjell, tilsluttet de seg utbyggingen av testturbinene på Sandhaugen, under den forutsetning at det skulle bli gjort utredelser rundt reindrift og vindturbinenes påvirkning av område bruk i beiteområder. Det ligger derimot en anklage mot tiltakshavers side ved testturbinene når det ikke ligger noe forskning som blir omtalt i konsekvensutredningen om reinens påvirkning av vindturbinene, er kravene for etablering av disse ikke oppfylt. Reindriftnæringen på Kvaløya er sterkt preget av inngrep og etableringene av vindkraftverkene på Kvitfjell og Raudfjell. En etablering av sistnevnte ville være svært uheldig, men reindriftsagronomen ser likevel at det vil være fruktbart å samle utbyggingen av vindkraftanleggene etter som at det allerede foreligger en konsesjon til vindkraftverket på Kvitfjell.

Tromsø kommunes stilling til Utbyggingen av vindkraftverket som blir presentert er et merknads innspill til tilleggsutredninger for Raudfjell vindkraftverk. Tromsø kommune vedtok ikke å gi sin tilslutning for vindkraftverket på Raudfjell den 24.06.2008 under kommunestyrets møte. Her vises det til kommuneplanens arealdel og forslaget om å båndlegge planområdet for vindkraft. Av brevet kommer det likevel frem at det ut fra rådmannens vurdering av konsekvensene samlet er tilfredsstillende utredet.

Hva sier dette om Tromsø kommunes stilling til saken? Kommunen har mange ting å ta i betraktning når et slikt større prosjekt kommer på banen. De skal ivareta næringslivet, passe på miljøet og generell samfunnsutvikling. Slik jeg leser svaret fra Tromsø kommune, stiller de seg ikke bak selve planforslaget, men at innstillingen til rådmannen om at konsekvensutredningen er tilfredsstillende er noe som kan gi en oppfattelse av at de legger en språklig demper på sitt innspill, ved at det rådmannen sier er viktigere. At kommunen foretar noen avveininger er jo forståelig fordi det potensielt er en inntektskilde til kommunen og potensielt kan gi ekstra arbeidsplasser. Vi ser at kommunen hele tiden er i en konflikt-situasjon ved å skulle avgjøre slike tiltak, på lik linje med problemstillingen rundt alpinanlegget «Artic Center» i samme område på Kvaløya (Lægland & Pedersen., 2020)

Reindrifts forvaltningens vurdering av tiltaket, og den tematiske konfliktvurderingen for vindkraftverket på Raudfjell: Vurdering av konflikt er gitt karakter C (som er rangert som middels konflikt nivå), det begrunnes ved at utbyggingen vil få lokale konsekvenser. Videre

er det vanskelig å predikere de regionale konsekvensene, dette etter som at resultatene av en utbygging ikke vil gi umiddelbare virkninger. Det som legges vekt på i de regionale endringene er at dersom driftsmønsteret skulle bli endret på grunn av vindkraftverket, vil dette skape regionale konsekvenser.

Reindriftsforvaltningen spesifiserer også at konfliktkarakteren er gitt med forutsetninger på at Kvitfjell og Raudfjell er de eneste anleggene som bygges på Kvaløya. Det blir videre vist til andre planer som skytebane i Håkøybotn som ville ført til at karakteren ville blitt justert til D (stor konflikt) dersom dette skulle bli realisert før byggingen av vindkraftverkene.

Reindriftsforvaltningene viser også til at områdestyret for Troms tidligere hadde gått imot utbygginger på halvøya, blant annet på Torsnesaksla og at en skulle ha en føre var holdning til utbygginger på Kvaløya, for å kunne ta vare på de gjenværende beitene slik at det skulle være mulig å ha en rasjonell drift av rein i distriktet.

De samlede virkningene av Kvitfjell og Raudfjell vindkraftverk har NVE som tiltakshaver. Her har de vurdert de samlede virkningene av vindkraftverkene, og det er ifølge NVE betraktelige utfordringer ved å utrede de samlede virkningene. De viser til utkast for veileder fra Miljødepartementet «retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg». De har der definert dette på følgende måte:

«sumvirkninger kan vurderes som de samlede konsekvenser av flere vindkraftanlegg innenfor et geografisk avgrenset område, eller de systematiske virkninger vindkraftanlegget har på et temaområde som for eksempel en art eller en naturtype innen et større geografisk område.» (dokument 4, s.34)

NVE viser til at der er flere interessenter som har vist interesse for de samlede virkningene av vindkraftverket, Ut fra innspillene fant ikke NVE grunnlag for å gjøre ytterligere utredninger av samlet virkning og mente de utredninger som var gjort var tilstrekkelig grunnlag for å vurdere de samlede virkningene.

Det kommer frem fra kapittel 5.11(Dokument 4) i Vedtak om konsesjon Raudfjell at flere av høringsinstansene var uenige i noen av konklusjonene NVE hadde foretatt seg av utredningene og pekte på mangler i konsekvensutredningen. Det løftes frem i dokumentet at Tromsø kommune mente at utredningene var tilstrekkelig for å kunne vurdere virkningene av vindkraftanlegget. NVE satt likevel grunnlaget bak konsekvensutredningen sammen med

tilleggsutredninger, fagrapporter og innkomne høringsuttalelser som tilfredsstillende beslutningsgrunnlag for å kunne fatte vedtak om å godkjenne konsesjon ved Raudfjell.

4.2.1.1 Beskrivelse av reindriften ved Raudfjell:

Vindkraftverket berører reinbeitedistrikt 14 i Troms, distriktet består av to driftsenheter (siidaer) som forvalter et areal på 735 km² (dokument 4:49). Det er fast satt reindriftstall på opptil 600 rein som høyeste tall for dyr tillatt i området.

Konsekvensutredningen som ligger til grunn for Raudfjell er skrevet av Hans Prestbakmo (dokument 4: 50). Ut fra denne utredningen kommer det frem at reinen har gode sommerbeiter og at vinterbeitene er på et minimum for reindriften. Reinen går spredt på vinteren og beveger seg over det meste av Kvaløya. De fleste vinterbeitene ligger Nordøst og lengst i vest på øya. Prestbakmo presiserer at på bakgrunn av vanskelige drift og beiteforhold brukes det meste av øya hele året. Det er også klimatiske utfordringer ved at det er stor variasjon mellom sesongene på nedbørsmengde (Snø og Regn) (dokument 4). Det vises videre til hvordan utbygging skaper barrierer for reindriften i flytt og trekkleier:

«Flytt- og trekkleiene i distriktet er delvis sperret eller innsnevret av veier, trafikk og bygninger noe som gjør drifta vanskelig og uoversiktlig. Økt utbygging innenfor distriktet har medført mye ferdsel og utfart i beiteområdene til alle årstider og dette vanskelig gjør driftsforholdene ytterligere.» (dokument 4:51)

Det kommer frem i konsekvensutredningen at planområdet er best egnet som høst og tidlig vinterbeite, men at når værforholdene tillater det (sesongforskjeller) så kan området bli brukt hele året. Det er som tidligere forklart at det pekes på manglende kunnskap om vindturbinenes påvirkning av rein og reinens arealbruk. Det at en ikke har erfaring med vindkraftanlegg på denne størrelsen er urovekkende, og en kan forestille seg at det indirekte beitetapet vil bli vesentlig større enn hva som blir forespeilet av de fysiske inngrepene. NVEs egne vurderinger av Raudfjell er at tilgangen til vinterbeite er den faktoren som skaper størst konflikt, og at en forstår at reinbeitedistriktet er presset av andre inngrep enn bare vindkraften.

Det presiserer i vedtaket at de ikke har mottatt noen uttalelser fra Kvaløya reinbeitedistrikt, og at reinbeitedistriktet ikke ønsket å gjennomføre konsultasjon ettersom at de hadde en avtale med utbyggerne om Kvitfjell og Raudfjell. Reindriftsforvaltningens områdestyre Troms foreslåtte tiltak fikk heller ikke tilslutning av NVE. De er likevel klar over at en utbygging vil ytterligere legge press på distriktets ressurser. (dokument 4)

NVE er i samsvar med Reindriftsagronomen enige om at virkningene for reindriften er tilstrekkelig utredet, selv om at det ligger en viss usikkerhet knyttet til virkningene vindturbinene vil ha på reindriften. De ønsker likevel å vise til at det finnes vindkraftverk i andre områder som ligger innenfor reindriftsområder både nasjonalt og internasjonalt, noe som gjør at vurderingene gjort av NVE kan forsvares. De viser også til prosjektet VindRein og KraftRein (med oppstart 2005 og 2007) som i 2009 ble slått sammen og som jeg har utredet tidligere i oppgaven. De sier likevel at dette ikke kan bli tatt i betraktning ettersom at det ikke er blitt presentert noen resultater av forskningen på gitt tidspunkt.

Men dersom vi går tilbake til hva områdestyret ga sin tilslutning til må vi tilbake til 2002, og utbyggingen av testturbiner på Sandhaugen. Her var forutsetninger at det skulle gjøres flere undersøkelser, og de er faringene som skulle komme av dette tiltaket er ikke omtalt i utredningene. Reindriftsagronomen har hevdet at dette er en svakhet, og at de egentlig strider mot de forutsetningene som ble gjort for å tillate en etablering av vindkraft på Kvitfjell. NVE forsto områdestyrets ønske om forskning lokalt på eventuelle virkninger, men mente at det var bedre å fokusere på forskning rundt større anlegg, og at disse ville gi et inntrykk av virkningsgraden på Kvitfjell. De vil likevel ikke uttale seg om reindriftsagronomens påstander om at det er en politisk målsetting å få økt produksjon av fornybar energi, og hvilken effekt dette har for vurderingen, det andre er at reindriftsagronomen anser det som svært uheldig i situasjonen på Raudfjell ved at det allerede er etablert en konsesjon for Kvitfjell noe som gjør at området blir utsatt for ytterligere press. NVE mente likevel at de ikke kunne legge til grunn reinens bruk av planområdet ettersom at erfaringer og forskning fra andre vindkraftanlegg og kraftledninger er for ufullstendige, og hvilke faktorer som skaper negative virkninger ikke er konkretisert. Det kommer frem at det er flere faktorer som kan gi utslag, som for eksempel menneskelig aktivitet under anleggsperioden. Det som likevel er interessant er at selv om menneskelig aktivitet kan være en negativ faktor selv etter anleggsperioden, under produksjonsperioden, så blir dette ikke sett på som avgjørende faktor. Dette som faktor kan ikke legges til grunn for at beite opphører innen planområdet. Det er dette som framstår som ekstra interessant hvor hver faktor utelukkende blir sett på alene, og ikke samlet. Om en skal fragmentere samlingen av negative faktorer til enkle faktorer hvor en kun avveier om den enkle faktoren alene er stor nok til å skape brist i reindriftens beitemønster, så blir dette rett og slett for enkelt.

Det NVE ønsket å gjøre var å sette vilkår i en miljø-, Transport- og anleggsplan (MTA-plan). En MTA-plan er en detaljert plan som skal omfatte alt som blir berørt av utbyggingen, dette gjelder alt fra anleggsvei til, alle hjelpeanlegg som blir bygget, som anleggsveier, uttak av masser, plassering av overskuddsmassene, turbinplasseringer og tekniske inngrep osv. Denne planen skal utbygger/ konsesjonær i god tid før anleggsfasen starter legge frem en MTA-plan for miljøtilsynet i NVE, om konsesjon blir gitt. MTA planen bruker vanligvis å ha en saksbehandlingstid på tre måneder, og en må regne med å gjennomføre befaringer på barmark før en kan behandle saken Det blir også tatt i betraktning om søknaden kommer inn ved vinterstid noe som kan forlenge tidsbruken av behandlingen (Norges vassdrags- og energidirektorat, 2020).

For at en plan skal bli godkjent krever også NVE at en skal legge opp så langt som man råder til en naturlig revegetering av planområdet, med bruk av gjenvekst fra stedlige topplasser. I MTA planen skal det utvikles sammen med berørte aktører tiltak for å minimere forstyrrelses effekter en utbygging som i dette eksemplet, vindkraft, vil ha for reindriften.

Disse tiltakene er for eksempel sperregjerder, og at vindmøllene skal være av under kalving, eller at en får økonomisk kompensasjon når en må holde reinen på et område ved bruk av foring. Dette er bare noen tiltak som kan være alternativer for tiltak. Dette er noe aktørene seg imellom må bli enige om.

Etter at en tøffvinter slår jeg på telefonen til Dorvvošnjárga Siida for å høre om hvordan det har gått og hvilke tanker de måtte ha om prosessen. Der kommer det frem at de har lært at MTA-plan er hvor de burde ha lagt all energi, fordi det er det eneste utbyggerne følger. Det at Raudfjell vindkraftverk ligger i nærheten at allerede tidligere konsesjonsgitte Kvitfjell vindkraftverk spiller en rolle, selv om det berører vinterbeite til reindriften. Selv om reinbeite har stor verdi blir det av NVE ikke ansett som omfattende inngrep ettersom at reindriften ikke må redusere det totale antall rein som flokken består av. De stilte seg også positiv til at tiltakshaver av vindkraftanleggene reduserte det totale planområdet, noe som skulle være med å lette forholdene for reindriften og frigjøre enda mer beiteareal. Dette ble gjort selv om at de var klare over at installasjonene av vindturbinene kunne redusere reindriften bruk av områdene, men at de basert det på en vurdering fra reinbeitedistriktet om at det ikke kom til å ha virkning på reindriftstallet i distriktet (dokument 4).

Konklusjonen fra NVE om de samlede virkningene, ved at en har gjort reduksjon av planområdet på Raudfjell og Kvitfjell vindkraftverk vil gi moderate negative virkninger for

miljø- og andre samfunnsinteresser. De negative virkningene vurderes som akseptable sett i forhold til nytten det vil gi til samfunnet i form av økt energiproduksjon. Dette oppfyller også de politiske målsetningene på den tiden om etablering av kraftverk som produserte fornybarenergi. Selv om fuglebestanden i området blir påvirket er det ikke i det omfang at bestandsutviklingen av de ulike artene er truet. Vedtaket er etter NVEs vurdering ikke i strid med nasjonale eller internasjonale lover eller konvensjoner som beskytter samiske rettigheter. (Dokument 4:80)

NVEs arbeid med vindkraftverkene på Kvitfjell og Raudfjell skjedde etter konsultasjon med sametinget. Sametinget fikk beskjed av NVE om å avklare behov og omfang av konsultasjoner, disse konsultasjonene skjedde over telefonkonferanse (dokument 4).

NVE viser også til at de har vært i kontakt gjennom brev med reinbeitedistriktet om konsultasjon. Reinbeitedistriktet selv meldte at det ikke ville være behov for dette etter som at de hadde en avtale med tiltakshaver. Dette stilte sametinget seg positivt til at NVE hadde vært i kontakt med reinbeitedistriktet og at de tok det til etterretning at det var inngått en avtale.

Det sametinget var opptatt av, var at tiltakene skulle legge begrensninger for reindriften, hvor sametinget viste til at det var to siidaandeler, og at inngrepene ville føre til at en av de to siidaandelene ble oppløst. De la til grunne et ønske om at en skulle vurdere inngrep i reindriften etter det optimale reindriftstallet for siidaen som ligger på 600 rein for hele distriktet. På bakgrunn av dette stilte sametinget seg bak områdestyret vedtak om at det ikke skal gis konsesjon selv om det ligger en avtale mellom reinbeitedistriktet og tiltakshaver, hvor sametinget poengterte at de vurderer å fremme innsigelser i saken.

Sametinget viser til at reindriften i området har lange tradisjoner og at Kvaløya er ansett som et viktig område med tanke på de forhandlinger som omhandler den norsk-svenske reinbeitekonvensjonen (Landbruksdirektoratet, 2020). Sametinget er også opptatte av at reindriften er en viktig kulturbærer for en del av den samiske kulturen og samfunnsliv. Det er dessuten viktig at området består etter som at de samiske interessene ikke står sterkt i lokalsamfunnet (Larsen, 2019)

I sitt tilsvarende svar til Sametinget svarer NVE med at følgende avbøtende tiltak er gjort: «Det ble avklart at NVE skal vurdere omfanget av avbøtende tiltak (reduisert planområde) og formulere et vilkår om for- og etterundersøkelse knyttet til samiske interesser.» (dokument 4). Disse var avtalt at skulle foreligge Sametinget før neste konsultasjonsmøte.

I neste konsultasjonsmøte ble Sametinget møtt med at reinbeitedistriktet har uttalt at tiltaket ikke ville vanskeliggjøre reindriften i området og at en fortsatt vil klare å opprettholde reintallet i distriktet på rundt 600 rein. Sametinget anså saken i seg selv som vanskelig etter som at områdestyret gikk imot planene, reinbeitedistriktet har en avtale med tiltakshaver, og konsekvensutredningene er utdaterte, noe som er en svakhet rundt vurderingene.

Sametinget så ikke grunn til å imot utbyggingen etter at NVE foreslår at halve planområdet skulle halveres og begrunnet at dagens reindrift vil kunne bestå slik dagens nivå er og dermed er ikke saken så konfliktfull for reindriften. Sametinget ga dermed sin tilslutning til planene med reduksjon og de vilkårene som NVE hadde foreslått under konsultasjonen. Det kommer frem av vedtaket at sametinget har forståelse for at det er et økende behov for produksjon av fornybar energi og at de er fornøyde med det kunne skje i samarbeid med reindriften.

4.6 Reindriftenas perspektiver

Hva har det å si for reindriften på dette tidspunkt at det skal bygges et vindkraftanlegg på Kvitfjell og Raudfjell? I intervjuet med siidaen tegnes et komplekst bilde av reindriften på den sørligste delen av Kvaløya, som det her skal gis noen glimt fra.

Reindriftsutøveren peker på kartet av Kvaløya vi har med oss og forklarer at de er i områdene rundt Kvitfjell og Raudfjell, dette for de områdene ligger lavt i området og gir grunnlag for et godt vinterbeite. «Slik som vi i hvertfall bruker områdene nå, så er det den sørligste delen som vi bruker Raudfjell, Kvitfjell og Brensholmen. De lavt liggende fjellene er vinterbeiter fordi de ikke er så kupert og trygge å ferdes i». Det kommer videre fram at dette ikke bare er et godt beiteland, men også siidaens eneste kalvingsland (se figur 3).

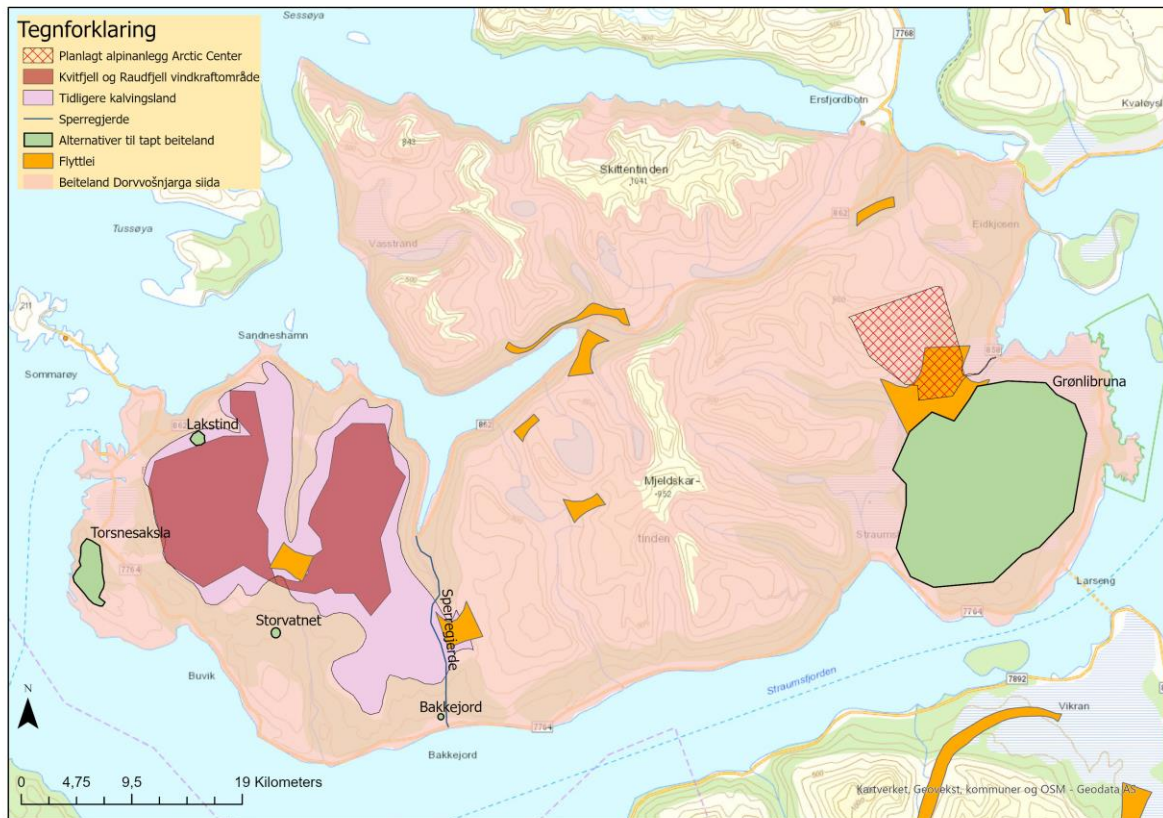

Figure 3- oversikt kvaløya (upublisert rapport IndGov)

Reindriften sier selv at de har brukt fjellene som beiteområde og har vært nødt til å sette inn tiltak for å ta bort hele flokken, på grunn av stadiet i byggeprosessen. Dette har blant annet ført til bruk av egne gjerder til kalving, alternativer til tapt beiteland på andre steder, og sperregjerder: «vi kan ikke la de spre seg fordi det er for mye anleggstrafikk på fjellet». Et av alternativene til det tapte beitelandet er Gønlibruna, som er rett i nærheten av det planlagte alpinalegget. Dette anser imidlertid reieneieren som et dårlig alternativ fordi området ikke er vidt nok for å kunne ha flokken der på vinteren, det er også mye friluftaktiviteter som for eksempel skigåere, turgåere og turister etc. fordi området ligger nærmere byen enn hva Kvittfjell og Raudfjell gjør. Selve flyttingen ville ikke vært et problem om området var aktuelt, den eneste betingelsen er at flyttleiene er åpne. Dette vil imidlertid bli et problem om planene om et nytt alpinanlegg i området blir realisert.

Reindriften på Kvaløya vil likevelvente med å si at området er helt ubrukelig for reindriften, ettersom at de har områder som fungerer, men er ikke optimalt. Områder som Torsnesaksla blir løftet frem for sitt gode terreng hvor det er lett for reinen å gjemme seg, problemet er at

området ikke er stort nok for hele flokken og at området ligger ved motorisert vei, slik det øker risikoen for påkjørsler.

Reindriften viser til at det kun er under vinter og vårbeite situasjonen for beite er vanskelig, og at om vi ser til de andre øyene som har reindrift har de alle blitt brukt som sommerbeiter rent historisk, på bakgrunn av at sommerbeitene var så gode. På bakgrunn av at ikke øyene har så gode vinterbeiter, har reindriftsaktørene brukt kunnskap om naturen slik at de har klart å kompensere for det lille vinterbeite som er tilgjengelig på Kvaløya.

Vi var veldig spente på hvordan de forventet at reinen skulle venne seg til møllene, eller om det skulle oppstå situasjoner som på Fakken hvor reindriften var motvillige og ikke ville oppholde seg i området. Reindriftsutøveren løftet blikket mot oss og sukket litt, de hadde fått beskjed om at noen snakket om en fem kilometersone for unnvikelse av dyr og det er jo ikke fem kilometer å ta av. De er jo tvunget til å være i området og har jo kalvet i gjerde sist vår og.

Det oppsto likevel problemer på vinteren med at de aktivt måtte fore dyrene fordi gjerdet ikke var dimensjonert for hele flokken på 300 dyr, og som om ikke det var et stort nok problem, så snødde gjerdet ned slik at reinflokken vandret bort fra området på natten, men heldigvis kom tilbake for å få mat på morgenen. Dette er ikke optimalt, men et tiltak for å holde reinen unna utbyggingsområdet.

Videre var vi interessert i å høre om det hadde vært noe kommunikasjon mellom utøverne i Troms som hadde erfaring med vindkraften og de potensielle problemene som kan oppstå når turbinene er ferdig montert hadde ikke vært i kontakt med siidaen på Fakken, selv om at utbygger hadde tilbyd de å reise på befaringsretter som at det var en forskningsrapport (VindRein- rapporten) som hadde gitt vindkraften gode skussmål. De fikk senere vite at denne rapporten ikke hadde samarbeidet med reindriften hos kjentfolk og at det da ikke var noe rart at den kom ut med gode resultatet for vindkraften. De var videre interessert i hvordan forskerne hadde jobbet og etter litt forklaring om GPS- sporing og direkte observasjon, kom spørsmålet om hvilke dyr som ble merket. Det var et kjent tema for de som jobber i reindriften at okserein er uredde, og at det er disse som bruker å bevege seg inn i bebygde strøk og etter hvert opparbeide seg en tamhetsgrad. Simlene og kalvene viser ofte en skyhet som er mye større, og vil være vanskelig å finne i boligområder. Reindriftsutøveren på Kvaløya mener at hvis det skal gjøres undersøkelser, så må man markere simlerein ikke bare

fordi dyrene er mest skjøre, men også fordi det er disse dyrene som er blitt viktigst for produksjonen.

Det er blitt opplyst i konsesjons vedtak for Kvitfjell at det skulle bli utført GPS sporing i et forsknings opplegg. Det foregår i dag et forskningsprosjekt i regi av NIBIO der rein har blitt utstyrt med GPS. Reindriftsutøverne hadde også selv markert reinen med GPS ettersom at reinen bruker tre til fire år på å ta i bruk område som sitt naturlige beiteområde (at området blir det området hvor reinen vender tilbake til). De brukte det å til å holde øye med reinen og vite hvor de vandret med sine naturlige instinkter. De sporet ca. tjue reinsdyr med GPS.

Det skal på Kvaløya bygges totalt 67 vindmøller på Kvitfjell og Raudfjell og det kommer frem en historie som reineier egentlig synes er litt komisk, etter som at et vedtak ble vellet hvor de skulle få bygge fire ekstra vindmøller (av annen utbygger en på Kvit- og Raudfjell) hvor effekten av disse skulle ligge under 15 megawatt, noe som ifølge reindriftseier gjør at vedtaket ikke skulle trenge å komme på høring men så passerte de 15 megawatt, slik at de måtte søke konsesjon på nytt og da fikk reindriften lagt inn en innsigelse på disse, og utbyggingen av disse ble stoppet.

Det kommer frem under intervjuet at disse vindmøllene i utgangspunktet var konsesjonsgitt som prøvemølle for å se effekter på reindriften. Dette prosjektet kom aldri i gang som jeg var inne på under dokumentene for konsesjonsgivning på Kvitfjell og Raudfjell. Det var samme utbygger som fikk konsesjon på de fire møllene som også søkte først om konsesjonen på Kvit- og Raudfjell og fikk disse. De solgte disse videre til dagens utbygger og satt igjen med fire stykker til eget bruk. Reindriftseieren er usikker på hva som blir å skje videre og forteller at de hadde problemer med offentlige myndigheter:

«Men det ble jo ingenting av siden han mistet konsesjonen, så vi er jo veldigspent på hva som skjer med det da. Men der ble saken omgjort fordi man kunne vise til saksbehandlingsfeil hos NVE og NVE hadde vært helt avvisende over for oss og hadde ikke gjort noen feil i saken de hadde behandlet.» (Dorvvošnjárga Siida)

Hva reindriftseier tenker om at det ble gitt konsesjon på Kvitfjell og Raudfjell, kom ikke som ett sjokk. De var veldig negative og synes både vurderingene og avtalene som var gjort på 2000- tallet ikke står i stil med den reelle situasjonen. De synes at en ikke har klart å bevare alle aspektene ved bærekraftig reindrift, og at en kunne lagt mer vekt på at prinsippene i den kulturelle bærekraften skulle stått sterkere. «Vår erfaring ble at når reindriften hadde inngått

en avtale, ble det umulig å komme i fra avtalen, selv om utbygger søkte om endringer i prosjektet som krevde konsesjonsendringer.» (Dorvvošnjárga Siida)

De fikk stadig vekk høre at det allerede lå en avtale på plass og at denne var juridisk gyldig. Om ikke anlegget ble ansett som en stor nok byrde for reindriften på Kvaløya så ble det også gjort endringer av adkomstvei som igjen forringet beitelandet mer enn den opprinnelig plan. Utbyggeren ble senere saksøkt, ikke av reindriften men av beboere som hadde inngått avtale med utbygger, ved å gi tillatelse for å bygge på deres land (Karlstrøm, T., 2020a). Det at veien ble flyttet gjorde at de tapte mer beiteland ettersom at trafikken vil øke på Raudfjell. De fortalte oss at Raudfjell var et mer frodig beiteland en Kvitfjell. De prøvde å argumentere for at veien ikke skulle flyttes:

«Vi har prøvd å argumentere for at dette gir en ytterligere forringelse for beite områdene, fordi trafikken blir ytterligere økt her (peker på rødfjell), i stedet for her hvor beiteområdet ikke er så verdifullt, men det nyttet ikke siden avtalene var inngått, det har ingenting å si hva dere har å si.» (Dorvvošnjárga Siida)

De oppfattet at hensynet til utbyggerne var viktigere enn reindriften, og at det var denne holdningen de fikk presentert under konsultasjon. Her fikk de beskjed om at det bare var slik, og at reindriften ikke var viktig nok i dette tilfelle. Kvitfjell har mer berg og mindre beite områder så om trafikken skulle ha gått noen plass så hadde det vært et bedre alternativ.

Det er også et område som er regnet som vinter og vår beite, den mest sårbare tiden for reindriften, hvor det er generelt lite beiteressurser. Vi var jo interessert i å høre om det ikke bare var mulig å flytte reinen til et annet område som for eksempel Finnheia, som ligger ved Grønnliskaret. Da dukket det opp tre ting som vil være problematisk; turismen, turgåere og utbyggingen av den tiltenkt hyttelandsbyen. Samarbeidet med utbyggere har vist seg å være vanskeligere enn det burde være.

Etter at utbygger fikk grønt lys fra NVE via en haste dispensasjon til å sette i gang utbyggingen på Kvitfjell og Raudfjell, var de pliktet til å utarbeide en Miljø-, Transport- og Anleggsplan (MTA-plan) sammen med reindriften.

«DS (Dorvvošnjárga Siida): miljø transport anleggsplan, denne regulerer all aktivitet de skal gjøre ... Så når NVE får den og behandler den og sier dere får den godkjent med disse vilkårene ... Etter at de solgte det til tyskerne så var konsesjonen på vei til å gå

ut, og da fikk de det jo veldig travelt ut av tid. De hadde da ikke en oppdatert MTA plan, men de fikk starte likevel, de fikk en forhåndsfremtredelse. Så i den gamle MTA plan skulle de ta kontakt med reindriften og fortelle reindriften hva de skulle gjøre og når de skulle gjøre tiltak.

P: Hva var problemet med dette?

DS: Informasjonen vi fikk var en e-post, en lørdagskveld om at på søndag starter i sprengningene her oppe, jeg ble rasende. Jeg ringte til dem og sa at jeg har mine rein her og at de var på fjellet. Jeg visste jo ikke at de skulle sprengne. Etter en litt opphetet samtale avlyste utbygger sprengningene og vi fikk et møte to dager senere.

P: Hvordan løste dere dette?

DS: Han var okei, hvordan skal vi gjøre dette. vi hadde selv gjerde, men vi trengte tid og hjelp til å få samlet flokken raskt. Slik at de ikke gikk i området når det skulle sprenges der»

Denne nødløsningen førte til at reinen har vært i gjerde på vinteren to sesonger og at problemene med kommunikasjon har vedvart, noe skyldes den manglede kompetansen fra bygge bransjen selv, hvor de skulle jobbe sammen med en som kom fra Kristiansand, og ikke hadde noe kunnskap om reindriften. Dette var noe som førte til at samarbeidsforholdet bare ble dårligere og dårligere.

I et forsøk på å få stoppet dette og få satt opp gjerdet ble reieneierne møtt med beskjeden om at de ikke hadde noe de skulle ha sagt om saken, og at de ikke hadde noen beslutningsmakt på området. Reieneierne ønsket jo bare å forhindre reinen i å trekke opp i bygningsområdet på natten når det var lite menneskelig aktivitet. I et forsøk på å få oppklart problemet kontaktet de NVE og ble møtt med samme negative innstilling. De fikk nemlig bare beskjed om å ringe til to personer, og svaret de fikk sjokkerte oss. De ble fortalt at «Men da sier han at dette er ikke noe du skal være med å bestemme fordi du har fått være med å bestemme nok.»

De var overhode ikke ute etter å få være med å bestemme, men var opptatt av at de skulle få beskjed om de skulle gjøre noe som kunne påvirke reindriften, de oppfattet både NVE og utbygger som respektløs for driften deres. De sitter igjen med at NVE er pro utbygger i alle saker. Reindriften løftet også frem det står i MTA-plan at det skal forekomme kommunikasjon med reindriften, hvor svaret de fikk var; det er vanskelig å håndtere alle

detaljer. Hele prosessen med utbygger og NVE har fått Reindriftseier til å betvile at det kan finnes noe kunnskap om reindrift hos de forskjellige aktørene og undres hvorfor de har fått ansvar til å ta avgjørelser om noe de tydeligvis ikke kan.

Reindriftseier mener dette kommer tydelig frem når utbygger ønsker å endre på vilkårene i MTA-plan og sette en fe-rist hvor porten til hovedveien er i dag. For i MTA-planen som er juridisk bindende står det at vilkårene for at utbygger kan ha anleggstrafikk skal det være en port med stengsler for å holde reindriften unna.

«Vi protesterte og fikk medhold og faglig medhold fra fylkesmannen sin reindriftsavdeling i at fe-rist er ikke å anse som en god nok løsning, fordi den ikke er sikker nok. Den er ikke 100% sikker, men utbygger bare gjentar at de har snakket med leverandøren, og leverandøren sier at det fungerer for reindrift og da sier NVE ja, men da er det vel bra.» (Dorvvošnjárga Siida)

De sier også at selv om de kommer med reindriftsfaglige argumenter som er basert på faglige og tradisjonskunnskap om dyrene for å argumentere for hvorfor ikke fe-risten vil fungere, opplever de at deres erfarings baserte og tradisjonskunnskap ikke får legitimitet. Det var derimot noe annet som vekket vår interesse, og det var at de hadde konsultasjoner etter at konsesjonen var gitt. Det kom frem at dårlig kommunikasjon mellom NVE og reindriften hadde ført til at reineier ikke hadde fått beskjed om at de kunne motta konsultasjoner før et stykke ut i prosessen:

«vi hadde jo kommet veldig langt i prosessen fordi NVE ikke gjorde oss oppmerksom på at vi kunne motta konsultasjoner, selv om de har en konsultasjonsavtale med sametinget. Det var ingen som sa noe, før jeg kom på at vi kan jo sikkert be om konsultasjoner.» (Dorvvošnjárga Siida)

Dette var dessverre for sent for reindriften, og de var av den oppfatning at konsultasjonen skulle kommet når de var inne og holdt på med konsesjonsendringer, og de fikk konsultasjon på MTA-plan. Dette var ifølge reineier veldig viktig, selv om at ingen hadde fortalt dem om dette.

Vi måtte spørre om de hadde fått noen som helst rettesnor fra sametinget om rett til konsultasjoner, men i dette tilfellet hadde sametinget vært fraværende. Reindriften endte opp med å be om konsultasjon med NVE, hvor sametinget var med som observatør på møtet Men

de støtte på flere utfordringer, hvor de til slutt følte seg ganske lurt av opplegget til OED og NVE

«Vi hadde en konsultasjon med OED, og den var faktisk om konsesjon, men det som var utfordringen da og dette blir jo veldig komplisert; de fikk lov å starte før de hadde fått alle papirene på plass. Så vi dreiv og konsulterte om både MTA- plan og konsesjonsendring samtidig, så vi hadde egentlig en samtale om MTA-plan før konsultasjonen om konsesjonsendring. Så det ble veldig mye rot, og dette er jo også en måte å sette oss ut på, for hvis vi under MTA-planen har sagt noe om at det og det kan være gode løsninger, som vi må gjøre blant annet fordi MTA-planen setter som krav at du må ha en godkjent konsesjon. Så når du setter en MTA-plan, så gjør jo du det med utgangspunkt i at konsesjon er gitt. Men i dette tilfellet var den ikke gitt.»

Reindriften følte at deres samtaler med NVE under konsultasjon for MTA-plan, ble brukt mot de under møtet med OED og noe av grunnen til at OED godkjente konsesjonsendringene.

«for det vi sa under MTA – konsultasjonen visste sikkert OED at vi hadde sagt. Så da visste de at vi hadde sagt at et slik sperregjerde er en godløsning og når de vet det at et sperregjerde er en godløsning så vet dem jo at ok, da er det mulig å endre konsesjonen fordi det sperregjerdet vil løse deres behov» (Dorvvošnjárga Siida)

De følte at de var lurt fordi at konsultasjoner rundt MTA-plan skjedde på de premisset at konsesjonen var gitt. Hadde reineier vært klar over at konsesjon ikke hadde vært gitt, så hadde de aldri gått med på noen avbøtende tiltak. De fikk heller aldri noen form for dialog med verken OED eller NVE, de fortalte hva de hadde av behov, men fikk ikke vite noe om hva OED eller NVE mente om saken, slik at de var ikke noen samarbeid til stede.

4.6.1 Interne forskjeller i distriktet

Det er heller ikke samarbeid innad i reinbeitedistriktet hvor de opplever at samarbeidet internt i distriktet er vanskelig og det vanskeliggjør arbeidet. Det hører til historien at den andre siidaandelshaveren har vært negativ til at de skulle etablere seg på Kvaløya (Kjæreng, F., 2019,07:00-08:30). «Dette har vi merket under møter med utbygger, når de inviterer alle sammen. Når utbygger oppdager at vi har en intern uenighet, brukes dette mot oss og tenker at ja det er bare dere som er veldig vanskelige.»

Dette plasserer den berørte siidaen i en veldig vanskelig posisjon og vi diskuterte hvilke muligheter de hadde, om en kunne dele opp distriktet i to nye enheter.

«vi har ikke tenkt slik, men det er kanskje mulig. Men sånn reindrifsfaglig så er det feil. La oss ta området (Kvaløya), et naturlig skille ligger jo der (Eide handel), men da får ene siidaen et lite bebygd område mens den andre får et veldig utbygd område. Så det er jo også feil å avskjære fordi det er så bebygd med masse folk og nært byen og det vil jeg heller ikke. Vi kan drive i to siidaer i distriktet fordi det er så fortettet med bygg at det er ikke noen stor vandring på dyr imellom områdene.» (Dorvvošnjárga Siida)

Men med at de blir så kraftig berørt av utbyggingen så må det jo være noe de fryktet, et verste scenario for selve reindriften ved Kvittfjell og Raudfjell.

“Det verste scenarioet er jo at vi ikke får være med på regulering av veien når det kommer, fordi det vil være mye trafikk opp den. Det er nu ett. Det andre er jo lyden, vi vet ikke hva den vil gjøre med reinen og det er jo ikke det at reinen springer unna i panikk. Men at du skal slutte å bruke områder, for eksempel om de slutter å bruke Bogdalen som er veldig frodig og et bra beiteområde fordi, de blir så forstyrret av lyden. Da oppholder de seg kanskje i andre områder og det man vil se er kanskje lavere slaktevekter og kanskje at de ikke får så mye kalv, at direktigheten går ned slik at vi får lavere produksjon. Det er ikke slik at jeg trur at i det vindmøllene skrur seg på så flykter reinen, men det er den langsiktige effekten jeg er redd for. Det at vi ikke skal kunne dokumentere at flokken flytter seg pga. effekten av vindmøllene, men at det skal virke som om vi fløtet den. Så det er det verste.» (Dorvvošnjárga Siida)

Det kommer også frem bekymringer om at veiene skal brøytes på vinteren, noe som kan skape fallgruver for Reinen som kan bli skadet eller potensielt dø av skadene de på drar seg i fallet. I verste fall anslår reineier at driften vil opphøre etter som at det er vanskelig å drive en bærekraftig reindrift. De skulle ønske at det fantes tilsvarende godt vinterbeite som på Kvittfjell og Raudfjell i nærområdet, problemet er at det ikke finnes noen vinterbeiter som er tilgjengelige.

Du skal ta i perspektiv at om man kommer in i et annet reinbeitedistrikt så må man få lov til det og med lite beiteressurser tilgjengelig på vinteren er det svært få om ikke noen som ønsker å gi dette fra seg. Det at vindmøllene tar beslag på viktige vinterbeiter skaper bekymringer

hos reindriften. «Det som også er en stor bekymring for oss er at vi må fore hele vinteren, men det er noe slikt vi ser for oss at vi må etter utbyggingen er ferdig.». De er også bekymret for å at tradisjonell kunnskap og erfaringsbasert kunnskap skal gå tapt, som følge av mer foring og innhegninger med rein.

«Det som er den største utfordringen er at vi mister mye tradisjonskunnskap om reinens naturlige bevegelse og oppførsel, og det å skulle videre føre dette til våre barn når de ikke får oppleve det blir veldig vanskelig for dem å lære hvordan flokken beiter naturlig på vinteren. Det er en kunnskap vi kan miste, som igjen kan påvirke evnen våre barn har til å føre videre driften. Dette er jo noe vi har tatt opp under konsultasjonene.» (Dorvvošnjárga Siida)

De regner med at de ikke må legge ned driften 2019/2020 men om de «skal kunne ha en bærekraftig reindrift som skal bidra til å ivareta den samiske kulturen, så må vi kunne få lov til å drive på en annen måte en «farming». Reindriftnutøveren mener det viktigste for en bærekraftig reindrift er dyrenes velferd og at om de må tilleggsfordel så gjør de det så reinen ikke skal sulte og spre seg ut over Kvaløya i mindre grupperinger. Dette er jo ikke ideelt for reindriften og de ønsker jo at flokken i størst mulig grad skal være uavhengige av dem slik at de kan bruke tid på sin rolle som beskytter, hvor det passer på at flokken ikke blir angrepet av rovdyr og at de kan flytte og samle reinen: «Det har jo alltid vært sånn at vi i reindriften spiller på lag med naturen og prøver å hjelpe til naturen slik at den gjør det menneske ønsker at den skal gjøre. Men med en slik fulltids «foring» så blir jo reinen avhengig av menneskene på en helt annen måte.»

Vi har snakket litt om bærekraftig reindrift, men hvilke tanker gjør reindriften på Kvaløya seg opp om at vi beveger oss i retning av grønnere og mer bærekraftig samfunn, hvor energisektoren er det som kan oppfattes som en grønn omstilling. Reindriften ved Kvittfjell og Raudfjell hadde ikke forståelse for hvorfor vindmøllene skulle bygges i såpass uberørt natur, og viser oss en tekst melding fra noen i området om at det hadde vært oljelekkasjer, nærmere bestemt hydraulikk olje på 1000 liter som hadde havnet ned i marken. Senere tikket det inn en melding med bilde og tekst om at de hadde funnet sprengstoff i elva de får drikke vann fra. De var lovet fra utbygger at å drikke vannet var trygt, noe de tok med en klype salt. Senest i år (2020) kom det inn rapporter hvor vannet ga utslag for hydrokarbon (Myreng, 2020) og utbyggeren kom med følgende uttalelser om funnene:

«Det kan hende at de som har tatt prøvene har hatt det på seg. Kanskje har det kommet fra skuterkjøring i området, eventuelt at det har ligget der og blitt dratt med snøen, sier Klepsland. Vi har ikke hatt noe aktivitet der i det siste. Det kan være like sannsynlig at det kommer fra oss som at det ikke gjør det.» (Myreng, 2020)

Vi følte at det var utrolig mye å ta tak i som følge av utbyggingen, men ønsket at reindriftsutøveren skulle presisere hva det var med vindmøllene som de mente ikke var bra, eller var bra. Dorvvošnjárga Siida svarte følgende:

«Så det er noe med uansett hva man kaller vindkraften, så er byggingen et anleggsområde og det skal bygges og det skal være bra mye transport og sprengninger av fjell for å få bort området. Du skal ha, du skal endre masse på naturen, du skal frakte disse monster turbinen opp med store tankskip fra Tyskland. Så nei jeg har ikke forståelse for at det skal bli utbygd i uberørt natur. Områder som ikke er bygd ut fra før, blir også et verdispørsmål fordi, man kunne ha tenkt at vi bruker penger på en annen teknologi.» (Dorvvošnjárga Siida)

De hevdet videre at NVE hadde gitt avslag om utbygging av et lokal mini-kraftverk på grunn av at det kom til å være synlig for de som bodde på andre siden av fjorden og at denne argumentasjonen ikke skulle gjelde for vindmølleanlegget.

«Vindmølleanlegget vil jo være synlig for alle, og da mener jeg at det ikke lengre er snakk om grønnenergi, men om verdier og penger. For eksempel hadde vi brydd oss om verdiene så hadde norske myndigheter hatt etikk merking på vindparker, slik som skogbrukene i Sverige har, så om du er vennlig med reindriften så får du bedre pris på trærne dine som du selger.» (Dorvvošnjárga Siida)

Etter reindriften syn så virker dette kun å handle om penger og fortjeneste, hvor produksjonen av strøm kan virke grønn, men i realiteten ikke er det. Videre sier de at det tilsvarende kunne vært bygget et asfaltverk på fjellet fordi da hadde man signalisert at de skulle ødelegge fjellet i stedet for å kalle det miljøvennlig. Utover dette var reineier klar på at kommune, fylkeskommune og andre offentlige instanser burde få inn personal med kompetanse på reindriften i all planlegging og slik at de kan være med å balansere forskjellene mellom interesserte utbyggere og reindriften.

5 Hva består konfliktene mellom utbygging av vindkraftanlegg i reinbeiteland av?

Vi har flere konflikter både på Vannøya og ved Kvitfjell og Raudfjell, mye av konfliktene handler om at det har skjedd en dårlig prosess rundt planlegging og utbygging. Hvis vi ser til Vannøya først har vi to hovedpunkter som skaper konflikt. Vi har forholdet mellom utbygger og reindriftsutøverne, men det ligger og en konflikt mellom reindriftsutøverne og forskningen som ble gjort under prosjektet «VindRein» (Colman et al., 2017)

Konflikten mellom utbygger og reindriftsaktøren har i hoved årsak handlet om bevaring av vinterbeite og matfatet til reinen og reinen dyrevelferd. De gikk til rettsak mot utbyggeren og fikk kompensasjon mot sin store frustrasjon. Etter som at «Reinen kan ikke spise en femtilapp» (Reindriftsutøver Vannøya), hvor det å måtte kompensere økonomisk for tapt beite vært eneste år ikke vil være lønnsomt for reindriften og kan nesten være å beregne som et brudd når man har gjort vurderinger for hvordan dette har påvirket den bærekraftige reindriften på en negativ måte. Staten har satt ned sine mål for hva bærekraftig reindrift er, hvor kjøttvekt og statistikk skal ligge til grunn for å si noe om driften er god og bærekraftig ved at en følger kjøttvekten og arealbruk. Reindriften oppfatter at de ikke blir ansett som like viktige hos offentlige myndigheter, hvor ned snakking og lite kunnskap om kumulative effekten har stor effekt i avgjørelser rundt reindriften. Samtidig at utbygger viser lite hensyn til reindriftsutøverne og reinen, hvor reindriftsutøverne spekulerer i om det økte antallet rein under byggeperioden har en sammenheng med anleggstrafikken som økte under utbyggingen. Her har reindriftsutøveren reflektert om dyrevelferden til flokken på samme måte som at de oppfatter at lyden og bevegelsen fra vindturbinene stresser opp dyrene noe som slår negativt ut på både dyrevelferden, men også arbeidsbelastningen ved at det naturlige mønsteret brytes opp.

Reindriftsutøveren føler at deres synspunkter ved alternative lokalisasjoner, deres erfarings baserte kunnskap ikke blir ansett som gyldige, og hvor de til stadighet blir møt med vitenskap som sier at reinen ikke blir påvirket og på bakgrunn av dette kan ta i bruk beitelandskapet. De opplever at deres kunnskap blir neglisjert ved uttalelser som «dere får jo erstatning» fra utbygger sin side.

Mellom forskningen på Vannøya og reindriften oppstått ulike versjoner av hva som er realiteten og det kan stilles flere interessante spørsmål som hvorfor man ikke i større grad har

hatt et samarbeid med reindrifts utøvere ettersom at de er spesialister på sitt felt. Etter intervjuene med reindriften kom det tydelig frem at de oppfatter realiteten som blir beskrevet av «VindRein»- prosjektet som useriøst og ugyldig. De forstår ikke hvordan de har kommet frem til verken tallene eller resultatene under den direkte observasjonen hvor der kommer frem at de har holdt et øye med observasjonen og forstår ikke hvordan de kommer frem til gitte reintall under observasjoner. Her ville det vært til hjelp og brukt reindriftsutøvernes spesialitet nemlig å gjete og oppdage rein i terrenget. Konflikten rundt at de ikke har fått delta for å fortelle hvordan deres virkelighetsoppfatning av vindmøllenes påvirkning har også gjort det vanskelig for reindriftnæringen å tillate forskning i frykt for at empirien som blir representert ikke representerer deres ståsted eller oppfatninger, slik at om det skulle komme nye interesser for å gjøre inngrep i beite land så vil de miste dette også, fordi «en forsker sa det, eller det» (Reindriftsutøver Vannøya).

Situasjonen på Kvaløya ved Kvittfjell og Raudfjell er noe annerledes, her er det felles nevner slik som at tap av beiteland og fravikelse av beiteområdet er frykten for reindriftsutøverne. Ved Kvittfjell og Raudfjell ble konsesjonen til Kvittfjell gitt allerede i 2000, mens reindriften som drifter der i dag tok over Siidaen i 2016. Dette har ført til ytterligere konflikter med utbygger og offentlig forvaltning.

Den første konflikten, omhandler tap av kritisk vinterbeite og kalvings land, hvor NVE og OED har valgt å godkjenne bygging av et vindkraftanlegg på hele 67 vindturbiner som strekker deg 130 m fra bakken, om en er på Hillesøy og går opp på Hillesøytoppen og ser i retning Raudfjell og Kvittfjell er de synlige selv med et snødekke som er like hvit som møllene selv. Reindriftsutøverne er redde for at vindmøllene skal ha en negativ effekt på reinen ved at de slutter å bruke beitelandet. Det er anslått av NVE at navene til vindmøllene gir et utslag på fire prosent og det kan tenkes at reinen tar området i bruk igjen. Den andre konflikten ligger mellom utbygger og reindriftsutøver, hvor reindriftsutøver ikke blir informert eller får komme med innspill til hvordan ting kan løses slik at det er muligheter for en sameksistens, hvor det beste eksemplet kom gjennom sitatet reindriftsutøveren presenterte i intervjuet «svaret de fikk sjokkerte oss», hvor de ble fortalt at; «Men da sier han at dette er ikke noe du skal være med å bestemme fordi du har fått være med å bestemme nok.» (reindriftsutøver Kvaløya). Den tredje konflikten ligger på at reindriftsutøveren føler seg lur av systemet, hvor det foreligger en klar prosess feil ved at konsultasjon om forskjellige planer ikke har skjedd i riktig rekkefølge, noe som har ført til følge feil og en overkjøring av reindriften.

5.1 Hvilke ulike forståelser av bærekraft kommer fram i konflikter mellom vindkraft og reindrift?

Reindriften og vindkraft har forskjellige utgangspunkt hvor en ved vindkraft snakker om en bærekraftig utvikling av energi sektoren, mens reindriften som næring skal være bærekraftig. Det kommer tydelig frem hvordan en tenker at reindriften skal drifte i dokumentene og at det ligger en statlig forståelse av bærekraftig reindrift bak argumentasjonen, hvor den alternative modellen til Benjaminsen, Eira og Sara kommer til uttrykk gjennom reindriftsutøvernes uttalelser i intervjuet. Dette har kommet gjennom uttrykk for påvirkningsgrad hvor reindriftsutøver ønsker å drive reindrift på tradisjonelt vis ved at reinen er «Boazu» og frykten for å miste grunnlaget til å videreføre tradisjonskunnskapen de har ervervet over generasjoner til sine egne barn, fordi driften endres til at det ligner mer på «Farming» enn nomadisk drift hvor reinsdyrene velger selv hvordan de kan bevege seg. Reindriften sliter også med å se hvorfor en skal ofre urørt natur til fordel for noe som bare «lever» i ca. 20 år. De løfter også frem sin frykt for tap av beiteland hvor en betrakter ressursgrunnlaget til å påvirke om driften kan være bærekraftig. Dette både økologisk, men også økonomisk hvor en tenker på dyrevelferden fordi en ikke ønsker at dyrene skal sulte. Økonomisk blir dette en belastning på siidaen etter som at de må tilleggs fore, og når det naturlige driftsmønsteret brytes vil det kunne skape ekstra utgifter i økt arbeidsmengde, ved innleiing av helikopter eller droner.

Det er to ting som kommer frem fra de tidligere offentlige dokumentene, om vedtak ved Fakken, Kvitfjell og Raudfjell vindkraftverk. Det første er at storsamfunnet har en viktigere rolle enn reindriften, ved at det kommenteres at reindriften innspill eller risiko for at driften forsvinner ikke skal være avgjørende om vindmøllene skal bygges. Den andre er usikkerheten rundt tap av beitearealet hvor det diskuteres vindmøllenes totale beslag av beiteareal, som tidligere ikke skulle utgjøre mer enn 4 prosent av beitearealet. Det kunne videre tenkes at en sameksistens mellom vindkraft og reindrift var mulig. Her kan det diskuteres om den økonomiske faktoren fra vindkraftens side har spilt en større rolle i og med at verdiskapningen av møllene er økonomisk bærekraftig forsvarlig. «Etter reindriften syn så virker dette kun å handle om penger og fortjeneste hvor produksjonen av strøm kan virke grønn, men i realiteten ikke er det. Videre sier de at det tilsvarende kunne vært bygget et asfaltverk» (Reindriftsutøver Kvaløya). Reindriften oppfatter at naturvern og hvordan en bruker jorden ikke står like sterkt som de samiske reindriften prinsipper om å leve i pakt med naturen. Det er kommet frem nyere forskning som en må ta i betraktning ved utslipp av Co2 i

konstruksjon av møllene, utløsning av co2 lager i jord, myr og fjellgrunn og anleggsprosessen. (Borge, L. 2019).

Man finner også gjenspeiling av at reindrift kun virker å handle om slaktetall og i mindre grad om dyrevelferd, hvor en mente at reindriften på Kvaløya ikke skulle lide noe tap av slaktevekt om en holdt tallet på 600 rein totalt. Hvor jeg tidligere har fortalt at Sametinget anså saken som vanskelig etter at reinbeitedistriktet har uttalt at tiltaket ikke ville vanskeliggjøre reindriften i området og at en fortsatt vil klare å opprettholde reintallet i distriktet på rundt 600 rein (dokument 4).

Om jeg skal løfte fram en sak som er et hett tema i avisene, så er saken om utbyggingen av en ny hyttelandsby og alpinanlegg ved Håkøybotn et eksemplarisk eksempel på hvor lett det er å neglisjere reindriften og evnen til å se de kumulative effektene av dette anlegget. Dette anlegget vil være med på å skape en så stor ekstra belastning at det kan bety slutten på driften for reindriften på Kvaløya, etter som at utbyggingen av vindkraftverket har presset reindriften til sin tålegrense (se også Riseth og Johansen 2019). Her må vi igjen se på om man har tenkt føre var, noe jeg har vært innom tidligere. Forsiktighet må etter min mening være et rådende prinsipp når det så stor usikkerhet knyttet til hvilke konsekvenser dette gir for framtidig reindrift i området.

Dette har nok Sametinget tatt i betraktning når de er kommet med sine innsigelser mot planene om alpinanlegget Arctic Center. Her har det blitt drøftet om innsigelsene kunne løses, men de har ikke kommet til enighet. Selv mener leder i kommune- og byutviklingsutvalget, Tone Marie Myklevoll at de positive effektene overveier de negative. «Det er bra for folkehelsen, det skaper arbeidsplasser – og det øker attraksjonen med Tromsø, så jeg mener at dette er et godt prosjekt, sier hun.» (Pedersen, C., 2020)

5.2 Hvordan løse eller dempe konfliktnivået mellom reindrift - og vindkraft

Det store spørsmålet er hvordan kan vi løse eller dempe konflikten som har oppstått mellom de to tilsynelatende bærekraftige næringene. Mellom aktørene som er der i dag, er dette nok ikke mulig, men for fremtidig planlegging av områder hvor en ønsker sameksistens finnes det noen grep en kan ta for å unngå at det oppstår konflikter mellom aktørene som har interesser i

området. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i kollaborativ planlegging som løsning mellom de forskjellige aktørene og hvordan kollaborativ planlegging som verktøy kunne vært med på å skape flere muligheter.

Jeg ønsker først å løfte frem kritikken mot kollaborativ planlegging hvor prinsippet av makt er strippet bort og ikke gjenspeiler den virkelige verden hvor dimensjon av makt ikke kan fjernes. Jeg har tidligere beskrevet slik jeg tolker Bäcklund og Mäntysalo (2010), at den fremstår som veldig idealistisk og utopisk. Her vil jeg lage et poeng av om utopi ikke er målet vil en aldri ha mulighet til å komme i nærheten av et utopisk samfunn. Vi må tørre å sette oss mål som virker utopiske for å nå de betaløsningene. Konsensus søkende som kollaborativ planlegging er, er heller ikke utopi, hvor en møter konsensus kan det ligge flere kompensasjoner aktørene seg imellom. Hvor en har vurdert konsekvensene mot godene en får gjennom å bli enige. DIAD modellen til Innes og Booher (2010) har tre krav for at aktørene skal være kollaborative rasjonelle, det er «mangfold», «Gjensidig avhengig» og «autentisk dialog». I et forhold hvor reindriften møter vindkraftnæringen, er maktforskjellen sett fra et økonomisk ressursperspektiv, som når David møter Goliat. Reindriftsutøver Per Kitti beskrev dette så nydelig i NRK- dokumentaren «reindriftdrømmen» (Kjæreng, F., 2019, 10:30-15:00) hvor han antydte at det ikke er vits å kjempe mot så store aktører og at en var tjent best med å gå stille i dørene.

Dersom vi tenker at deltakerne ikke kan være gjensidige avhengige, så kan vi bruke tanken bak denne ideen og si at i en planleggingsfase så må Staten eller ansvarlig offentlig etat fungere som en stabilisator når vi snakker om maktforholdet slik at dette blir i større grad utjevnet eller nøytralisert. Det andre er at de må fungere som en katalysator, hvor oppgaven er å skape så nært som mulig en autentisk dialog. Her skal offentlige myndigheter se til at all informasjon kommer på bordet om gjeldene plan, og de skal også gi rom for at alle deltakende interessenter får uttale seg, og opplever å bli hørt. Dette må gjenspeiles i planen. Offentlige myndigheter skal også se til at interessentene som blir berørt og øvrige interesse grupper får uttale seg om planene. På denne måten bruker vi prinsippene fra DIAD- modellen til å skape en mer rettferdig prosess.

Om vi tar planprosessene for vedtakene ved Fakken, Kvitfjell og Raudfjell vindkraftanlegg, og plasserer de i DIAD- modellen for å finne ut hvordan ting kunne vært brukt for å gjøre hele opplevelsen av utbyggingen bedre for alle parter etter som at en ikke kan komme til noen alternativ løsning for disse områdene.

Det kommer frem i dokumentene for vedtak hva av aktører som har vært med å uttale seg om prosessen, hvor reindriften i liten grad har vært medvirkende og reindriftsagronomen og sametinget har fått uttale seg, og at dette i seg selv oppfyller kravet for mangfold ved at en person eller gruppe representerer interessentene. Det hadde vært ønskelig at reindriftsaktørene som tilhører distriktene i større grad fikk uttale seg og fortalt om hvordan reinen beveger seg og andre betraktninger rundt beiteland, slik som verdien av vinterbeite og hvilke alternativer de har.

Om aktørene skulle vært gjensidige avhengige av hverandre måtte staten fungert som stabilisator og lagt ned krav om at aktørene ikke kunne gå videre om det ikke ble enighet, slik at ingen av partene kunne ha opptrådt uærlige og ikke holde det som ble lovet. Staten må også fungere som en katalysator for dialogen mellom aktørene slik at de får en felles virkelighetsforståelse av problemene til hverandre og sammen kan oppnå konsensus.

Det virker ut fra intervjuene med reindriften som at deres hovedproblem i samarbeidet ligger i at deres kunnskap og innspill ikke blir hørt, og en føler seg neglisjert av storsamfunnet som forventer at penger skal løse alt. Reindriften gjør alt annet enn å klage, de blir hengt ut i sosiale medier og i andre forum som «festbrems». Men sannheten er at reindriftnæringen er nært den mest omstillingsdyktige næringen som finnes i nasjonen Norge. Staten har gjennom sine modeller for å måle bærekraftig reindrift valg å gjøre reindriften til kjøttvekt og dyreantall, hvor det aktøren belønnes for økonomiske gevinst, og det fremmes en økonomisk rasjonalisering av reindriften. Dette har vært med å utvanne kunnskapsgrunnet i de tradisjonelle samiske institusjonene (Kalstad, 1999)

Hva om staten laget modeller for vindkraftutbygging som gjennom økonomisk rasjonalisering fremmet samarbeid med reindriften. Slik det er i dag må reindriften innfinne seg i at de mister mark og ressursgrunnlag noe som kan føre til store økonomiske tap, mens utbygger må gjennomføre minstekravene for medvirkning gjennom MTA- plan. På omstillings planet har vindkraftnæringen og norsk forvaltning mye å lære av reindriften. Verden er langt fra svart og hvit.

Om aktørene hadde jobbet i lag for å unngå tap av det kritiske vinterbeite til begge Siidaene som blir berørt i denne oppgaven, kan det tenkes at mye av kritikken for vindkraftutbygging hadde roet seg etter som at det ikke hadde vært like stor konflikt mellom aktørene. Hadde alle de berørte aktørene fått pratet åpent i lag, hvor maktforskjellene mellom aktørene var

nøytralisert, kunne de muligens lært noe om hva som ville kreves for at prosjektet ikke skal være med på å ødelegge en næring, og muligens ville dette også ført til at konflikter som fjerning av sperre gjærer og telefoner om sprenging av fjellet natten før, vært unngått. Om utbygger hadde fått tillatelse hadde det vært mulig for bedre kommunikasjon ved at aktørene forsto hva som kreves for å flytte en flokk og hvor sårbart reinsdyr er både på vinter og under kalvingsperioden.

6 Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett på problemstillingen “hvilke modeller for planlegging har vi som kan bidra til å dempe konflikter mellom ulike næringer”. Har jeg tatt for meg reindrift og vindkraft som næringer, og foreslått kollaborativ planlegging som virkemiddel til å dempe konflikter mellom disse. Vi har stilt oss tre grunnleggende forskningsspørsmål for å besvare disse. Nummer en er hva konfliktene mellom utbygging av grønn energi i reinbeiteland består av? Nummer to er hvilke ulike forståelser av bærekraft som kommer fram i konflikter mellom vindkraft og reindrift, og nummer tre er hvordan kan man løse eller dempe konfliktnivået mellom reindriften og vindkraftnæringen?

Denne oppgaven tar utgangspunkt i Vannøya Reinbeite distrikt og Dorvvošnjárga Siida som hører til i Kvaløya reinbeitedistrikt. Vannøya reinbeite distrikt har de siste årene måtte leve med vindparken og kunne dele både erfaringer og tanker fra konsesjon for vindkraftanlegget ble gitt til etter at anlegget var ferdigstilt og i drift. Dorvvošnjárga Siida kunne bidra med nye tanker og hvordan det er å nettopp ha avsluttet en krevende kamp om beiteland. Det er gjort dokument analyse av offentlige dokumenter fra NVE hvor vi har sett på begrunnelsen til vedtak for konsesjonene som er blitt gitt og hvordan de har avveiet behovene reindriften har opp mot utbyggers.

Hvordan kan denne måten å studere på hjelpe til å belyse problemstillingen i oppgaven? Jeg har ønsker å belyse hvordan reindriften og deres utøvere er tatt med i planleggingsprosesser, og ved å høre med utøverne selv hvordan de oppfatter deres egen medvirkning, og om det faktisk har vært en reel medvirkning, Videre hvordan tiltakene påvirker deres distrikt. Hva var situasjonen før, og hva er situasjonen etter tiltakene? Til slutt vil jeg kunne se om det er noen likheter på utfall i planprosessen, hvordan driften er påvirket, hvordan de opplever dyrenes adferd opp mot tiltakene.

Vi kom frem til at det er flere konflikter både på Vannøya og ved Kvitfjell og Raudfjell, hvor mye av konfliktene handler om at det har skjedd en dårlig prosess rundt planlegging og utbygging. På Vannøya har vi to hovedkonflikter. Konflikt i forhold til forskningen som er gjort på Fakken vindpark, og en konflikt mellom reindriftsutøver og utbygger.

Konflikten mellom utbygger og reindriftseier gikk primært ut på beitelandskonflikt og hensyn til dyrene, ettersom at de var planlagt et vindkraftanlegg i distriktets beste vinterbeite. Konfliktene med forskningen er basert på dårlig kommunikasjon og mangelen på samarbeid, hvor reindriftsutøverne mener resultatene i rapporten ikke gjenspeiler realiteten de lever i.

Situasjonen på Kvaløya hvor Dorvvošnjárga Siida holder til, har en felles nevner med Vannøya og det er at det oppstår konflikt på bakgrunn av tapt beiteland, her også distriktets eneste vinterbeite og kalvings land. Den andre konflikten har oppstått mellom NVE og reindriften, hvor Dorvvošnjárga Siida opplevde at det ble gjort en prosessfeil ved behandling av haste dispensasjonen for utbyggingen av Kvitfjell- og Raudfjell vindkraftanlegg.

I disse konfliktene kommer det til uttrykk forskjellige former for, og syn på bærekraftig utvikling, ettersom at både reindrifts- og vindkrafts næring er ansett som bærekraftige næringer på hver sin respektive måte. Det kommer til uttrykk i teksten flere former for bærekrafts forståelse, reindriften fra sin side ønsker å bevare tradisjonell reindrift i den grad det er mulig i et moderne samfunn ved at reinen er «Boazu» (ikke tam, men blir gjetet) og at de har mulighet til å videreføre sin kultur videre til neste generasjon. Reindriftsutøverne sliter også med å se hva som er bærekraftig i å bygge vindmøller, spesielt i urørt natur. Hvorfor skal noen ta fra dem beitelandet for en installasjon som kun lever i 20 år, slik at det nærmest blir umulig for dem holde næringen bærekraftig, fra en reineiers perspektiv. De viser til både den økologiske, økonomiske og kulturelle delen når de deler sine bekymringer.

De offentlige dokumentene om vedtak for konsesjoner for de forskjellige vindkraftutbyggingen kommer det frem to tydelige vurderinger og det første er at storsamfunnet synes å være viktigere enn reindriften, ettersom at reindriften ikke kan ha avgjørende stemme om utbyggingen skal skje eller ikke. Den andre er at de vurderer ikke beitelandet som tapt, ettersom at det er en stor usikkerhet i forskningen om de blir å forlate eller ta i bruk området igjen. Reindriftsaktørene vi har snakket med under studiet, var klar på om at avveiningene var gjort med tanke på hva som anses økonomisk bærekraftig utvikling for AS Norge.

Til slutt har vi sett på hvordan en kan dempe konflikten mellom reindriften og vindkraft næringen. Her har vi tatt i bruk kollaborativ planlegging på grunn av dens idealistiske og utopiske teori. Om målet i planlegging er å skape det beste samfunnet, burde målet være utopi for å komme så nært målet som mulig. Jeg har argumentert for at staten burde ha fungert som en stabilisator og katalysator for å nøytralisere maktdimensjonen, samtidig med at de skal hjelpe reindriften og vindkraft næringen å oppnå kollaborativ rasjonalitet og konsensus. Måten denne balanseringen er at staten enten lager økonomiske modeller som belønner samarbeid og snakker til utbyggernes økonomiske rasjonalitet, på samme måte som de har endret reindriftnæringen ved å belønne aktører som driver økonomisk rasjonalisering.

Vi ser likevel en endring i norsk forvaltnings synspunkter når det gjelder «føre var» prinsippet, hvor det kommer til uttrykk gjennom nasjonal rammeplan for vindkraft på land. Her viser NVE også at de har endret metode for å gjøre vurderinger av reindriften. Den største og kanskje mest verdifulle endringen som ble gjort var at reindriftsutøvere med erfaring fra områder berørt av vindkraft fikk komme og dele av sin erfaringskunnskap, noe som er med på å legitimere tradisjonskunnskap og erfaringsbasert kunnskap i større grad. Dette har vært med å resultere i at alle konsesjoner som berører beiteland skal tilnærmes med et «føre var» prinsipp. Det å ta innover seg at tilrettelegging for sameksistens mellom to i utgangspunktet bærekraftige næringer krever omstilling i flere ulike dimensjoner, og handler om å ta kompleksiteten av de utfordringene vi står ovenfor på alvor. Det handler om å åpne opp for flere alternative veivalg, og utnytte det eksisterende potensiale for at vi skal kunne møte disse utfordringene. Begrepet bærekraftig reindrift har trekk som kan minne om den dominerende forståelsen av bærekraftig utvikling, likevel er den noe annerledes. Begge tilfeller bygger på forutsetninger til tre delmål, hvor det økonomiske delmålet virker å bli vektlagt tyngst. Den store forskjellen mellom bærekraftig utvikling og bærekraftig reindrift kommer når vi ser på begrepene kulturell bærekraft og sosial bærekraft. Bærekraftig reindrift avviker her fra den tradisjonelle modellen om økonomisk, økologisk og sosial bærekraft. Hvor dimensjon for sosialbærekraft er byttet ut med en kulturell dimensjon. Her skal den kulturelle dimensjonen hjelpe med å bevare og opprettholde samisk kultur. Den sosiale dimensjon tar i større grad for seg sosial fordeling. Til videre forskning ville det vært interessant om en tok og utførte en komparativ studie av hvordan reindriften ved forskjellige distrikter opplever utbyggingen av vindkraftanlegg og hvilke effekter dette har hatt for driften til reindrifts utøvere. Komparativ studie har noen fordeler ifølge Nyseth og Aarsæthers (Førde, Kramvig, Gunnerud & Dale, 2015 s.223-224) fortolkning av Pickvance (1986), vil en sammenligning kunne gi oss

muligheten for å bli oppmerksom på nye og uventede sammenhenger, på caser med tilsynelatende samme utgangspunkt. Ifølge Yin (1993 i Nyseth og Aarsæther 2015) fungerer komparative casestudier som et godt verktøy til å finne mer generelle forklaringer på tvers av casene, ved å sammenligne øker vi også presisjonen ved å finne sammenhenger, enn om vi skulle studert casene separat (Førde et al., 2015, s.223-224). De kunne på denne måten sett om det kan oppstå forskjell på behandling i byggeprosesser, fra utbyggere og offentlig forvaltning.

Referanseliste

Askheim, S. & Thorsnæs, G. (2019, 16. august). Norges største øyer. I Store norske leksikon. Hentet 24. november 2019 fra https://snl.no/Norges_st%C3%B8rste_%C3%B8yer

Bäcklund, P. & Mäntysalo, R. (2010). Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice - the case of Finland. *Planning Theory*, 2010 (9) s.333-350 hentet 20. Februar 2020 fra: https://www.researchgate.net/publication/258179048_Agonism_and_institutional_ambiguity_Ideas_on_democracy_and_the_role_of_participation_in_the_development_of_planning_theory_and_practice_-_the_case_of_Finland

Benjaminsen, Tor A., Eira, Inger M.G. & Sara, Mikkel N.(Red.)(2016) *Samisk reindrift, Norske myter(2)*.Bergen: Fagbokforlaget.

Borge, L (2019, 9 September). Vindkraft kan gi klimatap. Hentet fra <http://www.aftenposteninnsikt.no/klimamilj/vindkraft-kan-gi-klimatap>

Brattland, C og V. Hausner (red.) (under arbeid). Reinbeiteland under press. Rapport fra IndGov-prosjektet, deltema "Grønn energi og reindrift". Senter for samiske studiers skriftserie, UiT- Norges Arktiske Universitet.

Brinkmann,S. & Tangaard, L. (2012) *Kvalitativ metoder: empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk

Brunvoll, F., Homstvedt, S. & Kolshus, K.E (Red.)(2012) *Indikatorer for bærekraftig utvikling*. Hentet 1.April 2020 fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa_129/sa_129.pdf

Colman,J.E, Eftestøl,S., Flydal,K., Røthe,G., Rapp,K., &Tsegaye, D. (2017). Reindeer spatial use before, during and after construction of a wind farm. *Applied Animal Behavior Science*, 2017 (195), 103-111. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2017.05.023>

Førde, A., Kramvig, B., Gunnerud, N. & Dale, B. (2015) *Å finne sted- Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Bergen: Fagbokforlaget

Healey, P. (2006). *Collaborativ planinng, Shaping places in fragmented societies (2)*. New York: Palgrave MacMillian.

Innes, J.E. & Booher, D.E. (2010) *Planning with complexity, an introduction to collaborative rationality for public policy*. Abingdon: Routledge

Jåma, E.M. (2019, 28 November) *Når det blir en hobby å angripe samer og reindrift*. Hentet fra <https://nordnorskdebatt.no/article/nar-blir-en-hobby-angripe-samer>

Gram, Trond; Isaksen, Arne: *industri* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 2. juni 2020 fra <https://snl.no/industri>

Kalstad, J.K.H. (1999) *Reindriftspolitik og samisk kultur: En uløselig konflikt?, En studie av reindriftstilpasninger og moderne reindriftspolitik*. Kautokeino: Sámi Instituhtta

Karlstad, S., Hansen, K. & Torvinen, O. (1990) *Mot et bærekraftig samfunn i indre Finnmark. Reindriftsøkonomi og ressursgrunnlag i en samfunnsmessig sammenheng. Del I: problemanalyse, næring, ressurser og samfunn*. (NIBR-rapport 1990:11). Oslo: Norsk institutt for by-og regionsforskning.

Karlstrøm, T. (2020a, 28 Mai). *Grunneierne tapte ankesaken mot vindkraftutbyggeren: – Nå har vi i alle fall prøvd*. Hentet fra <https://www.itromso.no/pluss/eksklusiv/2020/05/28/Grunneierne-tapte-ankesaken-mot-vindkraftutbyggeren-%E2%80%93-N%C3%A5-har-vi-i-alle-fall-pr%C3%B8vd-21883009.ece>

Karlstrøm, T. (2020b, 28 Mai) *Vindparkene på Kvaløya bøtelagt for brudd på energiloven – må betale 250.000 kroner*. <https://www.itromso.no/nyheter/2020/05/28/Vindparkene-p%C3%A5-Kval%C3%B8ya-b%C3%B8telagt-for-brudd-p%C3%A5-energiloven-%E2%80%93-m%C3%A5-betale-250.000-kroner-21939904.ece>

Kjæreng, F., (2019, 4 Mars) *Reindrømmen* (dokumentarserie) Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/reindroemmen>

Kvaale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Landbruksdirektoratet (2020, 4 Februar). *Reinbeitekonvensjonen mellom Norge og Sverige*. Hentet fra <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/reindriften/reinbeitekonvensjoner/norge-sverige>

Lanbruks- og matdepartementet (LMD) (2008). *Kriterier/ indikatorer på økologisk bærekraftig reintall* (Rapport fra arbeidsgruppe opprettet av LMD). Hentet 13. Mars 2020 fra: http://www.reindrift.no/asset/6800/1/6800_1.pdf

Landbruks og matdepartementet (2011) *Om landbruks- og matpolitikken*. (Meld.St.9(2011-2012)) Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-9-20112012/id664980/>

Landbruks og matdepartementet (2011) *Om landbruks- og matpolitikken*. Meld. St. 32 (2016–2017) Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20162017/id2547907/>

Langhelle, O. (2002). Bærekraftig utvikling. I H. S. Tor A. Benjaminsen, samfunnsperspektiver på miljø og utvikling (ss. 225-254). Oslo: Universitetsforlaget.

Larsen,B.R. (2019, 20 Januar) «Tromsø har aldri vært en samisk by». Hentet fra <https://www.itromso.no/meninger/2019/01/20/%C2%ABTroms%C3%B8-har-aldri-v%C3%A6rt-en-samisk-by%C2%BB-18279237.ece>

Lægland, M. & Pedersen, C. (2020, 29 April) *Ga tommelen ned for hyttelandsby på Finnheia - men godkjente skianlegg i Håkøybotn*. Hentet fra <https://www.itromso.no/nyheter/2020/04/29/Ga-tommelen-ned-for-hyttelandsby-p%C3%A5-Finnheia-men-godkjente-skianlegg-i-H%C3%A5k%C3%B8ybotn-21707305.ece>

Magga, O.H., Oskal, N. & Sara, M.N. (2001). *Dyrevelferd i samisk kultur*. Rapport 19.11.2001. Oslo: Landbruks- og matdepartementet.

Myreng, J.K. (2020, 11 Mai). *Vindkraftutbygger advarer om hydrokarbon i drikkevannet: – Jeg ble kjempesint*. Hentet fra <https://www.itromso.no/pluss/eksklusiv/2020/05/11/Vindkraftutbygger-advarer-om-hydrokarbon-i-drikkevannet-%E2%80%93-Jeg-ble-kjempesint-21804628.ece>

Nielsen K. (1979). *Lappisk(samisk)ordbok grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino* (Vol. I-V). Oslo: Universitetsforlaget.

Norges vassdrags- og energidirektorat. (2018, 6 Desember). MTA. Hentet fra <https://www.nve.no/vann-vassdrag-og-miljo/miljotilsyn/mta/>

Oskal, N. (1995) *Det rette, det gode og reinlykke*. (Doktoravhandling, Universitetet i Tromsø, Tromsø).

Pedersen, C. (2020, 10 april) *Vil godkjenne reguleringsplanene for Arctic Center til tross for innsigelser*. Hentet fra <https://www.itromso.no/pluss/eksklusiv/2020/04/10/Vil-godkjenne-reguleringsplanene-for-Arctic-Center-til-tross-for-innsigelser-21567267.ece>

Ravna,Ø. (2009) I hvilken utstrekning er samenes rett til reindrift vernet av EMK P1-1? *retfærd?*,32(2/125),24-45.

Reindriftsloven (2007). Lov 1.juli 2007 nr. 40 om reindrift (reindriftsloven) Hentet 4. April hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-15-40>

Reindriftsloven. (2007) Lovensformål (LOV-2007-06-15-40). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-15-40/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Riksrevisjonen (2012). *Riksrevisjonen undersøkelse av bærekraftig reindrift i Finnmark*. (Dokument3:14(2011-2012)). Oslo: Stortinget

Sametinget (2012). *Riikarevišuvnna iskkadeapmi ceavzilis boazodoalu birra Finnmárkkus/ Riksrevisjonens undersøkelse om bærekraftig reindrift i Finnmark*. Møtebok i Ášši/Sak SR 120/12.

Samuelsen, G. & Vik, S. (2012, 21 Mai) *Rein lar seg ikke skremme av vindmøller*. hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/rein-blir-ikke-skremt-av-vindmoller-1.8147575>

Scott, J.(1998)*Seeing like a state. How certain schemes to improve the human condition have failed*. New haven: Yale University Press

Skarin, Anna & Nellemann, Christian & Rønnegård, Lars & Sandström, Per & Lundqvist, Henrik. (2015). Wind farm construction impacts reindeer migration and movement corridors. *Landscape Ecology*. (30). Hentet 14. april 2020 fra https://www.researchgate.net/publication/276417428_Wind_farm_construction_impacts_reindeer_migration_and_movement_corridors

Smith, T.J (2018, 15 oktober) *Vindturbinene kan være et historisk feilgrep*. Hentet fra <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/xRkxwp/vindturbinene-kan-vaere-et-historisk-feilgrep>

Strøm Bull, K. (1997). Studier i reindrifftsrett. Otta: Tano Aschehoug.

Tjora, A. (2012). Kvalitative forskningsmetoder: i praksis. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Thorsnæs, G. (2018, 31. mars). Vannøya. I Store norske leksikon. Hentet 24. november 2019 fra <https://snl.no/Vann%C3%B8ya>

Dokumenter

1. Bakgrunn for vedtak (Fakken vindkraftverk). Tilleggsdokument til tillatelse til konsesjon for Fakken. Hentet 20.11.19 fra

<https://www.nve.no/konsesjonssaker/konsesjonssak/?id=15&type=A-6>

2. Nasjonal ramme for vindkraft Temarapport om reindrift og annen samisk utmarksbruk.

Hentet 04. september 2019

<http://webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/201903419/2731444>

3. Bakgrunn for vedtak(Kvitfjell vindkraftverk). Tilleggsdokument til tillatelse til konsesjon for Kvitfjell. Hentet 20.11.19 fra

<https://www.nve.no/konsesjonssaker/konsesjonssak/?id=23&type=A-1%2cA-64>

4. Bakgrunn for vedtak (Raudfjell vindkraftverk). Tilleggsdokument til tillatelse til konsesjon for Raudfjell. Hentet 20.11.19 fra

<http://webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/200701246/558415>

Figurer

Figur 1. Brattland, C og V. Hausner (red.) (under arbeid). Reinbeiteland under press. Rapport fra IndGov-prosjektet, deltema "Grønn energi og reindrift". Senter for samiske studiers skriftserie, UiT- Norges Arktiske Universitet.

Figur 2. [Colman,J.E, Eftestøl,S., Flydal,K., Røthe,G., Rapp,K., &Tsegaye, D. \(2017\).](#) Reindeer spatial use before, during and after construction of a wind farm. *Applied Animal Behavior Science*, 2017 (195), 103-111. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2017.05.023>

Figur 3. Brattland, C og V. Hausner (red.) (under arbeid). Reinbeiteland under press. Rapport fra IndGov-prosjektet, deltema "Grønn energi og reindrift". Senter for samiske studiers skriftserie, UiT- Norges Arktiske Universitet.

Vedlegg

Intervjuguide

Tema	Tematisk spørsmål	Oppfølgingsspørsmål
Historie	-Hvor lenge har din familie eller siida vært i disse beiteområdene?	-Hvem skal ta over etter dere?
Medvirkning	-Hvordan ble du involvert i planleggingen av vindkraftverket? - Har dere ønsket å forhindre utbyggingen?	-Hvordan ble du først kontaktet og av hvem iht. planarbeidet med vindmøllene? -Hadde dere møter eller ble dere primært informert via brev, epost eller tlf? -Ble det gitt rom til forhandlinger?
	-Har noen av dine innspill gitt gjennomslag i planleggingen av vindkraftanlegget? -Hvordan er deres forhold til utbyggeren? (god dialog?)	-Ser dere at informasjonen og kunnskapen dere bidro med har blitt tatt hensyn til? -Hvis ja- Hva? -Hvis -nei – hvordan får de dere til å føle?

Økonomi/drift	<p>-Hvordan påvirker dette dagens drift?</p> <p>- Er dette det første inngrepet i driften deres?</p> <p>-Hva er de største endringene dere ser for dere når vindmøllene er ferdig bygget?</p>	<p>-Har slaktevekta endret seg?</p> <p>-Har dere fått noen form for kompensasjon?</p> <p>-Har du endret driften som følge av utbyggingen?</p> <p>-Hva er det verste scenariet?</p> <p>-Er det noen avbøtende tiltak som kunne hjelpe å begrense negative effekter på reindrifta?</p>
	<p>-Hvordan stiller andre i reindriftnæringen seg til utbyggingen</p>	<p>-Hvordan oppleves støtten fra egen næring reindriftsorganisasjonene?</p>
Bærekraftig samfunn	<p>-Hvordan stiller du/dere til utbyggingen av Vindmølleparken?</p>	<p>-Har dere forståelse for hvorfor vindkraften legges hit ut?</p> <p>-Hva tenker dere generelt om vindkraft og vannkraft?</p> <p>-Hva kunne vært gjort annerledes?</p>
Lokalsamfunn	<p>-Hvordan forholder andre lokale på xx seg til reindriften?</p> <p>-Hvordan oppfatter lokalsamfunnets utbyggingen? Er de også opptatte av effektene på reindriften?</p>	

	<p>-Er det noen i lokalsamfunnet som får inntekter som følge av utbyggingen av vindmølleparken? Hva med reindriften?</p>	
<p>Relasjon/deltagelse i forskning Vannøya</p>	<p>Er dere klar over resultatene fra forskningen til forskerne fra NMBU om at det var liten eller ingen effekt fra vindparken på tettheten av rein i vindpark-området?</p> <p>Hvorfor tror du at de kom til disse konklusjonene?</p> <p>Er du/dere enige i konklusjonene?</p> <p>Forholdet til forskerne – de var der fra 2007 – 2015 – hvordan var dette forholdet? En av dem var der en gang i måneden og registrerte hvor han så rein – kunne dere ha deltatt i dette på noe vis?</p>	
<p>Rein og beite</p>	<p>Er de tidligere registrerte kartene over beite, flyttlei og oppsamlingsområde riktige?</p> <p>Hvilke endringer har skjedd i forhold til de tidligere registrerte funksjonene? (Kart – spm A – C)</p>	<p>Intervjuer viser til tidligere registreringer på kart</p> <p>Kan dere vise og tegne områdene som har endret seg på kart (kun endret bruk, spm A)</p>

	<p>Hvordan var driftsmønsteret deres da dere begynte med reindrift her?</p> <p>Hvordan har beitet/drifta endret seg? (spm A - C)</p> <p>Hvor viktige er de enkelte områdene for drifta (spm. D)</p> <p>Hva er årsaken til at beitebruken har endret seg?</p> <p>Er det andre typer beite eller funksjoner som burde vært med som ikke er med på reindriftskartene?</p> <p>Hvor mye har utbyggingen av vindkraft påvirket dette feltet? A) Før, B) under og C) etter utbygging? 1= liten endring, 2=omfattende endring, 3=avvikling (spm F – G))</p> <p>Hvordan har beitemønster og driftsmønster endret seg siden utbygginga av anlegget (Vannøya)? (Spm F - G)</p> <p>Hva med skremming og flukt fra området? Rastløs oppførsel?</p>	<p>Har dere et anslag på reinfødselen?</p> <p>På hvilken måte er området viktig? (Nøkkelområde for hele drifta? Viktig som del av en type beite/funksjon?)</p> <p>Rovvilt, infrastruktur, personlige forhold etc.</p> <p>Alternativt: Hvor stor grad av påvirkning vil du si at utbygginga har hatt på drifta, hvor 1 er ingen påvirkning, 2 er middels og 3 er høy påvirkning?</p> <p>Hva innebærer, og hva er konsekvensene av omfattende endring og avvikling?</p> <p>Hvordan vil reinbeitet/drifta se ut i tilfelle omfattende endringer (spesielt Kvaløya)?</p>
--	--	--

	<p>Siden anleggsarbeidet startet (Kvaløya)? (Spm F- G)</p> <p>Har utbyggingen påvirket produksjonen? Hvordan? (Spm- F – G)</p> <p>Hvilke beiter har blitt mest påvirket som følge av utbyggingen? (Spm. F – G)</p> <p>Har dere sett noe endring i bevegelses mønstret på dyrene etter anleggs start?</p> <p>Hvordan forholder dyrene seg ellers til veiene og mennesker?</p> <p>Hvordan ser framtida ut for reindrifta i dette området?</p>	<p>Hva innebærer omfattende endring, evt tegn nytt felt på kartet som viser tenkt framtidig endring</p>
--	---	---

